

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
DEĞERLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

KUŞAKLARIN HOŞGÖRÜ EĞİLİMLERİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SÜMEYYE DOĞAN

DANIŞMAN

PROF. DR. HÜSEYİN ÇALIŞKAN

MART 2021

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
DEĞERLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

KUŞAKLARIN HOŞGÖRÜ EĞİLİMLERİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SÜMEYYE DOĞAN

DANIŞMAN

PROF. DR. HÜSEYİN ÇALIŞKAN

MART 2021

BİLDİRİM

Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tez-Proje Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırladığım bu çalışmada:

- Tezde yer verilen tüm bilgi ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve sunduğumu,
- Yararlandığım eserlere atıfta bulunduğumu ve kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değiştirmede bulunmadığımı,
- Bu tezin tamamını ya da herhangi bir bölümünü başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

Sümeyye DOĞAN

İTHAF

Bu günlere gelmemde en büyük destekçim, sevgili aileme...

ÖNSÖZ

İnsan, geçmişten günümüze toplumsal yaşamın özünü oluşturan en önemli parçasıdır. Güvenlik, barınma, huzur ve benzeri birçok maddi ve manevi ihtiyaç insanların bir arada yaşamasını böylelikle toplum olmasını sağlamaktadır. Bu toplumsal yapının ayakta durmasını sağlayan ise insanların birbirlerine karşı sergiledikleri davranışlardır. Hoşgörü değeri ise toplumsal huzurun oluşmasındaki ön şarttır. İnsanlık tarihi açısından yaşanan büyük olaylar ve gelişmeler bireylerin farklı kişisel özelliklerinin olmasına yani kuşakların doğmasına sebep olmuştur. İnsanoğlu da kuşaklar boyunca huzuru ve mutluluğu aramış bulduğunda ise kaybetmek istememiştir. Bu noktada insanların bir arada yaşamasını kolaylaştıran, birbirlerine olan sevgi ve saygılarını ayakta tutan değerdir hoşgörü. Öyle ki bir arada yaşamak için insanlar birbirlerinin farklılıklarına saygı duymalı ve kendilerinde olmayan durumların başkalarının hayatlarında olabileceğini kabullenmelidirler. Bu şartlar olgunlaştığında huzurlu bir aile ve dolayısıyla toplum oluşacaktır. Dolayısıyla insanların içlerinde barındırdıkları bu değeri kuşaktan kuşağa aktarmaları huzur ortamını daim kılacaktır. Tüm bu sebeplerden dolayı bu çalışmada da kuşakların hoşgörü eğilimlerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmaktadır.

Araştırmanın çıkış noktasından başlayarak tüm yolu benimle yürüyen ve adeta yoluma ışık olan; bilgisini, sabrını ve muhabbetini hiç eksik etmeyen kıymetli hocam ve danışmanım Prof. Dr. Hüseyin ÇALIŞKAN'a,

Bugünlere gelmemi sağlayan, eğitim hayatım boyunca bir an olsun elimi bırakmayan annem ve babam Ayten ile Metin DOĞAN'a ve özellikle her an destekçim olan biricik ablam Zeynep Ülkü ALTUN'a,

İhtiyacım olan her anda yanımda olan, desteklerini esirgemeyen okul idarecilerim Ergün DEMİR ve Abdullah ÇETİN'e; ilk karşılaşmamızdan bu yana dostluğunu canı gönülden hissettiğim adeta rehberim olan Sultan GÜNEY'e

Bu yolculukta benimle yürüyen ve maddi manevi destek olan öğrencilerime ve öğretmen arkadaşlarıma en samimi teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖZET

KUŞAKLARIN HOŞGÖRÜ EĞİLİMLERİNİN İNCELENMESİ

Sümeyye DOĞAN, Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Hüseyin ÇALIŞKAN

Sakarya Üniversitesi, 2021.

Aile toplumun en küçük birimidir, bu sebeple ailede kazanılan değerler aslında silsile yoluyla yaşanan toplumu şekillendirir. Huzurlu bir toplumda yaşamının ön koşulu ise insanların birbirlerine karşı hoşgörülü yaklaşımlarından geçmektedir. Zira teknoloji alanındaki gelişmeler, toplumsal alandaki değişimler, yaşanan büyük olaylar insanların hayatlarını ve davranışlarını etkilemekte, bu değişimlerden de kuşaklar doğmaktadır. Kuşakların bir arada ve mutlu bir hayat sürmeleri ise birbirlerinin farklılıklarına saygı göstermelerinden ve kendilerinden ayrı durumları kabullenmelerinden, kısacası hoşgörüden geçer. Ailede öğrenilmeye başlayan ve kuşaklarla aktarılan hoşgörü değeri toplumun refah seviyesini yükseltmesi ve insanların mutlu, huzurlu bir yaşam sürmelerini sağlaması sebebiyle önem verilmesi gereken bir değerdir. Konunun ehemmiyeti sebebiyle farklı kuşaklardaki (Z, Y, X ve BB) bireylerin hoşgörü eğilim düzeylerinin belirlenmesi ve kuşaklar, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumları, ikamet edilen yer, kardeş sayısı, gelir düzeyleri, anne-baba eğitim düzeyleri, aile ve topluma yönelik hoşgörü algılarına göre hoşgörü eğilimlerini incelemek amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Sakarya ilinde yaşayan 1477 katılımcı oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri, katılımcılara ölçeklerin dağıtılıp doldurmalarının sağlanmasından sonra toplanmasıyla elde edilmiştir. Veri toplama aracı olarak “Hoşgörü Eğilim Ölçeği-Yetişkin Formu” kullanılmıştır. Ölçek, farklılıklara saygı ve kabullenme olmak üzere iki alt boyuttan ve toplam 10 maddeden oluşmaktadır. Araştırmadaki bağımsız değişkenler için ise araştırmacının hazırladığı “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Araştırma sonucu elde edilen veriler SPSS 20.0 paket programı ile çözümlenmiştir. Verilerin normal dağılıp dağılmadığını belirlemek için histogram grafiğine, basıklık, çarpıklık değerlerine bakılmış ve Kolmogorov-Smirnow testi yapılmıştır ve sonucunda verilerin normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Elde edilen sonuç bakımından varyansların homojen dağıldığı verilerde parametrik testler (t-testi, one way anova, korelasyon analizi) kullanılırken varyansların homojen dağılmadığı ya da her bir grupta yeter kişi sayısının olmaması durumunda non-parametrik testler (kruskal-wallis-h, mann whitney-u) tercih edilmiştir.

Araştırmanın sonuçlarına göre; katılımcıların hoşgörü eğilimleri ve alt boyutları (farklılıklara saygı ve kabullenme) incelendiğinde, katılımcıların hoşgörü eğilimlerinin yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların hoşgörü eğilimleri kuşaklar bazında incelendiğinde, hoşgörü eğilimlerinin kuşaklara göre anlamlı farklılıklar gösterdiği; cinsiyet ve medeni durum değişkenine göre anlamlı farklılıklar göstermediği; eğitim düzeylerine ve ikamet edilen yer değişkenlerine göre genel toplam, X ve Y kuşaklarında anlamlı farklılıkların olduğu, Z ve BB kuşaklarında anlamlı farklılıkların olmadığı; kardeş sayılarına göre sadece X kuşağında anlamlı farklılığın olduğu, genel toplam ve Z, Y, BB kuşaklarında anlamlı farklılıkların olmadığı; gelir düzeylerine göre genel toplam ve X kuşağında anlamlı farklılıkların olduğu, Z, Y ve BB kuşaklarında anlamlı farklılıkların olmadığı; anne eğitim düzeylerine göre genel toplam, Z, Y ve X kuşağında anlamlı farklılıkların olduğu, BB kuşağında anlamlı farklılığın olmadığı; baba eğitim düzeylerinde, genel toplamda ve Y, X ve BB kuşaklarında anlamlı farklılıkların olduğu, Z kuşağında anlamlı farklılığın olmadığı; ayrıca genel olarak katılımcıların aile ve topluma yönelik hoşgörü algıları ile hoşgörü eğilimleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonuçları elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hoşgörü, Hoşgörü Eğitimi, BB Kuşağı, X Kuşağı, Y Kuşağı, Z Kuşağı.

ABSTRACT

ANALYSIS OF TOLERANCE TENDENCIES OF GENERATIONS

Sümeyye DOĞAN, Master's Thesis

Advisor: Prof. Dr. Hüseyin ÇALIŞKAN

Sakarya University, 2021.

The family is the smallest unit of the society, so the values gained in the family actually shape the society lived from current generation to next generation. The prerequisite of living in a peaceful society is that people have a tolerant attitude towards each other. Because the developments in the field of technology, the changes in the social sphere, the great events experienced affect the lives and behavior of people, and generations are born from these changes. For generations, having a happy life together depends on respecting each other's differences and accepting situations that are separate from them, in short, tolerance. The value of tolerance, which has begun to be learned in the family and passed on through generations, is a value that should be given importance because it increases the welfare level of the society and enables people to live a happy and peaceful life. Due to the importance of the subject, it is aimed to determine of tolerance tendency levels of individuals in different generations (Z, Y, X and BB) and to examine tolerance tendencies according to generations, gender, marital status, education status, place of residence, number of siblings, income levels, parents' education levels, tolerance perceptions towards family and society. The study group of the research consists of 1477 participants, 411 Z generation, 447 Y generation, 367 X generation and 252 BB generation living in Sakarya. The data of the research were collected after the scales were distributed to the participants and they were filled in. "Tolerance Tendency Scale-Adult Form" was used as data collection tool. The scale consists of two sub-dimensions as respect for differences and acceptance and a total of 10 items. For the independent variables in the study, the "Personal Information Form" prepared by the researcher was used. The data obtained as a result of the research were analyzed with the SPSS 20.0 package program. The histogram graph, kurtosis and skewness values were examined to determine whether the data was normally distributed or not, and Kolmogorov-Smirnow test was performed, and as a result, it was determined that the data showed a normal distribution. In terms of the results obtained, while parametric tests (t-test, one way anova, correlation analysis) are used in the data where the variances are homogeneously distributed, the non-parametric tests (kruskal-

wallis-h, mann whitney-u) are preferred in cases where the variances are not homogeneously distributed or that the number of people in each group is not sufficient.

According to the results of the study, when the tolerance tendencies of the participants and their sub-dimensions (respect for differences and acceptance) are examined; it was determined that the tolerance tendencies of the participants were at a high level. When the tolerance tendencies of the participants are analyzed on the basis of generations; that tolerance tendencies differ significantly according to generations; It did not show significant differences according to gender and marital status variables; According to education levels and place of residence variables, there are significant differences in general total, X and Y generations, no significant differences in Z and BB belts; According to the number of siblings, there is a significant difference only in the X generation, there is no significant difference in the overall total and Z, Y, BB generations; According to the income levels, there are significant differences in the grand total and X generation, there are no significant differences in Z, Y and BB generations; There are significant differences in the overall total Z, Y and X generations according to the education levels of the mothers, there is no significant difference in the BD generation; There are significant differences in father education levels, general total and Y, X and BB generations, there is no significant difference in Generation Z; In addition, it was found that there was a positive and significant relationship between the tolerance tendencies of the participants towards the family and society in general.

Keywords: Tolerance, Tolerance Education, Generation BB, Generation X, Generation Y, Generation Z.

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM.....	i
İTHAF.....	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR	xiii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem durumu	1
1.2. Araştırmanın amacı ve önemi.....	3
1.3. Araştırmanın varsayımları.....	5
1.4. Araştırmanın sınırlılıkları.....	5
1.5. Tanımlar	6
BÖLÜM II.....	7
ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	7
2.1. Hoşgörü	7
2.1.1. Hoşgörü tanımı	7
2.1.2. Hoşgörü etimolojisi.....	9
2.1.3. Hoşgörü kavramı.....	10
2.1.4. Hoşgörünün önemi.....	12
2.1.5. Hoşgörünün kategorileri.....	14
2.1.5.1. Ailede hoşgörü.....	14
2.1.5.2. Kültürel hoşgörü	16

2.1.5.3. Dinde hoşgörü.....	18
2.1.5.4. Siyasette hoşgörü	19
2.1.5.5. Eğitimde hoşgörü	21
2.1.6. Hoşgörünün boyutları.....	22
2.1.6.1. Farklılıklara saygı	26
2.1.6.2. Kabullenme.....	27
2.1.7. Hoşgörü eğitimi	29
2.2. Kuşaklar, kuşakların sınıflandırılması	32
2.2.1. Kuşak kavramı ve tanımı.....	32
2.2.2. Kuşakların sınıflandırılması	34
2.2.2.1. Bebek patlaması (baby boomers) kuşağı (1946-1964).....	36
2.2.2.2. X kuşağı (1965-1979).....	39
2.2.2.3. Y kuşağı (1980-1999).....	41
2.2.2.4. Z kuşağı (2000 yılı ve sonrası)	44
2.3. Hoşgörü, hoşgörü eğitimi ve kuşaklar	46
2.4. İlgili araştırmalar.....	49
2.4.1. Hoşgörü ve hoşgörü eğitimine dair yapılan araştırmalar	49
2.4.2. Kuşaklara dair yapılan araştırmalar	52
BÖLÜM III	55
YÖNTEM.....	55
3.1. Araştırmanın modeli	55
3.2. Araştırma grubu.....	55
3.3. Veri toplama araçları ve süreçleri.....	59
3.4. Verilerin analizi	60
BÖLÜM IV	61
BULGULAR	61

4.1. Araştırmanın birinci sorusuna ilişkin bulgular	61
4.2. Araştırmanın ikinci sorusuna ilişkin bulgular	62
4.3. Araştırmanın üçüncü sorusuna ilişkin bulgular	64
4.4. Araştırmanın dördüncü sorusuna ilişkin bulgular.....	65
4.5. Araştırmanın beşinci sorusuna ilişkin bulgular	68
4.6. Araştırmanın altıncı sorusuna ilişkin bulgular	73
4.7. Araştırmanın yedinci sorusuna ilişkin bulgular.....	77
4.8. Araştırmanın sekizinci sorusuna ilişkin bulgular	81
4.9. Araştırmanın dokuzuncu sorusuna ilişkin bulgular	85
4.10. Araştırmanın onuncu sorusuna ilişkin bulgular.....	90
4.11. Araştırmanın on birinci sorusuna ilişkin bulgular	96
4.12. Araştırmanın on ikinci sorusuna ilişkin bulgular.....	97
BÖLÜM V	99
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	99
5.1. Sonuç ve tartışma.....	99
5.2. Öneriler.....	108
5.2.1. Araştırma sonuçlarına dayalı öneriler	108
5.2.2. Gelecek araştırmalara yönelik öneriler	108
KAYNAKLAR.....	110
EKLER.....	126

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Farklı Kaynaklarda Farklı Bilim Adamlarına Göre Kuşak Sınıflandırmaları.....	35
Tablo 2. Bebek Patlaması Kuşağının Özellikleri	38
Tablo 3. X Kuşağının Özellikleri	40
Tablo 4. Y Kuşağının Özellikleri	43
Tablo 5. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları.....	56
Tablo 6. Katılımcıların Hoşgörü Eğilim Düzeylerinin Betimsel İstatistikleri	61
Tablo 7. Katılımcıların (Z, Y, X, BB) Kuşaklara Göre Hoşgörü Eğilim Düzeyleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	62
Tablo 8. Katılımcıların (Z, Y, X, BB Kuşakları ve Genel Toplam) Cinsiyetlerine Göre Hoşgörü Eğilimi Düzeyleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Bağımsız Gruplar İçin t Testi Sonuçları.....	64
Tablo 9. Katılımcıların (Y Kuşağı ve Genel Toplam) Medeni Durumlarına Göre Hoşgörü Eğilimi Düzeyleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Bağımsız Gruplar İçin t Testi Sonuçları.....	65
Tablo 10. Katılımcıların (Z, X ve BB Kuşakları) Medeni Durumlarına Göre Hoşgörü Eğilimi Düzeyleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	67
Tablo 11. Katılımcıların (Z, Y, X, BB Kuşakları) Eğitim Durumlarına Göre Hoşgörü Eğilim Düzeyleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları	68
Tablo 12. Katılımcıların (Genel Toplam) Eğitim Durumlarına Göre Hoşgörü Eğilim Düzeyleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	71
Tablo 13. Katılımcıların (Z, Y, X Kuşakları ve Genel Toplam) İkamettikleri Yerlere Göre Hoşgörü Eğilim Düzeyleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	73
Tablo 14. Katılımcıların (BB Kuşağı) İkamet Ettikleri Yerlere Göre Hoşgörü Eğilim Düzeyleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları.....	76

Tablo 15. Katılımcıların (Z, Y, X ve BB Kuşakları) Kardeş Sayılarına Göre Hoşgörü Eğilim Düzeyleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları	77
Tablo 16 Katılımcıların (Genel Toplam) Kardeş Sayılarına Göre Hoşgörü Eğilim Düzeyleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	80
Tablo 17. Katılımcıların (Z, Y Kuşakları ve Genel Toplam) Aile Gelir Düzeylerine Göre Hoşgörü Eğilim Düzeyleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	81
Tablo 18. Katılımcıların (X ve BB Kuşakları) Aile Gelir Düzeylerine Göre Hoşgörü Eğilim Düzeyleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları	83
Tablo 19. Katılımcıların (Z, Y, X ve BB Kuşakları) Anne Eğitim Düzeylerine Göre Hoşgörü Eğilimleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları	85
Tablo 20. Katılımcıların (Genel Toplam) Anne Eğitim Düzeylerine Göre Hoşgörü Eğilim Düzeyleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	89
Tablo 21. Katılımcıların (Z, Y, X ve BB Kuşakları) Baba Eğitim Düzeylerine Göre Hoşgörü Eğilim Düzeyleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları	90
Tablo 22. Katılımcıların (Genel Toplam) Baba Eğitim Düzeylerine Göre Hoşgörü Eğilim Düzeyleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	94
Tablo 23. Katılımcıların Aileye Yönelik Hoşgörü Algısı ile Hoşgörü Eğilim Düzeyleri Arasındaki Korelasyonlar	96
Tablo 24. Katılımcıların Topluma Yönelik Hoşgörü Algısı İle Hoşgörü Eğilim Düzeyleri Arasındaki Korelasyonlar	97

SİMGELER VE KISALTMALAR

BSTS	: Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
s.	: Sayfa
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences
t.y.	: Tarihi yok
TDK	: Türk Dil Kurumu
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, problemi, alt problemleri ile araştırmaya dair varsayımlar ve sınırlılıklar üzerinde durulmuştur. Ayrıca çalışmayla ilgili tanımlara yer verilmiştir.

1.1. Problem durumu

Değer; insanların yaşamlarına dair yaptığı tercihlere, yaşadığı olaylara verdiği tepkilere ve etrafında etkilendiği durumlara dair karar almasında yolunu aydınlatan, inanışlardır. Bir toplumun birbirine bağlı olmasını sağlayan ve bu bağlılığın devam etmesine neden olan unsurların en mühim olanı da değerlerdir. Değerler, sosyal birliktelik oluşturarak, gönüllük esasına dayalı olarak uyulması gereken müşterek kuralların çerçevesini çizmektedir. Hoşgörü de bu değerlerden bir tanesidir. Hoşgörünün temelinde, doğruluklarına dikkat etmeden farklı inanış ve düşüncelerin de olabileceğini kabul etme duygusu yatmaktadır (Öner, 1995). Hoşgörü, kişinin uygun bulmadığı bir durumla karşılaştığında söz konusudur ve bunun için önemlidir. Bu sebeple tek taraflı bir yaklaşım biçimi olmayan hoşgörüde herhangi bir haksızlığa yol açılmaması, bir tarafın sürekli hoşgörü bekleyen diğer tarafın ise hoşgörü göstermek mecburiyetinde kalan durumuna düşmemesi esas önem taşımaktadır (Tatar, 2009). Hoşgörü bireysel alanda ortaya çıkmasına rağmen barışa ve huzura katkı sağlaması sebebiyle toplumsal yönü de ağır basan önemli bir değerdir (Ölmez Atalay, 2008). Hoşgörü, benimsenmese de evrensel insan hakları çerçevesinde bir insanın insan olarak doğuştan getirdiği haklarının kabul edilmesi veya bu hakların yerine getirilmesine karşı konulmaması durumudur (Aslan, 2001). Demokrasinin bir dayanağı olan hoşgörü, çoğunluğun azınlığı ezmemesini gerektirmekle birlikte azınlığın da çoğunluğun yerine geçmemesini düstur edinir (Karakütük, 2001). Sosyal bir varlık olan insan toplumda yaşadığı sürece hoşgörünün ilkelerine uyum sağlamalıdır ki kaos ortamı oluşmasın. Ne var ki gelişen teknoloji, değişen ihtiyaçlar, yaşanan büyük olaylar insanların farklı hayatlar yaşamasına; farklı kuşakların oluşmasına sebep olmuştur. Oluşan bütün farklılıklara rağmen insanoğlu bir arada yaşamaktan vazgeçmediği sürece hoşgörü insanlara her alanda gerekli bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır.

İnsanlığın tarihi değerlendirildiğinde, insanların birbirleriyle sürekli etkileşim ve iletişim halinde oldukları görülmektedir. Bu iletişim ile etkileşimin doğal sonucu olarak gelişim ve değişim ortaya çıkmaktadır. Gelişim ve değişim insanlık tarihiyle beraber süregeldiği için belirli aralıklarla doğan insanlar farklı kuşakları oluşturmaktadırlar (Aygenoğlu, 2015). Bir kuşak birbirine benzer zamanda doğmuş, birbirine benzeyen yaş ve yaşam süreçlerini paylaşan ve dönemdeki olaylar, eğilimler tarafından şekillendirilen insanları ifade ederken kullanılmaktadır (Keleş, 2011, s. 131). Özetle her kuşağın kendine ait değerleri, görüşleri, özellikleri, algıları, yargıları, bakış açıları, güçlü ve zayıf yönleri, farklı tutum ve davranışları bulunmakta ve bu sebeple yeni bir kuşak, anlaşmazlıklara ve çatışmalara sebep olabilmektedir (Lower, 2008, s. 80).

Dünyanın küreselleşmesi, teknolojik gelişmelerin hız kazanması, insanların gereksinimlerinin değişmesi ve benzeri birçok sebep kuşakların birbirinden farklı özelliklere sahip olmasına neden olmaktadır. Değerler de bu değişimin bir parçasıdır ve değerler yaşayan birer kavram olarak ele alınmaktadır. Zaman içinde insanların önceliklerine göre gelişen, değişen değerler kuşaklar arasında bazı çatışmalara sebep olmaktadır. Alan yazın incelendiğinde değerlerin zamanla değişip farklılaşabilen nitelikler olduğu vurgulanmaktadır. Bu durum ise kuşaklar arasında meydana gelen çatışmaların temel nedenlerindendir. Bu sebeple insanlığın huzur içinde yaşayabilmesi için hoşgörü bir ön koşuldur denilebilir. Çünkü hoşgörü sahibi bir insan barışa, sevgiye, alçak gönüllülüğe kısacası eremli bir birey olmanın ilkelerine önem verir. Toplum zaman içinde gelişir ve değişir insanlar da bu değişime ya ayak uydururlar ya da hoşgörü ile karşılarlar ki toplum huzuru bozulmasın. Çünkü hoşgörünün bulunmadığı toplumlarda insanlar değişim ya da olumsuzluklardan çok çabuk etkilenirler. Öyle ki hoşgörünün insanlarda bulunmadığı toplumlarda; bilimin, bilimsel düşüncenin ve demokrasinin gelişmesi güçtür (Gündüz, 1995). Bu sebeple toplumların gelişim göstermeleri ve varlıklarını devam ettirebilmeleri için hoşgörünün önemi büyüktür. O yüzden hoşgörünün kuşaktan kuşağa aktarılması için bir eğitime ihtiyaç duyulmaktadır.

Hoşgörü kültürünün toplumun şekillenmesinde büyük payı olan eğitim ile gelecek nesillere aktarılması, doğacak kuşakların barış ve huzur ortamı içinde yaşamalarına katkı sağlayacaktır. Böylelikle hoşgörünün benimsendiği toplumlarda istedik davranışların ortaya çıkması daha kolay olacaktır. Farklılıklara saygı duyma, onları anlayışla karşılayarak kabul etme, sevgi gibi duyguları içinde barındırması sebebiyle hoşgörü; sosyal hayatta huzur ve güven ortamının, karşılıklı olumlu ilişkilerin inşasında önemli bir etkindir

(Yarar Kaptan, 2015). Bu sebeple içine doğduğu ve yaşadığı dönemde kendisine ait siyasi, sosyal ve kültürel anlamda bir kimlik oluşturan, yaşadıkları dönemin koşullarını yansıtan, aile fertlerinin her birisinin olumlu ya da olumsuz tutum ve davranışlarından etkilenen kuşaklara hoşgörü eğitiminin verilmesi gerekmektedir. Böylelikle dünya genelinde birbirine saygılı ve hoşgörülü insanların oluşturduğu önce aile ve sonra da toplumlar oluşacaktır. Bu bağlamda araştırma, farklı kuşakların hoşgörü değerine ilişkin eğilim düzeylerini bütüncül bir şekilde belirlemek ve farklılık varsa bunu ortaya koymak açısından oldukça önemlidir. Ayrıca hoşgörü değerinin kuşaklardaki farklılaşma durumunu daha önce inceleyen bir araştırmanın olmaması da araştırmayı önemli kılmaktadır. Sonuç olarak bu araştırmada hoşgörü değerinin kuşaklara göre farklılaşıp farklılaşmayacağı belirlenmek istenmektedir.

1.2. Araştırmanın amacı ve önemi

İnsanların kendileri ve aileleri için öncelikli istekleri huzurlu bir ortamdır. Bu huzurlu ortamın oluşması için ise insanların bazı değerlere sıkı sıkıya bağlı olması gerekmektedir. Hoşgörü de bu değerlerden bir tanesidir. Öyle ki günümüzde bir arada yaşamamanın bir tercih değil neredeyse bir zorunluluk olduğu aşikardır. Çünkü insanlar sosyal varlıklardır ve birçok konuda birbirlerine ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçlar sebebi ile de sürekli etkileşim halinde bulunmaları gerekmektedir. İnsanlar kendi doğrularına ya da davranışlarına körü körüne bağlandıklarında isteyerek ya da istemeyerek karşılarındaki insanları olumsuz bir şekilde etkileyebilmektedirler. İşte bu durumda hoşgörü değerinin önemi ortaya çıkmaktadır. İnsanlar birbirlerinin hata yapabileceklerini kabullenip aynı zamanda farklı görüş ve düşüncelere saygı duymayı kendilerine şiar olarak edinirlerse öncelikli ihtiyaç olan huzur ortamı doğar. Aksi halde oluşan kaos ortamının hemen yatışması ya da çözümlenmesi mümkün olmayabilir. Günümüzde dünya genelinde BB, X, Y, Z ve Alfa olarak adlandırılan altı kuşak bir arada yaşamaktadır. Kuşaklar arasında bulunan yaş farkı, farklı şekillerde yaşanan çocukluk çağları, ihtiyaçların ve değerlerin önceliği ve önemleri de kuşaktan kuşağa farklılıkların oluşmasına sebep olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında farklı kuşakların hoşgörü eğilimlerini belirlemek oldukça önem arz etmektedir. Çünkü günümüz toplumlarında oluşan kaos insanların birbirine karşı hoşgörüsüz tutumlarından kaynaklanmaktadır. Bu sebeple insani değerlerin incelenmesi ve bir çıkarımda bulunulması gerekmektedir. Süregelen bir toplumsal yaşamda var olan insanların birbirlerine karşı tutumlarının her zaman hoşgörülü olmasının gerekliliği araştırmanın güncelliğini ortaya

koymaktadır. Zira hoşgörü toplumsal barış adına kaybedilmemesi gereken bir değerdir ve bu nedenle güncelliğini her daim koruyacaktır. Huzur ve güven ortamında yaşamak her bireyin isteğidir, bireylerin bu isteklerinin hoşgörünün kazanılmasıyla oluşabileceği farkındalığının kazandırılması da araştırmayı işlevsel kılmaktadır. Bu sebeple araştırmada BB, X, Y ve Z kuşaklarının hoşgörü değerine dair eğilimlerini bütüncül bir şekilde tespit etmek ve farklılık varsa bunu ortaya çıkarmak açısından oldukça önemlidir. Farklı değişkenler kullanılarak bu eğilimi belirlemek rasyonel sonuçların elde edilmesini sağlayacak ve ileride yapılacak çalışmalara da yol gösterecektir. Ayrıca hoşgörü değerinin kuşaklara göre farklılaşıp farklılaşmadığını inceleyen bir çalışmanın yapılmamış olması da araştırmayı önemli yapan bir başka husustur.

Bu çalışmada da bir arada yaşayan ve hayata atılmış olan BB, X, Y ve Z kuşağından bireylerin hoşgörü eğilimleri belirlenmek istenmektedir. 2010 yılı sonrasında doğanları kapsayan Alfa kuşağı ise henüz sosyal hayata tam atılmadığından araştırmaya dahil edilmemiştir. Araştırma, kuşakların hoşgörü eğilim düzeylerini belirlemek ve farklı değişkenler açısından durumlarını incelemek amacıyla yapılmıştır. Bu sebeple şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Katılımcıların (Z, Y, X, BB kuşakları ve genel toplam) hoşgörü eğilimleri genel ölçek ve alt boyutlar bazında ne düzeydedir?
2. Katılımcı bireylerin hoşgörü eğilimleri (genel ölçek ve alt boyutlar bazında) kuşaklara göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
3. Farklı kuşaklardaki bireylerin (Z, Y, X, BB kuşakları ve genel toplam) hoşgörü eğilimleri (genel ölçek ve alt boyutlar bazında) cinsiyetlere göre farklılaşmakta mıdır?
4. Farklı kuşaklardaki bireylerin (Z, Y, X, BB kuşakları ve genel toplam) hoşgörü eğilimleri (genel ölçek ve alt boyutlar bazında) medeni durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?
5. Farklı kuşaklardaki bireylerin (Z, Y, X, bb kuşakları ve genel toplam) hoşgörü eğilimleri (genel ölçek ve alt boyutlar bazında) eğitim durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?
6. Farklı kuşaklardaki bireylerin (Z, Y, X, BB kuşakları ve genel toplam) hoşgörü eğilimleri (genel ölçek ve alt boyutlar bazında) ikamet edilen yere göre farklılaşmakta mıdır?

7. Farklı kuşaklardaki bireylerin (Z, Y, X, BB kuşakları ve genel toplam) hoşgörü eğilimleri (genel ölçek ve alt boyutlar bazında) kardeş sayısına göre farklılaşmakta mıdır?
8. Farklı kuşaklardaki bireylerin (Z, Y, X, BB kuşakları ve genel toplam) hoşgörü eğilimleri (genel ölçek ve alt boyutlar bazında) gelir düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
9. Farklı kuşaklardaki bireylerin (Z, Y, X, BB kuşakları ve genel toplam) hoşgörü eğilimleri (genel ölçek ve alt boyutlar bazında) anne eğitim durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
10. Farklı kuşaklardaki bireylerin (Z, Y, X, BB kuşakları ve genel toplam) hoşgörü eğilimleri (genel ölçek ve alt boyutlar bazında) baba eğitim durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
11. Farklı kuşaklardaki bireylerin (Z, Y, X, BB kuşakları ve genel toplam) aile ortamının “hoşgörülü bir ortam” olduğuyla ilgili görüşleri ile hoşgörü eğilimleri (genel ölçek ve alt boyutlar bazında) arasında bir ilişki var mıdır?
12. Farklı kuşaklardaki bireylerin (Z, Y, X, BB kuşakları ve genel toplam) toplumun “hoşgörülü bir ortam” olduğuyla ilgili görüşleri ile hoşgörü eğilimleri (genel ölçek ve alt boyutlar bazında) arasında bir ilişki var mıdır?

1.3. Araştırmanın varsayımları

- Araştırmaya dâhil olan katılımcıların ölçek sorularına içtenlikle ve dürüst bir şekilde cevap verdikleri varsayılmıştır.
- Örneklemin genellemelerde bulunabilmek için evreni temsil edebilecek yeterliliğe sahip olduğu varsayılmıştır.
- Farklı kuşaklardan katılımcıların hoşgörü eğilim düzeylerinin kuşaklara göre farklılaştığı varsayılmıştır.

1.4. Araştırmanın sınırlılıkları

Bu araştırma;

- Sakarya ilinde yaşayan X, Y, Z ve BB kuşaklarından katılımcılarla sınırlıdır.

- Araştırmada kullanılan “Hoşgörü Eğilimi Ölçeği” ve değişkenlere yönelik “Kişisel Bilgi Forumu”ndan elde edilen veriler ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Değer: Türk Dil Kurumunda (TDK) (2020) değer, “Üstün nitelik, meziyet, kıymet”, “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık”, “Üstün, yararlı nitelikleri olan kimse”, “Kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey” ve “Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü” olarak tanımlanmaktadır.

Hoşgörü: Her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme durumu, olarak tanımlarken müsamaha ve tolerans kavramlarının eşanlamlısı olduğunu belirtmektedir (TDK, 1988, s. 653). Keleş (1995, s. 73) ise “kişinin kendi düşünce ve değer yargılarına uyumayan düşüncelerine, değer yargılarına sahip kişilerin haklarına saygılı olması” olarak tanımlamaktadır.

Farklılıklara Saygı: Türk Dil Kurumuna göre saygı: Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet etmek demektir. İkinci bir anlam olarak başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu olarak açıklanmaktadır (TDK, 2020).

Kabullenme: Kabul etmek, benimsemek; kabul ise bir şeye isteyerek veya istemeyerek razı olma şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2020).

Kuşak: Türk Dil Kurumu Sözlüğünde kuşak kavramına dair iki farklı tanım bulunmaktadır. Bunlardan ilki “yaklaşık olarak aynı yıllarda doğmuş, aynı çağın şartlarını, dolayısıyla birbirine benzer sıkıntıları, kaderleri paylaşmış, benzer ödevlerle yükümlü olmuş kişilerin topluluğu” olarak ikincisi ise “yaklaşık yirmi beş, otuz yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler öbeği, göbek, nesil, batın, jenerasyon” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2020). Günümüzde literatürde kuşakların sınıflandırmasına dair farklı görüşler bulunmasına rağmen sınıflandırmanın başlangıç ve bitiş tarihlerinde görüş birliği bulunan kuşaklar; Sessiz Kuşak (1925-1945), Bebek Patlaması Kuşağı (1946-1964), X Kuşağı (1965-1979), Y Kuşağı (1980-1999), Z Kuşağı (2000 yılı ve sonrası) şeklinde sıralanmaktadır (Acıhoğlu, 2015, s. 21). 2010 sonrası kuşak için ise Alfa kelimesi kullanılmaktadır (Uçkan, 2008).

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Hoşgörü

Bu başlık altında hoşgörü değeri detaylı bir şekilde incelenmektedir. Bu bağlamda hoşgörü değeri tanımı, etimolojisi, kavramı, hoşgörünün kategorileri olan ailede hoşgörü, kültürel hoşgörü, dinde hoşgörü, siyasette hoşgörü ve eğitimde hoşgörü ile hoşgörünün boyutlarının farklı yazarlar tarafından açıklanması ile özellikle araştırma bağlamında ele alınıp incelenen hoşgörünün boyutlarından olan farklılıklara saygı ve kabullenme boyutları açıklanmış, hoşgörü eğitiminin öneminden bahsedilmiştir. Ayrıca bu bölümde araştırma konusuyla ilgili yapılmış ulusal ve uluslararası çalışmalara yer verilmiştir.

2.1.1. Hoşgörü tanımı

Türk Dil Kurumu hoşgörü kelimesini “her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme durumu” olarak tanımlarken müsamaha ve tolerans kavramlarının eşanlamlısı olduğunu belirtmektedir (TDK, 1988, s. 653). Felsefe Terimleri Sözlüğü’nde (BSTS) (1975) “başkalarının düşünce ve kanılarını hoş görme, onların da geçerliliklerine karşı tepki göstermeme; başkalarının düşünce ve kanılarını özgürce dile getirmesini ve düşüncelerine göre yaşamasını hoş görme tutumu” şeklinde ifade edilirken Keleş (1995, s. 73) ise “kişinin kendi düşünce ve değer yargılarına uyumayan düşüncelerine, değer yargılarına sahip kişilerin haklarına saygılı olması” olarak tanımlamaktadır.

Hoşgörünün farklı tanımlamalarına bakıldığında, Özdoğan (1995, s. 63) hoşgörüyü “başkalarının kendisinden farklı düşünme ve yaşama biçimleri olmasını kabul eden kimsenin tutumu” biçiminde tanımlarken Ateş’e göre (2007, s. 50) hoşgörü “bir insanın farklı inançları, düşünceleri, değer sistemi, yaşam biçimi olan insanlara karşı sevecen bir tahammül içinde olması” demektir. Kavcar (1995, s. 1) ise hoşgörüyü “savundukları görüşler ve açığa vurdukları duygular bizimkilerle çelişen kimseleri sabırla karşılama, hoş görme” şeklinde tanımlamış, Cevizci’nin de (1996, s. 254) “başkalarının kendinizden farklı olan düşünme tarzını ve yaşam biçimini anlayışla karşılama tavrına; karşıımızdakilere, paylaşmadığımız görüş, fikir ve duyguları özgürce dile getirme olanağı tanımaya dayanan anlayışa verilen ad” olarak tanımlandığı görülmektedir. Akarsu (1998, s. 96) “başkalarının

düşüncelerini hoş görme, onların da geçerliliklerine karşı tepki göstermeme, düşüncelerini açıklama ve bunlara göre yaşamalarına karışmama durumu” şeklinde tanımlamaktadır. Kuyurtar (2000, s. 14) hoşgörüyü “başkalarının farklı inanç ve değerlere sahip olma, onları savunma hakkı” olarak değerlendirirken; Pembegüllü (1998, s. 12) “düşmanlık ve çekişmeyi insanlar arasından kaldırarak yine nefret duyguları yerine sevgi, dostluk ve tahammül duygularının geçmesini amaçlayan barışçıl bir metot” olarak nitelemiştir. Gözübüyük’ün de (2002, s. 40) hoşgörüyü “bir toplumda tüm farklılıklara rağmen bir arada yaşamayı mümkün kılan karşılıklı sevgi, saygı, güven ve anlayış esasına dayalı olarak kurulan fonksiyonel bir iletişim süreci” şeklinde ifade ettiği görülmektedir.

Hoşgörü konusunda en kapsamlı tanımı Aslan (2005, s. 36-37) şu şekilde yapmaktadır: “Hoşgörü, insan hakları çerçevesinde herhangi bir dil, cins, inanç, anlayış, sınıf ve etnik ayrımcılık gözetmeksizin bütün insanları doğuştan beraberlerinde getirdikleri nitelikleriyle kabul etme, onlara bu kendilerine özgü özellikleri konusunda yapacakları düşünsel veya işlevsel durumlarda herhangi bir engel çıkarmayıp, doğal halleriyle baş başa bırakmak demektir. Buna göre hoşgörü, beşerî anlamda farklı cins, dini anlamda farklı inanç, psikolojik ve felsefî anlamda farklı düşünce ve kanaat, sosyolojik anlamda farklı yaşam ve farklı kültür, etnik anlamda farklı ırk vb. farklılıkların varlığını hiçbir olumsuz tavır sergilemeden kabul etmektir.”

Türkçede hoşgörü sözcüğü daha ziyade tahammül eden, sabır gösteren, göz yuman, affeden, görmezden gelen, olaylara karşı müsamaha gösteren birey anlamında kullanılmaktadır. İçerikle anlam bakımından birtakım farklılıkları olmasına rağmen hemen hemen bütün kelimelerin farklı dillerde de karşılığı bulunmaktadır. Tolerans ve hoşgörü gibi evrensel olan değerlerin karşılığını diğer dillerde de bulmak kolay olabilir. Ancak ansiklopedi ve sözlüklerde birbirine karşılık şeklinde bu kavramlar verilse de hepsinin birbiriyle aynı olduğunu söylemek zordur (Aslan, 2008, s. 2).

Tanımlardan anlaşılacağı üzere hoşgörü farklılıkların birbiri ile olan uyumudur. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü’ne göre (UNESCO) (1995, s. 9) barış ortamının gerçekleşmesini mümkün kılan hoşgörü, savaş kültürünün yerine barış kültürünün almasında önemli katkılar sağlar. Farklı kültürlerin bir arada yaşaması, toplumların demokratik süreçlerinin devam etmesi için hoşgörü vazgeçilmez bir değerdir.

Hoşgörünün tanımı başlangıçta basit gibi görünse de duyulan ihtiyaca binaen farklılık göstermektedir. Bu sebeple hoşgörü değerinin tek bir kavram olması söz konusu değildir. Hoşgörü tanımı yazarlara göre içeriği ve sınırlandırılması açısından anlatılması güç bir

kavramdır. Alan yazındaki hoşgörü tanımları incelendiğinde birlikte yaşamak için gerekli olan anlayış, saygı ve empatinin ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Birlikte yaşaması neredeyse zorunlu olan insanların birbirlerinin farklılıklarına hoşgörüyle yaklaşmaları onların huzur içinde yaşamalarını mümkün kılacaktır.

2.1.2. Hoşgörü etimolojisi

Hoşgörü sözcüğü Fars dilinde tatlı, iyi, güzel anlamlarındaki ‘hoş’ sıfatı ile (Devellioğlu, 2010) Türkçe görmekten ‘görü’ eyleminin (Eyuboğlu, 1995) bir araya gelmesi sonucunda oluşmuş bir birleşik kelimedir. Farsçadan dilimize giren ‘hoş’ sıfatı ile oluşturulan hoş bulmak, hoş gelmek, hoşsohbet, hoşbeş gibi fiil ya da kelimelerin anlamları hep olumludur ve bu kelimelerde hoşgörüde de var olan içten ve gönülden gelen bir duygunun hâkim olduğu görülmektedir (Aslan, 2005, s. 32-33).

Tarihe bakıldığında ise Türklerin Anadolu’yu yurt edinmesinin akabinde Arapçanın etkisi aydın kesimde kendisini göstermiş, 12. yüzyılın sonrasında ise Farsça etkili olmaya başlamıştır. Bu süreçte Arapça ve Farsça farklı zamanlarda bilim-sanat dili ve resmi dil olarak kabul edilmiştir. Eski Anadolu Türkçesi ise 13. ve 15. yüzyıllar arasında Anadolu’da Türkçenin resmi dil ilan edildiği dönemi kapsamaktadır (Aksan, 2000). Bu dönemde yaşamış olan ve eserlerinde halkın diline yer veren şairlerin şiirlerinde hoş görmek sözcüğüne bir kavram olarak değil iki kelimenin birleşmesi sonucu oluşan bir fiil olarak rastlanmaktadır. İşte bu dönemde hoş görmek sözcüğüne en çok ünlü şairimiz Yunus Emre’nin şiirlerinde rastlanmaktadır. Yunus Emre de bu kelimeyi tasavvuf düşüncesini açıklamak için kullanmış hoşgörüü kalıplaşmış bir kavram olarak nitelendirmemiştir (Ölmez, 2008).

Püsküllüoğlu’nun (1966, s. 92) Öz Türkçe Sözcükler ve Terimler Sözlüğü’nün h harfi bölümünde ‘h harfi ile başlayan öz Türkçe sözcük yoktur’ ifadesi yer almaktadır. Sözlüğün daha sonra yayımlanmış genişletilmiş dördüncü basımında ise ‘hoşgörü, hoşgörülü, hoşgörüsüz, hoş görmek’ kelimelerinin tamamına yer verildiği görülmektedir (Püsküllüoğlu, 1975, s. 202).

Net olarak bir zamandan söz edilemese de hoşgörü sözcüğü 13. yüzyıl tasavvufuyla kullanılmaya başlanmış, bugün kullandığımız kavramlaşmış halini ise son yüzyıllarda yaklaşık olarak da 20. yüzyılın son çeyreğinde almış olduğunu ifade edilmektedir (Aslan, 2008).

2.1.3. Hoşgörü kavramı

Hoşgörüü kendi içinde sevgi, saygı, güven ve anlayış olarak ögelere ayırmak mümkündür (Gözübüyük, 2002). Bu ögelere göre davranış sergileyen insanların ilişkileri toplumda olumlu bir sonuç doğuracaktır. Bu sonuç ise hoşgörünün evrensel ilkelerini ortaya çıkarır. Hoşgörünün evrensel olan bu ilkeleri arasında; bütünleşme, özgürlük, adalet, eşitlik, dayanışma, fikir alışverişi ve denetim gibileri sayılabilir. Bu bağlamda hoşgörü bir anlayış ile hayat biçimidir (Büyükkaragöz ve Kesici, 1996, s. 354).

Hoşgörü insanların birbirlerine karşı saygı ve anlayış ortamlarının oluşması sürecinde büyük yere sahiptir (Tatar, 2009). İnsanların birbiriyle kurdukları ilişkilerde dengeyi sağlayan ve birbirlerine yaklaşımlarına sebep olan hoşgörü, düşünce olarak kişilerin her konuda aynı şeyi paylaşması, olumsuzluklara aldırış etmemesi, etrafında yaşananlara karşı olumlu ya da olumsuz bir tavır sergilememesi veya kendi kişiliğinden inandıklarından vazgeçmesi değil; aksine farklılıkların farkında varmasına rağmen değişik fikir ve inanışlara karşı anlayış gösterebilmesidir (Yürüşen, 2001).

Açıklamalardan hareketle hoşgörüden bahsedildiğinde kişilerin içlerinde bir sıkıntı ya da gönülsüz bir şekilde içinde bulunulan duruma sabretme düşüncesi olmaması gerekir. Çünkü diğer değerler gibi hoşgörünün de insandaki yeri kalbidir ve kalpten gelen bir hissiyatta zorunluluk kabul edilemez (Gürsoy, 1991). Kalpten gelen bu duyguyu; etrafında olanlara göz yumma, aldırış etmeme şeklinde değil farklılıkları anlayış ile karşılama şeklinde düşünmelidir. Görmemezlikten gelme ve aldırış etmeme kişilerin sorumsuzluğunu hissettirdiğinden insani açıdan kabul edilen bir davranış değildir (Bilgin, 1998).

Hoşgörünün temeline bakıldığında ise durumun doğru ya da yanlışlığına bakılmaksızın farklı inanış ve fikirlerin de olabileceğini kabullenme duygusu söz konusudur (Öner, 1995). Hoşgörü kişinin doğru bulmadığı bir durum olduğunda ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple sadece bir tarafın yaklaşımı olmayan hoşgörüde herhangi bir haksızlığa neden olmamak için bir bireyin hoşgörü beklemesi, diğerinin ise sürekli hoşgörü göstermek mecburiyetine düşmemesi önem arz etmektedir (Tatar, 2009). Hoşgörü kişisel bir davranış olarak ortaya çıksa da toplum içinde huzura ve barışa katkı sağladığı için toplumsal yönden önem arz etmektedir (Ölmez Atalay, 2008). Demokrasinin dayandığı bir nokta olan hoşgörü azınlığın ezilmesi ve çoğunluk ile azınlığın toplumda yer değiştirmemesi açısından da çok önemlidir (Karakütük, 2001).

Hoşgörü; insanın kendinden farklı olanların ırklarına, uluslarına, ahlaklarına, renklerine, kültürlerine, inanışlarına, siyasal görüşlerine, geleneklerine ve fikirlerine saygı göstermektir. Hoşgörü kendi inanışlarımızın ve ırkımızın diğer insanlardan daha üstün olduğunu düşünmemek anlamına gelir. Hoşgörü bedensel ya da zihinsel engelleri olan insanları da anlamayı ve onların haklarına karşı saygı duymayı da gerektirmektedir. Hoşgörü karşımızdakileri farklılıkları ile tanıyıp onları bu farklılıklarla kabullenip bu durumda onlarla iletişim kurmak anlamına gelir. Hoşgörü farklı kültürlerdeki çeşitliliği keşfettikten sonra onlara karşı önyargılı olmamak ve onlardan en iyi şekilde faydalanmaktır. Hoşgörüye göre hiçbir kültür, din, ulus ya da ideoloji bir diğerinden daha üstün değildir. Hoşgörü ülkede bulunan yabancıların, ülkeye sığınmak durumunda kalanların ve azınlıkların da kültürlerine saygı duymak demektir. Hoşgörü bilimsel gelişmelere karşı olumlu tutum sergileyen, dogmatik kurallara bağlı kalmadan değişimin gücüne inanan bir düşünce sistemidir (Topuz, 1995).

Günümüzde değerlerin içinde önemli bir yeri olan hoşgörünün gerekliliği sosyal yaşamımızın her anında hissedilmektedir. Toplum olarak yaşamının zemininde kişilerin birbiriyle uyumlu olmaları ve sağlıklı iletişim kurabilmeleri için hoşgörü önemli bir yer tutmaktadır. Saygı ve güven unsurlarının temelinde hoşgörü vardır. Toplum olarak yaşamak için sorunları birlikte aşabilmek için en çok hoşgörü değerine ihtiyaç duyulmaktadır (Tatar, 2009).

Hoşgörünün ön koşulu kişinin kendisinden farklı fikirleri duyguları olağan karşılaması ve karşındakine düşüncelerini özgür bir şekilde dile getirme fırsatı tanınmasıdır. Herkesin aynı fikir, inanış ve duygulara sahip olmadığını kabullenerek farklılıkların birer zenginlik olduğunu kabul etmek önemli bir erdemdir (Kavcar, 1995). Hoşgörülü olmak kişilerin düşüncelerini, fikirlerini düşünmeden olduğu gibi kabul etmek değil onlara saygı duymak demektir. Yani kişinin bu durumda kendi fikirlerinden, ilkelerinden vazgeçmesi onları değersiz olarak görmesi beklenmemelidir (Kuçuradi, 1996).

Alan yazında hoşgörünün çerçevesi çizilmiş ve hoşgörülü olunmaması gereken durumlar, davranışlar Başaran (1995, s. 54) tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

- Hoşgörü demokratik yönetimle yönetilen toplumlarda bulunabilir ve gelişebilir. Demokrasiyi kaldırmaya yönelik girişimlerde hoşgörü olamaz.

- Hoşgörünün kaynaklarından düşünme, düşünce, vicdan, irade ve eylem özgürlüklerini kaldırmaya, yasaklamaya, kısıtlamaya ve sınırlandırmaya yönelik hareketlere karşı hoşgörü olamaz.
- İnsanların yüzyıllar süren savaş ve savaşlarıyla elde ettikleri hakları elinden alınmaya yönelik uygulamalara karşı hoşgörü olamaz.
- İnsanlığın binlerce yıldan beri yaratıcılıklarını simgeleyen kültürel, toplumsal ve törel değerleri geliştirmeye yönelik olmayan ama yıkmaya yönelik olan girişimlere karşı hoşgörü olamaz.
- İnsanın inanç özgürlüğünü elinden almaya, insanın insana zarar vermesine yönelik eylemlere karşı hoşgörü olamaz.

Alan yazında belirtildiği üzere temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasına sebep olan tavırlara, ülkeler adına tehdit oluşturan durumlara, toplumun huzurunun ve barışının tehlikeye girebileceği fiillere karşı hoşgörülü bir tutum sergilenmesi toplumun içinde kaos ortamının doğmasına sebep olabilir. Bu sebeple hoşgörünün çerçevesi iyi çizilmelidir.

Birey ve toplum hayatı açısından kime, ne zaman, nasıl, nerede, hangi durumda hoşgörülü bir şekilde davranılması gerektiği oldukça önemlidir. Bu konunun gelecek kuşaklara aktarılması için en büyük görev öğretmenlere düşmektedir. Çünkü hoşgörünün genç bireylerce kabullenilmesi için en önemli dönem, eğitim dönemidir ve bu dönemde bu erdemin öğretilmesinde öğretmenin büyük rolü vardır (Akbaş, 1995).

2.1.4. Hoşgörünün önemi

Hoşgörü demokrasinin temel değerlerinden biridir (Güven ve Akkuş, 2004, s. 218; Kavcar, 1995, s. 3; Tezcan, 1995, s. 193). İnsanların birbiriyle olumlu iletişimlerinin olmasını sağlaması, sosyal ve kültürel yaşantılarındaki farklılıklarını hoş görebilmelerini sağlaması, yani toplumun sosyolojik yönden ayrışmasının önüne geçmesi sebebiyle demokrasinin temel değerlerinden biri olarak sayılmıştır.

Hoşgörü insanlığın devam edebilmesi için bir ön koşuldur (O'donnell, 1995, s. 33) ve evrenseldir. İnsanların dili, inancı, siyasi düşüncesi, kültürel yapısı ne olursa olsun hoşgörü vazgeçilmez bir unsurdur (Karataş, 1995). Hoşgörü özellikle günümüzde insanı insan yapan en önemli erdemdir. Hoşgörünün özü ise anlayış gösterme ve anlayışla karşılamaktır (Kavcar, 1995).

Hoşgörü, iyi bir vatandaşta bulunması gereken bir erdemdir. İyi bir vatandaş kendi haklarını sorumluluklarını bildiği gibi başkalarının özgürlüklerine ve haklarına da hoşgörü ile karşılık verebilen kişidir. Bu da hoşgörülü olma ile iyi bir vatandaş olma arasındaki ilişkiyi göstermektedir (Pasonomik, 2004).

Hoşgörülü birey sevgiye, alçak gönüllüğe, barışa, adalete ve erdemin ilkelerine önem verir (Çubukçu, 1995, s. 115). Yani hoşgörülü bireyin bakış açısının geniş olması, farklı düşünce ve görüşlere açık olması, önyargısız bir şekilde bu farklılıkları anlayışla karşılayıp onlara saygı duyması gerekmektedir.

Hoşgörünün olmadığı ya da az olduğu toplumlarda insanlar ortaya çıkan olumsuzluklardan etkilenebilirler. Hoşgörünün insanlarda bulunmadığı toplumlarda; bilimin, bilimsel düşüncenin ve demokrasinin gelişmesi güçtür (Gündüz, 1995). Bu sebeple toplumların gelişim göstermeleri ve varlıklarını devam ettirebilmeleri için hoşgörünün önemi büyüktür.

Hoşgörü, evrensel insan hakları ve bireylerin temel özgürlüklerinin tanınmasını sağlayan bir değerdir. Hoşgörü bireyler, gruplar ve devletler tarafından uygulanır. Hoşgörü, ulusal ve uluslararası insan hakları belgelerinde yer alan standartları da doğrulamaktadır. (UNESCO, 1995, s. 10). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin (1948) 26. maddesinde, "eğitimin bütün uluslar, ırk veya din toplulukları arasında anlayışı, hoşgörüyü ve dostluğu özendirme ve Birleşmiş Milletlerin barışın sürdürülmesi yolundaki çalışmalarını geliştirmesi" vurgulanmıştır. Türkiye'de de 1982 Anayasası ve 1989 tarihli Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde hoşgörüye yer verilmiştir. 1982 Anayasası'nın 10. maddesinde 'herkesin dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasal düşünce, felsefi inanç din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşit olduğu' belirtilmiş ve 14. maddesinde de 'demokratik düzeni ortadan kaldıracak, temel hak ve özgürlükleri yok edecek, ayrımcılığa yol açacak davranışların hoşgörü ile karşılanamayacağı' vurgulanmıştır. 1989 tarihli Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 29. maddesinde ise 'çocuğun anlayış, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda yaşamının sorumluluklarını üstlenecek şekilde hazırlanması' hakkına sahip olduğu belirtilmiştir.

İnsanlar, tek tip ve kapalı toplumlarda yaşadığı sürece farklılıklarla karşılaşma ihtimalleri az olacağından hoşgörü ihtiyaçları olmayabilir. Ancak dünyadaki birçok toplum için bu durum neredeyse mümkün değildir (Rice, 2009). Bu sebeple hoşgörüye her topluma ve her döneme uygun olacak şekilde kurallar belirlemek sağlıklı olacaktır. Bu kuralları şu şekilde ifade etmek mümkündür (Tatar, 2009):

- Hoşgörü içindeki birey, karşısında bulunan kişiyi önyargısı olmayacak bir şekilde dinlemeli, düşüncelerini kabul etmese bile empati yaparak anlamaya çalışmalı.
- İnsanların temel özgürlüklerini ve haklarına karşılıklı saygı göstermeyi ilke edinmeli.
- Karşıdaki insanların fikirlerini özgürce, yargılanma endişesi duymadan açıklamalarına fırsat vermeli.
- Hoşgörülü davranan kişi de kendi fikirlerini önyargısız bir şekilde ortaya koyabilmeli.
- Farklı düşüncelerin bulunduğu konuların çözüme kavuşmasında tüm fikirleri ciddi bir şekilde değerlendirmeli.
- Düşünce ve uygulanılan davranışlarda fikir birliğine varılmaya çalışılmalı.

2.1.5. Hoşgörünün kategorileri

Hoşgörü kavramına değindikten sonra hoşgörünün kategorilerini açıklamak bu kavramın daha iyi anlaşılmasına sağlayacaktır. Hoşgörünün kategorilerini; ailede hoşgörü, kültürel hoşgörü, dinde hoşgörü, siyasette hoşgörü ve eğitimde hoşgörü şeklinde nitelendirmek mümkündür. Hoşgörü içeriği sebebiyle birçok farklı kavram ile ilişkilendirilebilse de bu bölümde temel kategorilere değinmeye ve bu kategoriler açıklanmaya çalışılacaktır.

2.1.5.1. Ailede hoşgörü

Aile, Türk Dil Kurumu Sözlüğüne (2020) göre “evlilik ve kan bağına dayanan karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik” şeklinde tanımlanmıştır. Günümüzde ehemmiyetli değerlerden olan hoşgörünün gerekli olma durumu sosyal yaşamın her alanında; ailede, okulda, çalışılan yerde, sokakta kısacası her yerde hissedilmektedir. Birlikte yaşadığımız ve yaşamamız gereken insanlarla sağlıklı iletişim kurabilmek, uyumlu bir hayat sürebilmek için güven, saygı ve hoşgörü vazgeçilmez unsurlardır. Yani toplu olarak yaşamının oluşturduğu problemleri aşabilmek için hoşgörüye ihtiyaç duyulmaktadır (Yılmaz, 2004).

Hoşgörü; içinde bulunduğumuz olumsuz bir durum da olsa etrafımızdaki insanlara ya da olaylara anlayışla, sabırla ve saygıyla yaklaşabilmektir. Kişiler hoşgörülü davranarak daha anlayışlı, karşısındakinin görüşlerine saygı duyan nesillerin yetişmesine katkı sağlayabilir. Hoşgörü, nefret ve önyargı duygularının zıddıdır; bu sebeple insanların birbirlerine

yaklaşmasını sağlar. Yeni tanışılan ortamlarda olayları ve oluşumları anlayışla karşılayabilmek için hoşgörünün çocuklara küçük yaştan itibaren benimsetilmesi olumlu sonuçlar doğuracaktır, bu durumda da aile ön plana çıkmaktadır.

Peki hoşgörü nasıl öğretilir? Hoşgörü de diğer değer ve tutumlar gibi çoğu zaman zor yöntemlerle öğretebilmektedir. Çocuklar çok küçük yaşlardan itibaren ebeveynlerini yakından takip ederek onları taklit ederler. Çocuklar kendi değerlerini, ilgilendikleri ve sevdikleri değerleri ve tutumları karşılındakilere yansıtarak onları geliştirebilirler (Kouchok, 2008).

Aile yönetimi, çoğunlukla toplumun kabullendiği yönetim şeklinde benzer özellikler gösterir. Toplumu yönetenlerin uyguladıkları yönetim şekilleri aileleri, ailelerin büyük çoğunluğu tarafından kabul edilen yönetim şekli de toplumu yönetenleri etkilemektedir. Siyasal gücün, yönetim şeklinin aile içindeki yönetimi etkilemesi sebebiyle çocuklar toplumda benimsenen, uygulanan yönetim şeklini kabullenerek büyürler. Toplamların kabul ettiği yönetim şekliyle büyüyen çocuklarla ailelerinin aşamayacakları engeller, çözemeyecekleri problemler ortaya çıkabilir. Bu engellerle ve problemlerle karşı karşıya kalan çocuklar hoşgörüsüzlüğü ya da hoşgörülü davranmayı yaşayarak öğrenirler. Ebeveynler çocuklara hangi durumlarda hoşgörülü ya da hoşgörüsüz tutum sergileyeceklerini isteyerek ya da istemeyerek öğretirler. Bu ebeveynler; çocuklarını eğitirken onları etkileyerek kendi doğrularını ve yanlışlarını, toplumsal algılarını, önyargılarını çocuklarını eğitme hakkının içinde olduğunu düşünürler. İlk çocukluk çağında pekiştirilmiş özellikle de koşullanmayla öğrenilmiş davranışları köreltmek hemen hemen olanaksız. Eğer okul demokratik yönetim biçimiyle yönetiliyor ise öğrencinin ilk çocukluk evresinde kazandığı hoşgörüsünü destekler ve daha da yerleştirebilir. Eğer okul otokratik bir yönetimle yönetiliyor ise öğrencinin çocukluk evresinde kazandığı hoşgörüsünü destekler ve daha da yerleştirebilir (Başaran, 1995, s. 53).

Hoşgörünün kazanılması kimi niteliklere sahip olmaya bağlıdır. Bu nitelikler ise aile ortamında kazanılmaya başlar. Devamında ise toplumda ve okullarda yaşanılarak kazanılmaya devam ettirilir. Yani başlangıçta çocuklara rol model olan ebeveynlerin tutumları ve davranışları, daha sonra toplumda karşılaşılan durumlar çocukların hoşgörü değerini kazanmalarında önemli yere sahiptir.

2.1.5.2. Kültürel hoşgörü

Türk Dil Kurumuna göre (2020) kültür “tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin”dir. Kültürün farklı dillerde farklı manaları bulunmaktadır. Aslında Latince’de “toprağı işleme” demek olan bu tabir, sonraları Batı Avrupa dillerinde kazandığı “yüksek umumi bilgi” manası ile Türkçeye de girmiştir (Kafesoğlu, 2005, s. 15).

Kültür, insanların yaşamlarını belirlemelerinde etkili, önemli bir unsur olarak kabul edilmiştir. Toplumlar iklimsel ve coğrafi faktörlerle kendi gelenek ve göreneklerini harmanlayarak kendilerine ait bir kültür oluşturmuşlardır. Bir toplumu diğer toplumlardan ayran en temel unsur ortaya çıkan yeni kültürel atmosferdir. Dünyada birbirinden ne kadar farklı din, millet, dil ve iklim varsa o kadar farklı kültürün olması çok tabii bir durumdur. Bu farklılık aslında birer zenginliktir. Ancak bu zenginliğin yanı sıra ortaya çıkan farklılıklara insanların verecekleri tepki hoşgörüyle birlikte yaşamalarını kolaylaştıracak, kültür çeşitliliğinin yaşanmasına sebep olacak ya da bu farklılık birlikte yaşamayı zorlaştıracaktır.

İnsanlar kültürü yaşama, etkileme, kimi zaman da değiştirme dinamiğine sahip olmaları yönünden diğer canlılardan ayrılmaktadırlar. Kültürel yapıyı oluşturan işaretler ve semboller yaşanan kültürel çevrede soyut bir alanı anlamlı bir hale getirirler. Dünyanın küreselleşmesiyle birlikte kültürel miras artık tek bir ülkeye ait olarak görülmemektedir. Bu kültürün insanlığın ortak mirası olduğu düşüncesi yaygınlaştıkça bu kültürü koruma ve kullanma politikalarının sadece kimlik oluşturan öğelerle sınırlarının çizilmesi savunulamaz duruma gelmektedir. Artık bir toprak üzerinde yaşayanların; bu toprakların geçmişine, bilgisiyle, nesnesi ile sahip çıkması ve bunları bütün insanların şimdi ve gelecekte yararlanmasını sağlayacak şekilde tutması gerekmektedir (Gögebakan, 2010, s. 202).

Hoşgörü ilkeleri, bir sosyal ve felsefi düşünce yöntemi olarak millilik ve evrensellik bütünleşmesinde farklı bir deyişle evrensellik ve milliliğin birbirini tamamlanmasıyla ortaya çıkmaktadır. Türk-İslam düşüncesinde meydana çıkan bu hoşgörü düşüncesinin merkezinde sevgi, adalet ve insanlık duyguları yatmaktadır. Dünyanın herhangi bir yerinde veya herhangi bir zaman diliminde toplumlar tercihlerini adalete bağlı kurallarla yönetilmekten yana kullanmışlardır (Hemşinli, 2007).

Toplumların insan kavramına verdikleri değerden gelişmişlik seviyeleri ölçülebilir. İnsanların arasındaki bütün sosyal ilişkiler, bu değerlerle şekillenir. İnsanlığın yücelmesini sağlayan adalet, eşitlik, hürriyet ilkeleri belirli değerlerle hayat kazanır. Türk-İslam kültüründe insan Allah'ın kutsal bir emaneti olarak görülmektedir ve başlı başına bir değerdir. Türk kültürüne İslamiyet bu değeri kazandırmıştır ancak Türk kültüründe de bu değere uygun bir yapı bulunmaktadır. Bu yapı olmasaydı insan değeri boş bir mahiyette kalabilirdi. Hoşgörü, Türklerde herhangi bir bilginin gereğini yapmak durumu ile sınırlı değildir. Türkler hoşgörüyü kendi hayat tarzlarında vazgeçilmez bir hale getirmişlerdir. Bu nedenle Türkler gittikleri her yere hoşgörülerine de götürmüşlerdir. Yani hoşgörü Türk kültürünün doğal durumundan farklı bir yerde değildir (Güner, 1995).

İslam dini Türk kültüründeki hoşgörünün ehemmiyetli bir kaynağıdır. İslam dini insanlara hoşgörüyü her zaman teşvik etmiştir. Bu da Türk kültüründe bir geleneğin oluşmasına sebep olmuştur. Türklerin eski kültüründe de azınlıklara karşı davranışları ile ne kadar hoşgörülü olduklarını filozoflar, gezginler ve yabancı gazeteler farklı kaynaklarda dile getirmişlerdir. Bu kaynaklar Türk hoşgörüsünü genellikle İslam'a bağlamışlardır. Farklı dinden insanlara, kötülere olan davranışlarda dahi Türk hoşgörüsü her zaman övülmüştür (Tezcan, 1995). Öyle ki 14. yüzyılın başlarında Anadolu'da bir gezi yapan ve izlenimlerini seyahatnamesinden öğrendiğimiz, tanınmış Arap Seyyahı Tancalı İbni Batuta, eserinin bir yerinde: "Dünyanın birçok ülkesini gezdim, insanları tanıdım; ama hiçbiri Türkler kadar konuksever, Türkler kadar sevecen ve hoşgörülü değillerdi." der. İbni Batuta'nın 650 yıl önceki bu sözleri, gerçekte tarih boyunca, Türk insanının sevgi, şefkat ve hoşgörü ile yoğrulmuş yaşam tarzının bir ifadesidir (Meriç, 1996, s. 121).

Anadolu birçok uygarlığın doğduğu, geliştiği dolayısıyla birçok farklı kültürü, farklı etnik yapıları, farklı dinleri kendi bünyesinde birleştirmiş ve hoşgörüsüyle yaşamalarını sağlamıştır. Türk toplumu kendi içinde barındırdığı hoşgörüyü gönülden kabul ettiği İslam dini ile uzlaştırmış, günümüzde herkesin hasret kaldığı bu değeri ile insanlığa 13. yüzyıldan itibaren örnek olmuştur. Yaratandan ötürü yaratılanı hoş görmüş, insanları sevgiyle kuşatıp 72 millete aynı gözle bakmış, zıtlıkları yeri geldiğinde uzlaştırmış bu sebeple hoşgörünün temel ilkelerini belirlemiştir (Doğan, 1995). Bu ilkelerin neticesinde Türk devletlerinin komşuları ve içinde barındırdığı yabancı kökenli insanlar kendi kültürlerini, dinlerini ve dillerini istedikleri gibi koruyabilmişlerdir. Çünkü Türk hoşgörüsü onların kültürlerine, dillerine ve dinlerine saygı göstermişlerdir. En uzun ömürlü Türk devleti olan Osmanlı Devleti, altı asırlık hakimiyetinden sonra yıkıldığında Osmanlı

topraklarında 24 farklı devletin kurulmuş olması ve şu an bu toprakların üzerinde 64 farklı ülkenin yaşıyor olması da Türk hoşgörüsünü göstermektedir (Saray, 2002).

Türk kültüründe hoşgörünün izlerini günlük hayatta da görmekteyiz. Bu duruma “hatasız kul olmaz, tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır, her güzelin bir kusuru vardır; gülü seven, dikenine katlanır” atasözleri örnek verilebilir. Ayrıca Anadolu sahasında hoşgörünün sembolü olan birçok kahramanı vardır. Tasavvuf anlayışıyla Türk’ün yapısında bulunan hoşgörü birleşince bu değer öne çıkmıştır. Sonuç olarak hoşgörü Türk kültüründe çok yaygın bir değerdir ve yöneticiler ile halk sürekli birbirlerine hoşgörülü davranmış; birbirlerinin gelenek ve göreneklerine, inanışlarına saygı duymuşlardır.

2.1.5.3. Dinde hoşgörü

Türk Dil Kurumu din kavramını, “Tanrı’ya, doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum, diyanet. Bu nitelikteki insanları kurallar, kurumlar, töreler ve semboller biçiminde toplayan, sağlayan düzen” olarak tanımlamaktadır (TDK, 2005, s. 531). Tanımdan anlaşılabacağı üzere din sosyal hayatın ilahî emirlere göre şekilleneceği kuralların bütünüdür. Sosyal yaşamın şekillenmesinde büyük rol oynadığı için birçok evrensel değeri içinde barındırmaktadır.

Avrupa Konseyi’nin 2 Şubat 1993 tarihli 1202 sayılı Tavsiye Kararı’nın 11. Maddesi “Tek Tanrılı üç dinin de dayandığı ilkelerin, diğer din mensuplarına karşı saygınlık ve hoşgörüyü kapsadığını belirtmekte ve her insanın tek Tanrı’nın eseri olup bu sıfatı ile dini görüş ve inançları ne olursa olsun diğer insanlar ile aynı değerde ve haklara sahip olduğunu vurgulamaktadır. Avrupa tarihi, tek Tanrılı üç din: Müslümanlık, Hristiyanlık ve Musevilik kültürlerinin karşılıklı saygı ve hoşgörü esasları çerçevesinde bir arada yaşadıklarında uluslararası refah ve huzura katkıda bulunduklarını öğretir” demektedir (Güleryüz, 1995, s. 151).

Hoşgörü kelime olarak kişinin kendinden farklı insanların düşüncelerine, inanışlarına ve yaşayışlarına saygı duymayı kapsamaktadır. Hoşgörü duygusuna sahip bir kişi adalet, barış, tevazu, sevgi gibi prensiplere önem verir. Tarihe bakıldığında farklı dinlere mensup olmak, bağnazlık, kişilerin düşüncelerindeki farklılıklardan dolayı yaşanan savaşlarla çekilen acılar günümüzde herkese ders olacak niteliktedir. İnsanoğlu o sıkıntılı günlere tekrar dönmek istememektedir. Bu sebeple merkezinde insanın bulunduğu, kutuplaşmaların ve zıt düşüncelerin ortadan kalktığı yeni ve barışçıl bir dünya sistemi

oluşturmak istenmektedir. Çağımızın ve insanın en temel gündemini; barış, demokrasi, eşitlik, insan hakları, dayanışma, adalet, çevrenin korunması, uluslararası güvenlik ve benzer konular oluşturmaktadır. İnsanoğlu bu temel gündemi gerçekleştirmek için değerlere uygun yeni davranışlar oluşturmalıdır. Hoşgörü de bu temel gündemini gerçekleştirmesi için en önde gelen değerlerdendir. Bu hoşgörü tutumu çeşitlenebilir. Fakat hoşgörü eğitim ile kazanılan bilgiden ziyade kişinin davranışları ve kültür düzeyinde kendisini gösterir. Hoşgörünün oluşumundaki temel, kişinin olayları dar ya da geniş algılaması, olaylara ve maddeye karşı bakışıdır. Bu sebeple diğer hoşgörülerin başında da dini hoşgörü bulunmaktadır. İslamiyet'in temeli olan Kur'an ve hadislere bakıldığında başkalarına ve farklılıklara saygıyı da içinde barındıran evrensel bir ahlak yapısının bulunduğu görülmektedir. Kuran'ın ortaya koyduğu ahlaki prensipler evrensellik özelliği taşımaktadır. Hoşgörü de bu evrensel ahlak prensipleri içerisinde önemli bir yer tutmaktadır (Doğan, 1995).

İslam dünyasının yetiştirmiş olduğu Ahmet Yesevi, Yunus Emre, Mevlâna ve Hacı Bektaşî Veli gibi önemli şahsiyetler hoşgörünün evrenselliğine katkıda bulunmuşlar, insanlığı hoşgörü çatısı altına birleştirmek için çalışmışlardır. Ayrıca eserleri birçok insan tarafından kabullenilerek hayata geçirilmiştir.

2.1.5.4. Siyasette hoşgörü

Siyaset, Türk Dil Kurumu Sözlüğünde (2020) “devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatıyla ilgili özel görüş veya anlayış” olarak tanımlanmaktadır. Türköne (2007) ise kökü bakımından at eğitimi manasına gelen kelimenin Arapça olduğunu belirtmiş, Türk-İslam geleneğine bakıldığında ise devlete karşı işlenen suçlar ile toplumun refahını sağlamak adına uygulanan cezaların yanı sıra esas olarak devleti yönetme sanatı olarak nitelendirmiştir.

Hoşgörü; özgürlük, uyum, barış ve demokrasi gibi kavramların gün yüzüne çıkması için saygı, anlayış, sevgi, kabul, güven gibi unsurları içinde barındıran bir değer olarak addedilmiştir (Gültekin, 2008). Siyasetin ana kavramlarından olan demokrasi de hoşgörünün içinde barınmaktadır. Demokrasi eski Yunanca “demos” halk ve “kratos” yönetim kelimelerinin birleşmesinden oluşmuştur ve halk yönetimi veya halk iktidarı anlamlarına gelmektedir (İnan, 2005, s. 51). Demokrasinin toplum içinde bir kültür olarak yerleşmesi için hoşgörü değerinin önemi büyüktür. Çünkü demokrasinin içinde birbiriyle

farklı hatta birbirine zıt düşüncelere sahip birçok insanın birlikte yaşamaları için hoşgörü zorunludur. Hoşgörü demokrasinin olağan olarak yaşandığı toplumlarda bir erdem olarak nitelendirilmektedir. Francis Fukuyama bunu şu sözleri ile açıklar: *“Hoşgörü gibi değerler artık yalnızca belli bir amaca yönelik araç olarak görülmemelidir, demokratik toplumlarda hoşgörü karakteristik bir erdem haline gelmektedir. Demokrasiye ilişkin böyle bir gurur geliştiğinde ve demokratik değerler yurttaşlarca özümsemiğinde, demokratik ya da sivil bir kültür oluşmuş demektir.”* Francis Fukuyama’nın sözünden de anlaşılacağı üzere hoşgörü demokrasinin ana damarlarından biridir (Gözübüyük, 2002).

Hoşgörüyle demokrasi arasındaki ilişki bir paradoks gibi görünmektedir. Şöyle ki: demokratik sistemin, rejimin, kuralların uygulanması için demokrasi kültürüne; bu kültürün uygulaması için de hoşgörüye ihtiyaç vardır. Bu sebeple hoşgörünün sadece bir düşünce olarak kalmaması, toplumdaki bütün bireyler tarafından özümsemiş ve bireylerin yapısında mutlaka bulunuyor olması gereklidir. Demokrasi rejiminin sarsılmaması ve demokrasi kültürünün gelişmesi için hoşgörünün toplumsal bir yasa gibi insanların içlerinde yaşaması gerekmektedir (Kongar, 1995). Demokratik rejimin kusursuz işlemesi için vatandaşlar ve rejim arasında karşılıklı hoşgörünün bulunması gereklidir (Baechler, 1995). Ama hoşgörü anlayışına ilk olarak toplumdan başlanması gerekir. Siyaset, temsil ettiği bireyler bakımından bir ifadeyle toplumun kendisidir. Bu sebeple siyasette hoşgörü denildiğinde ilk olarak toplumdan başlanır. Siyasette hoşgörünün demokrasilerde tartışılabileceği ve savunulabileceği kabul edilmektedir (Şener, 1995). Farklı görüşleri uzlaştırabilmek demokrasinin ilk görevidir. Hoşgörü de bu uzlaşmanın bir yarısıdır. Birbirinden başka düşünceleri, tavırları, inançları normal karşılamak ve farklılıklara saygı duyabilmek de hoşgörü sayesinde mümkün olmaktadır. Bu durum gerçekleşmezse toplumda birlikten ve bütünlükten bahsedilemez. Hoşgörü, uzlaşmayı; uzlaşma, iş birliğini; iş birliği de barışı getirir. Hoşgörünün ve uzlaşmanın bulunmadığı toplumlarda kaos ortamı oluşur. Bütün bunlardan anlaşılacağı üzere uzlaşma ve hoşgörünün birbirini bütünleyen hatta birbirinden ayrı bir şekilde görülemeyen iki kavram olduğu görülmektedir (Gözübüyük, 2002).

Özetle siyasette bulunan hoşgörünün özünde demokrasi, uzlaşmacı davranışlar, farklı fikirlere saygı ve benzeri unsurlar bulunmaktadır. Huzurlu bir ortamın sağlanması amacıyla demokrasinin bir kavram olarak kalmaması, yaşama ait bir değer olarak benimsenmesi ve hoşgörü ile de taçlandırılması gereklidir.

2.1.5.5. Eğitimde hoşgörü

Eğitim, Türk Dil Kurumunda (2020) “Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiyedir.” şeklinde tanımlanmaktadır. Günlük hayatta birçok yerde eğitim kelimesini kullanılmakta, eğitimin neyi ifade ettiği ve nasıl uygulanması gerektiğine dair fikirler üretilmektedir. Fakat eğitim kavramı düşünüldüğünden çok daha fazlasını ihtiva etmektedir. Öyle ki eğitim bireyin doğumuyla başlayıp ölümüne kadar geçen süreçte devam eder. Bu süreç içinde bireylere farklı beceri, değer, tutum ve bilgiler kazandırılır (Erden, 2004).

Bir toplumun geleceğinin parlak olabilmesi için eğitim şarttır. Eğitim hangi konuda olursa olsun kişilerin tecrübelerinin artmasını, yeteneklerinin keşfedilmesini ve bilgi sahibi olmalarını sağlar. Öğrencilerin davranışlarının oluşmasında temel eğitimin de etkisi büyüktür. Toplumdaki davranışların istendik yönde değiştirilmesi için en etkili örgüt okullardır. Diğer değerler gibi hoşgörünün eğitimi için de sınıf ve okul ortamı çok önemlidir. Yöneticiler ve öğretmenler örgütlerin tutumunda önemli role sahiptirler. Bu sebeple yöneticiler ve öğretmenler tarafından saygı ve anlayışa dayalı bir ortam oluşturulur ise örgütün havasında da iyileşmeler görülebilecektir. İnsan haklarına ve farklılıklara saygı, bireylerin birbirini anlayışla karşılaması ve oluşabilecek çatışmaların engellenmesi için okul en önemli yerdir. Şöyle ki okuldaki yaşantı için toplumun küçük bir aynası denilebilir. Bu sebeple okul hiçbir zaman kapalı bir toplum olarak düşünülmemeli, daima dış dünya ile bağlantıda kalmalıdır (Tatar, 2009).

Fransız ekonomist ve politikacı Jacques Dolers’in “Learning: the Treasure Within (1996)” isimli UNESCO raporunda eğitimin dört ana temelini şu şekilde belirlenmiştir: (1) bilmek için öğrenme, (2) olmak için öğrenme, (3) uygulama için öğrenme, (4) birlikte yaşamak için öğrenme. Tanımlardan da görüldüğü üzere insanların bir arada yaşayabilmeleri için de eğitime ihtiyaç duyulmaktadır. Küreselleşen dünyada teknolojinin gelişimi ile iletişim çok farklı bir boyut kazanmış ve bu sebeple bir arada yaşamanın önemi ön plana çıkmıştır. Gelişen iletişim ile dünya herkesin birbirini tanıdığı bir köye dönüşmüştür. Bu durumda başarıyı sağlayabilmek için insanların birlikte çalışabilmeyi, durumları birlikte değerlendirebilmeyi ve birbirlerini anlayışla karşılayabilmeyi öğrenmeleri gereklidir (Kouchok, 2008).

Hoşgörülü tavır, kişinin kendisini büyük görerek etrafındakilere bir şeyler bahsetme manasında kullanılmamalıdır. Çünkü hoşgörülü davranmak yücelik değil aksine olması

gereken durumdur. Öğrenciler bu durumu kabullendiğinde hoşgörüyü içselleştirmiş olurlar. Bu sayede öğrenciler çevrelerindeki bireylerin herhangi bir durumda haklarını istemelerini hoşgörü ile karşılayarak eksik kaldığını düşündükleri ayrıntıları da kendileri tamamlayacaklardır. Hoşgörünün insanların birbiriyle iletişimi için gerekli olduğunu benimsediklerinde çevrelerinde de bu durumun emsallerine tanık olmak isteyeceklerdir. Bu durumu elbette ki her zaman göremezler. Bu yüzden öğrencinin ideal olanı bulmasında aile, arkadaş çevresi ve tabi ki okul etkili olacaktır. Hoşgörüyü bütün tutum ve davranışları olumlu olarak değerlendirmek değil; karşılaşılabilecek iyi-kötü, güzel-çirkin bütün olaylara eleştirel bir gözle bakmayı ve düşünce aynı olmasa dahi insanların iyiliğine olacak şekilde sonuçlandırmak amaçlanmalıdır. Özellikle de öğrencilerin hoşgörü ve benzeri değerlerin tanımlarını bilmeseler dahi onları yaşıyor ve yaşatıyor olmaları önemlidir (Koç, 2007). Toplumun huzur içinde yaşayabilmesi için konu ayırt edilmeksizin hoşgörülü davranış sergilenmelidir. Bu sebeple eğitimin öncelikli amacı hoşgörülü bireyler yetiştirmektir (Gündüz, 1995).

Hoşgörü eğitimi literatürüne Jane Ferrar'ın 1976'da yayınlandığı "Hoşgörünün Boyutları" (Dimensions of Tolerance) makalesiyle "farklı grupları, inanışları ve uygulamaları herhangi bir kategoriye dâhil etmeden anlayışlı ve esnek bir bakış sağlanmalı; hak ve ayrılıkların çeşitli olabileceğine olanak tanınmalı; kabullenilen inanış ve kültür farklılığını yadırgamama durumu" olmak üzere üç boyuta indirgemıştır (Dağlı, 1995).

Sonuç olarak nasıl ki eğitim kişilerin tavır ve davranışlarında kendi yaşantıları yoluyla değişim meydana getirme süreci ise bu süreci en iyi, en huzurlu şekilde geçirmek için hoşgörüye ihtiyaç duyulmaktadır. Güzel bir geleceğin hoşgörülü insanlar tarafından oluşturulacağı düşünülürse bu insanların yetiştirilmesinde eğitimin yeri yadsınamaz.

2.1.6. Hoşgörünün boyutları

Hoşgörü soyut ve kapsamı geniş bir kavram olduğundan, hoşgörüye başka başka anlamlar yüklenebilmektedir. İnsanların birbiriyle olan iletişimlerinde ön plana çıkan hoşgörünün, kişisel farklılıklara saygı duyulması ve bu farklılıklara karşı anlayış göstermek gibi kavramlara karşılık geldiği söylenebilir (Başaran, 1995). Farklı bir açıdan hoşgörü ise; durumları, düşünceleri, olayları farklı gözlerden değerlendirerek daha esnek bir tavır sergilemeyi içermektedir. Bu sayede insanlar birbirleriyle uyumlu bir hayat sürebilir ve etraflarındaki insanlarla iyi ilişkiler kurabilirler (Chongruksa, Prinyapol, Wadeng ve

Padungpong, 2010). Görüldüğü üzere hoşgörünün pek çok farklı tanımı ve açıklaması bulunmaktadır. Bu bölümde hoşgörünün farklı kaynaklardaki boyutları incelenecektir.

Aslan (2008, s. 37-39) hoşgörünün unsurlarını şu şekilde tespit etmiştir:

Ehemmiyet/Önem: Hoşgörü konusu olan şey önemlidir. Zira önemli olmayan bir şeye karşı hoşgörü gösterilmesi değil kayıtsız kalınması söz konusudur. Kayıtsızlığın olduğu yerde ise hoşgörüden bahsedemeyiz.

Meşruiyeti kabullenme: Hoşgörü gösterilecek şeyin öncelikle varlığının kabullenilmesi gerekir. Buradaki kabul, benimseme ve uygulama anlamında değildir. Kabulden kast edilen şey ortada farklı bir davranış, inanç, düşünce olduğunu kabul ederek bu mevcut duruma karşı alınacak tavırda hak ve adaletin esas alınmasıdır.

Engellememe: Farklılık olarak ortaya çıkan şeyin zorla ortadan kaldırılmaya çalışılması hiçbir şekilde olumlu sonuçlar doğurmaz. Hiç kimseyi zorla bir şeye ikna edemezsiniz. Kabullenmiş görünseler bile, bu durum muhtemelen olumsuz bir tavırla karşılaşmak istememelerinden kaynaklanacaktır. Dolayısıyla hoşgörüde farklı davranış, inanç, düşünce ve yaşayışlara müdahale edilmesi söz konusu olmamalıdır.

Farklılıklara açık olma: Farklılığın olmadığı yerde hoşgörüden bahsetmek mümkün değildir. Hoşgörü doğası gereği farklılıkların varlığına açıktır ve hoşgörünün doğmasının sebebi farklılıklardır. Hoşgörünün konusu olan farklılıklar insanın doğuştan getirdiği fitrata bağlı yaşam, din, dil, cinsiyet, etnik yapı gibi farklılıklardır.

Özden sapmama: Hoş görülen değerler, hoş görülen şeyin tabii yapısına uygun olmalıdır. Buna hadde tecavüz etmeme veya sınırı geçmeme denilebilir. Kendi doğası ile çelişen bir şeyin hoşgörünün alanına girmesi söz konusu olamaz. Cinsel sapmalar ve çevre tahribatı gibi olaylar bu duruma örnek verilebilir.

Olumsuz tavır sergilememe: Hoşgörüde farklılıkları engelleme durumu söz konusu olmadığı için bireyi sıkıntıya sokan, onu rahatsız eden negatif bir duygu yoktur. Bu yüzden hoşgörü sahibi hoş gördüğü şeye karşı olumsuz bir tavır sergilemez.

Toplumsal barışı amaçlama: Hoşgörünün amacı psiko-sosyal açıdan insanlar arası ilişkilerde medeni ölçülere riayet ederek, barış ortamının sağlanması konusunda birey ve toplumun huzuruna katkıda bulunmaktır.

Hoşgörünün unsurları incelendiğinde hoşgörünün insanların hayatlarındaki sevgi, saygı, barış, huzur ortamını güçlendiren; insanların birbirlerine dair olumlu düşüncelere sahip

olmalarını sağlayan; olumlu tavır ve tutum sergilemelerine neden olan kısacası insanın hayatını düzenleyen ahlaki bir erdemdir. Yani hoşgörü insanların sahip olması gereken bir sorumluluk, kişilerin birbirlerini oldukları gibi kabul etmelerini sağlayan bir anlayış, huzurlu bir ortamın oluşturulabilmesi, barışın daim olması için atılabilecek adımdır.

Dünyada barış ortamının sağlanması için uluslararası çalışmalar yapan UNESCO (25 Ekim-16 Kasım 1995) Paris'te savaşları engellemek ve dünya barışına katkıda bulunmak için bir araya gelmiştir. Toplantının sonucunda dünya barışına ulaşmak ve toplumsal eşitliğin, adaletin tekrar meydana getirilebilmesi için hoşgörü kavramının dünyanın her yerinde yaygınlaştırılmasına dair karar alınmıştır. Toplantının sonunda Hoşgörünün İlkeleri Beyannamesi (Declaration of Principles on Tolerance) yayınlanmıştır (UNESCO, 1995). Dünya çapında yapılan bütün bu çalışmalar, hoşgörünün dünya ve dünya barışı için ne denli ehemmiyetli olduğunu göstermektedir.

UNESCO tarafından yayımlanan Hoşgörünün İlkeleri Beyannamesi (1995), hoşgörüyü anlatmak adına dört madde belirlemiştir. Bu maddeler:

- *Hoşgörü, kendinden farklı olana saygı duymaktır.* Hoşgörü; insanların bireysel farklılıklarını, kültürel çeşitliliğini kabul etme ve bu farklılıklara saygı göstermektir. Dil, din, ırk, düşünce gibi farklılıklar, vicdan özgürlüğü ve adalet hoşgörünün gelişmesine katkı sağlamaktadır. Hoşgörü hem toplumsal bir sorumluluk hem de yasal bir gerekliliktir.
- *Hoşgörünün temelinde evrensel insan hak ve özgürlükleri bulunmaktadır.* Hoşgörü, bir lütuf ya da kendinden taviz verme anlamına gelmemektedir. Hoşgörüde her insanın hak ettiği saygı bulunmaktadır. Hoşgörü bütün insanların iyiliği için bir gerekliliktir.
- *Hoşgörü, toplumsal ve insani bir sorumluluktur.* Hoşgörü; insan haklarını, çoğulculuğu, demokrasiyi ve hukuk kurallarını desteklemeyi gerektirmektedir. Hoşgörü; önyargıları, katı fikirleri (dogmatizm) reddetmek ve evrensel insan haklarını kabul etmek anlamına da gelmektedir.
- *Hoşgörüde karşıdaki bireyi olduğu gibi kabul etmek vardır.* Adaletsizlik, farklı inançları küçük görme veya inancından vazgeçme hoşgörü değildir. Hoşgörü, kişilerin kendi inançlarına bağlı kalması ve diğerlerinin de onu öylece kabul etmesi anlamına gelmektedir. Hoşgörü; kültür, ırk, dış görünüş, dil ve değerler gibi özelliklerin olduğu gibi kabul edilmesi, herkes ile aynı haklara sahip olma ve barış içinde yaşama hakkına sahip olmadır (UNESCO, 1995).

UNESCO'nun çerçevesini çizdiği hoşgörü açıklamaları tanımlamaları değerlendirildiğinde, hoşgörü insanların birbiriyle iletişimlerinin pozitif yönde olmasını sağlayan bir kavramdır. Hoşgörü değerine sahip olan bir kişi, etrafındakilerle iyi iletişim kuracağı için toplumu olumlu yönde etkileyecek böylelikle huzurlu bir ortam sağlanmış olacaktır (Çalışkan ve Sağlam, 2012). Milli Eğitim Bakanlığı kaynaklarına göre (MEB) (2010) dünya barışının sağlanması adına eğitimin en önemli amaçlarından birisi de hoşgörülü bireyler yetiştirmek olmalıdır (Reardon, 2000; UNESCO, 1995). Birleşmiş Milletler de Türkiye'nin öneride bulunmasıyla 1995 yılını dünyada "Hoşgörü Yılı" olarak ilan etmiştir (Başaran, 1995). Ve 2007 yılı da Birleşmiş Milletler tarafından "Mevlâna Yılı" olarak ilan edilmiştir, Mevlâna ise Türk kültüründe hoşgörünün en önemli simgelerindendir.

Hoşgörünün boyutlarına dair yapılan tasniflerden birisini de Vogty; (aktaran Colesante ve Biggs, 1999) siyasi hoşgörü, sosyal hoşgörü, ahlaki hoşgörü olmak üzere üç alan olarak değerlendirmiştir. Demokrasinin ön şartlarından birisi siyasi hoşgördür. Kamusal alanlarda insanların birbirlerinin farklılıklarına saygı duyması siyasi hoşgörünün alanına dâhildir (aktaran Colesante ve Biggs, 1999). Toplumda insanların sağlıklı ilişkiler kurabilmesi, huzur ve barış ortamının sağlanması hoşgörü dayanaklı siyasal yapının oluşması ile olur. Hoşgörü de toplumun gelişmesi ve ilerlemesi için ön şarttır. Bu sebeple hoşgörü, atılım ve gelişme manasına gelir (Şener, 1995). Siyasetçiler ve siyaset toplumun takip ettiği unsurlardır ve göz önündedirler. Eğer siyasette hoşgörü ortamı sağlanmaz ise bu durum toplumun diğer kesimlerine de akseder. Bu sebeptendir ki siyaset ortamında hoşgörü egemen olmalıdır (Karataş, 1995). Sosyal hoşgörü ise insanların doğdukları toplumun dili, etnik kökeni, gelenek ve görenekleri gibi unsurların saygıyla karşılanması durumudur (Vogty, 1997'den aktaran Colesante ve Biggs, 1999). Ahlaki hoşgörü ise çeşitli inanış ve düşüncelere sahip olan insanların kendi seçimlerine ve kabullerine göre yaşamak özgürlüklerini kapsar (Doğan, 1995). Yani insanların kendilerine ait düşünce ve davranışlarını kabullenme durumudur (Vogty, 1997'den aktaran Colesante ve Biggs, 1999).

Yürüşen (1996, s. 21-22) ise hoşgörü kavramını negatif ve pozitif olarak iki şekilde değerlendirmiştir. Negatif hoşgörüyü "yasalarda herhangi bir azınlığa yönelik engelleme ya da ayrımcılık hükümlerinin bulunmaması" pozitif hoşgörüyü ise "egemen çoğunluk içindeki azınlık gruplarının azınlık olmaktan kaynaklanan dezavantajlarını telafi etmeye yönelik yasal destek" olarak açıklamıştır.

Yapılan bütün tanımlar ve açıklamalar incelendiğinde hoşgörünün içinde insanların istenilmeyen tavır ve hareketlerine rağmen kabul edilen gelenek ve görenekler, hukuk düzeni, demokratik tavır, insanlara karşı sevgi, saygı gibi duygularla dolu olma, kendisini karşındakinin yerine koyma ve benzeri nitelikleri barındırdığı anlaşılmaktadır. Alt boyutlara dair son olarak araştırmada kullanılan ölçme aracının “farklılıklara saygı” ve “kabullenme” alt boyutlarından bahsetmek, bu unsurlarla hoşgörünün arasındaki ilişkiyi belirlemek araştırma bulgularının ve sonuçlarının daha iyi anlaşılması ve yorumlanması için faydalı olacaktır.

2.1.6.1. Farklılıklara saygı

Türk Dil Kurumuna göre saygı; değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet etmek demektir. İkinci bir anlam olarak başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu olarak açıklanmaktadır (TDK, 2020). Farklılıklara saygı kavramına bakıldığında ise çok kültürlü toplumda yaşayan bireylerin farklılık kavramını sindirmiş olması gerekmektedir. Toplumda kargaşa çıkarmadan bir arada yaşayabilmek için farklı karakterlere, ırklara, inançlara cinsiyete, ten rengine saygı göstermek gerekmektedir. Farklılıklara saygı kavramı esasında ayrımcılığa karşı ortaya konulan bir anlayıştır. Önyargıların yıkılması ve bireylerin farklı olana tedirgin yaklaşımlarını engellemek, farklılıklara saygı eğitiminin asıl amacıdır. Nitekim farklılıklara saygılı olmuş topluluklar kendini gerçekleştirmiş topluluklardır (Maden, 2017).

Hoşgörü etrafta olan biten olumlu ya da olumsuz her şeyi görmüyor gibi davranmak yani vurdumduymazlık manasına gelmediği gibi; serbest bırakmak, kayıtsızlık, her şeye izin vermek gibi anlamlara da gelmemektedir. Bütün bu kavramlar hoşgörünün çıkış noktası olan toplumsal çeşitlilik karşısında hoşgörünün koşullarını oluşturacak şekilde ortaya çıkan kınama, iğrenme ve hoşlanmama duygularını içermezler (Yürüşen, 1996, s. 32). Çünkü hoşgörü, toplumsal çeşitlilik karşısında ortaya çıkmaktadır (Yürüşen, 1996, s. 35). İnsanların karakterleri, tercihleri, eğilimleri ve benzeri durumlar yönünden birbirinden farklı olmaları toplumsal çeşitliliği oluşturmaktadır. Amerikalı yazar Walzer “Hiçbir şey insanların birbirlerinden farklı olduklarını olgusundan daha açık değildir. Kimileri toplumsal ilişkilere aktif bir biçimde katılmaya çalışır, kimileri de kendi bahçelerini ekip biçmeyi tercih eder.” (Walzer, 1998, s. 77) demektedir. Oluşan bu çeşitlilik, hoşgörülü bir ortamın oluşmasını engelleyerek aksine hoşlanmama, iğrenme ve kınama gibi duyguların

öne çıkmasına sebep olmaktadır. Farklılıklara saygı duyulması ve farklılıkların kabul edilmesi hoşgörülü olmanın ön şartıdır. Ancak bireylerin tercihlerine ya da davranışlarına aldırış etmemek hoşgörü değil kayıtsızlık manasına gelir. (Yürüşen, 1996).

Okullarda öğrencilerle çalışan Nieto (1994) hoşgörüyü karşılıklı saygı duyma düşüncesine dayandırarak kişinin kendisinden başkalarının davranışlarına, düşüncelerine saygı ile yaklaşma tutumu olarak tanımlamıştır. Stevens ve Charles ise (2005) hoşgörüyü, insanların birbirleriyle olan ilişkilerinde bir denge unsuru, insanların toplum içinde birbirleriyle olumsuz durumlar yaşamadan hayat sürmelerine yardımcı olacak bir anlayış olarak tanımlamışlardır.

Günümüzde dünya içerisinde farklı kökenden ve farklı kültürden gelen insanlar bir arada yaşamak durumundadır. Bu toplum içerisinde yaşayan bireyler de farklı düşüncelerde ve farklı inanışlarda olabilmektedir. Nitekim küçük bir arkadaş grubunda veya aile içerisinde bile birbirinden farklı düşünen bireyler vardır. Gerek dar çerçevede gerek toplumun tüm kesiminde insanların bu farklılıkları saygı ile karşılanmalıdır. Saygı için hoşgörü önemli bir ön şarttır. Hoşgörü beraberinde saygıyı da getirecektir. Arzu edilen huzur ortamı hoşgörü temelli saygı ile mümkündür (Çakmak, 2013).

2.1.6.2. Kabullenme

Türk Dil Kurumun Sözlüğünde (2020) kabullenmek “kabul etmek, benimsemek” kabul ise “bir şeye isteyerek veya istemeyerek razı olma” şeklinde tanımlanmıştır. Tanımlardan anlaşılacağı üzere kabullenme içerisinde farklılıklara saygı duyabilmeyi barındırmaktadır. İnsanlar hayatlarında sevmedikleri ve onay vermedikleri birçok durum ile karşı karşıya gelebilirler, hoşgörü ise burada ortaya çıkar ve bu durumlara karşı saygı gösterilir ve varlıkları kabul edilir. Hoşgörü bir erdemdir çünkü farklılıklara saygı duyularak onların kabullenilmesi gerektiğini gösterir. Farklılıklarla girilen mücadele, onları yenme hırsı bireyleri olumsuz etkileyeceğinden hoşgörü sayesinde onlarla birlikte yaşamının yolu bulunur. Yani kabullenme sayesinde insanların ömür boyu sürecektir bir çekişme yerine barış içinde yaşamaları olası hale gelir (Doorn, 2014).

Kabullenmenin hoşgörünün en temeli olduğu görüşü de mevcuttur. Zira hoşgörülü ortamın oluşmamasının sebebi kabullenme davranışının gösterilmeyişindendir. Bu sebeple kabullenme neticesinde iletişim kurulan kişinin daha iyi idrak edilmesi sağlanırken bir taraftan da belirli bir raddeye kadar nitelikleri de benimsenmiş olur (Marsh, 2017).

Aslan'a göre (2008) de kabullenme hoşgörünün alt unsurlarından birisidir. Öyle ki hoşgörü gösterilecek durumun var olduğunun kabul edilmesi gerekmektedir. Bu kabul ise karşılaşılan durumun kabullenilmesi manasına gelmemektedir. İfade edilmek istenilen ise kişinin kendinden farklı düşünce, inanç ve davranışa sahip bireylerin varlığını kabul edip bu durumda adaleti ve hakkı gözeterek davranmasıdır.

Dobbernack ve Modood (2013) ise kabullenme ve hoşgörü bağlamında bir derecelendirme oluşturmuşlardır. Bu derecelendirmeye şu şekilde değinilebilir:

Hoşgörüsüzlük ve Kabullenme: Derecenin bu bölümünde; yaşanan toplum genelinin ve bu toplumu oluşturan bireylerin davranışlarının, niteliklerinin kabullenildiği ve saygı duyulduğu ifade edilirken yaşantıya geçirilmesinde aksaklıklar meydana gelir ve çeşitli dışlama faaliyetleri kendisini gösterir.

Hoşgörü ve Kabullenme I: Derecenin bu bölümünde ifade edilen ile uygulamalar çatışmaz, böylelikle yaşanan toplum genelinin ve bu toplumu oluşturan bireylerin davranışlarının ve niteliklerinin kabullenildiği ve saygı duyulduğu ifade edilir.

Fark Etme, Saygı Gösterme ve Kabullenme II: Derecenin bu bölümünde ise yaşanan toplum genelinin ve bu toplumu oluşturan bireylerin davranışlarının, niteliklerinin kabullenildiği ve saygı duyulmadığı ifade edilir. İnsanların farklı özelliklerinin olağan kabul edilmesi gerektiği üzerinde durulur. Barınma, saygı, eşitlik hakkı gibi hakların önemi vurgulanır.

Başaran'a göre (1995) ise hoşgörü sonucunda kabullenmeye bağlıdır. Öyle ki kabullenme; insanların birbiriyle iletişimleri halindeyken kendilerini karşılarındakinin yerine koymaya çalışması, karşıındakini anlamaya çalışması ve kendi düşüncelerinden taviz vermeden karşıındakine kusurluluk hakkı tanınmasıdır. Bütün insanların hata yapabileceğini ve bu hataların belirli sınırlar çerçevesinde anlayışla karşılanıp kabullenileceği, hoşgörünün doğasında vardır.

Kabul, sosyal ekonomik ve kültürel haklar açısından eşitlikçi olmayı ve kültürel farklılıklara karşı saygılı olmayı gerektirir. Bu durum özellikle kendi vatanlarından çeşitli sebeplerle ayrılan ya da ayrılmak zorunda kalan göçmenlerin göç ettikleri yerlerde önemini arttırmaktadır. Bu insanların dinleri, dilleri, etnik kökenleri ve kültürel özellikleri sebebiyle ayrımcılığa maruz kalmamaları ve sosyal yaşam ile kamu hizmetlerinden eşit şartlarda faydalanabilmeleri onların toplum ve devlet tarafından kabul edildiklerini gösterir. Sahip oldukları özelliklerin, varlıklarının kabullenilemediği zaman ise göçmenlere karşı olumsuz

bir ayrımcılık oluşur. Olumsuz durumlarla karşılaşılması adına çalışma hayatı, sosyal ortam, okul gibi herkesin faydalanabileceği alanlarda hoşgörü ve kabullenme daha önemli duruma gelmektedir (Triandafyllidou, 2013).

Herhangi bir farklılığın kabul edilmesi ile beraber hoşgörü ortaya çıkar. Farklılıkların kabul edilmediği durumlarda bireyler ve gruplar diğer bireylere ve gruplara hoşgörü ile yaklaşamazlar. Yine de hoşgörü ve kabul arasında bir farklılık bulunmaktadır. Örnek vermek gerekirse, farklı bir fikre karşı hoşgörülü olmak onu desteklemeyi gerektirmez. Kabul etmek ise onun varlığını devam ettirmesini desteklemeyi gerektirir (Woodfinden, 2017, s. 2).

Bireylerin ve grupların dışlanmaları halinde sosyal mesafe meydana gelir. Farklılıklar kabullenilmediğinde bireylerin ve grupların arasındaki iletişimin sağlıklı olması beklenemez. Karşı düşünceyle iletişime geçmeyen bireyler yeni bir şeyler öğrenemezler. Bu bakımdan kabullenme farklı düşüncedeki insanların birbirleriyle iletişime geçebilmeleri anlamına gelir. Farklı görüşte iki grubun birbirlerini anlamaları halinde ortaya çıkabilecek birçok sorun da engellenmiş olur. Birbirleriyle iletişim halinde olduklarında kabullenmek daha kolay hale gelir ve bireyler ile gruplar arasındaki dışlanma yaşanmaz, mesafe ise azalır. Sosyal hayatta birbirlerini onaylamayan insanlar kabullenme ile komşuluk, iş arkadaşlığı ve benzeri ilişkilerde bulunurlar. Kabullenme durumunun olmadığı, ayrımcılığın ve dışlanmanın olduğu yerlerde ise sosyal mesafe meydana gelir (Mather ve Trandby, 2014). Huzurlu bir ortamın sağlanması adına farklılıklara saygı duymak ve onları kabullenmek hoşgörünün ön şartlarıdır.

2.1.7. Hoşgörü eğitimi

Eğitimin sağlıklı bir toplum için üstlendiği pek çok görevi vardır. Bunlardan birisi de öğrencilerin paylaşmayı öğrenmeleri, arkadaşlık ilişkilerinin sağlam kurulmasını sağlamaları, farklı düşüncelere sahip olsalar da uzlaşmaya bilmeleri kısacası dostluk çerçevesinde ve hoşgörü içinde bir yaşam sürmelerini sağlamaktır (Gündüz, 1995). Bütün bunların kazanılabilmesi için öğrencilerin arasında ortak bir hoşgörü kültürünün benimsetilmesi gereklidir. Bu kültürün öğrencilere kazandırılması adına hoşgörünün eğitimde bir ilke olarak kabul edilmesi ve yeni yetişecek bireylerin bu ilkeyle şekillendirilmesi gerekmektedir (Tatar, 2009). Hoşgörünün eğitimin içine katılmak istenmesindeki esas gaye hoşgörünün daha da geliştirilmesidir. Bu konu üzerine farklı

lkelerle yapılacak olan eğitim faaliyetleri hoşgörünün gelişmesine katkı sağlayacaktır. Öyle ki diğer ülkelerdeki incelenen etkili uygulamalara dair edinilen bilgiler uygulandığında bireylerdeki hoşgörü tutumu gelişecektir (Osmanoğlu ve Yıldıırım, 2013).

Eğitim, hoşgörü üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir (Colesante ve Biggs, 1999, s. 190). Hoşgörü eğitiminin önceliklerinden birisi de toplumda adaletli yaşamayı şiar edinen bir insanlığın oluşmasına katkıda bulunarak bu konuya dair öğrencilere yardım etmektir (şahin, 2011). Hoşgörü eğitimiyle bireyler farklı düşüncelere saygı duymayı, onları anlayışla karşılamayı ve kendi farklı düşüncelerini çekinmeden, olumsuz bir tavırla karşılaşma düşüncesi gütmeden ifade edebileceklerini öğrenirler (Gürkaynak, 1995).

Hoşgörü de diğer değerler gibi yaşanılarak daha iyi kazanılır. Bu sebeple bireylerin; demokrasinin hâkim olduğu ailede yetişmesi, hüküm srdğu toplumda büyümesi ve okulda yaşaması gereklidir. Öyle ki demokrasi ile hoşgörü birbirlerinin n şartı sayılabilir. Demokratik ortamlar sayesinde hoşgörü çocukların benimsemiği bir kavram olur ve onu hayatlarında kullanırlar (Başaran, 1995). Isac (2015) de hoşgörünün benimsetilmesi için öncelikle demokrasi kültürünün geliştirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Yazar, toplumda herkesin kendi fikirlerini ve hislerini açıkça ifade edebilme hakkına sahip oldukları bilincine varmaları gerektiği üzerinde durur. Demokrasinin temel şartları yerine getirilmediğinde ise huzursuzluk meydana gelecek ve hoşgörü ortamı oluşmayacaktır. Yazar özellikle farklı etnik kökenlere saygı duyulması gerektiğini yoksa kaos ortamının oluşabileceğini belirtmektedir. Bu sebeple hoşgörü eğitiminin ilk adımı olarak kişilere herkesin sahip olduğu temel hak ve özgürlükler ile demokrasi öğretilmelidir. Demokrasinin sahip olduğu önemli bir fonksiyon hoşgrdr, bu nedenle hoşgörü eğitimi demek aslında demokrasi eğitimi de demektir (Weidenfeld, 2002).

Hoşgörü, demokrasinin olduğu gibi vatandaşlık eğitiminin de mühim bir parçasıdır (Weidenfeld, 2002). Sorumluluklarını bilen, ahlaki düşünceleri benimsemiş kişilerin yetişmesi için vatandaşlık eğitiminin içine hoşgörü de dahil edilmelidir (Colesante ve Biggs, 1999). Hoşgörü eğitimi, insanların temel haklarının başında gelmektedir. Bu nedenle dünya çapında hoşgörünün benimsenmesi için çok gayret gösterilmektedir. İnsan haklarının tam anlamıyla hayata geçirilmesi, demokrasinin ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamların gelişmesi, hoşgörüyle sağlanan eğitimden geçmektedir. Hoşgörü eğitiminin bireylere verilmemesi yahut farklı verilmesi dünyadaki dengesizlikleri daha da artıracak ve gösterilen gayretlerin ehemmiyeti kalmayacaktır (Dağlı, 1995, s. 41).

Hoşgörünün gelişmesini engelleyen ve olumsuz etki bırakan yazılı eserler ve görsel unsurlar toplumu etkilemektedir. Çocuklar için oluşturulmuş çizgi filmlerde, güzel vakit geçirmek için izlenen görsel ürünlerdeki şiddete meyilli tavırlar ve çatışmalar, farklılıklarla karşılaştıklarında nasıl davranması gerektiğini bilmeyen bireyler için olumsuz örneklerdir. Eğitimciler burada ön plana çıkmalı ve derslerinde, hoşgörü davranışını ve farklılıklara saygıyı geliştirmek adına yazılı ve görsel materyaller kullanmalıdır. Böylelikle eğitimciler hoşgörünün benimsenmesinde öğrencilere fayda sağlayacaktır (UNESCO, 1994). Hoşgörüye dair kavramların çocuklara benimsetilmesiyle paylaşmayı bilen, saygılı, farklılıkları anlayışla karşılayabilen, barışçıl, eşitlikçi gençler yetişmiş olacaktır (Tatar, 2009). Hoşgörünün benimsenmesinin en kolay yolu ise eğitimin, yasaların, kültürün ve daha birçok unsurun içinde kendiliğinden barınması ile olur (Rice, 2009).

Sınıf ortamlarında her biri birbirinden farklı özelliklere sahip öğrenciler bir arada bulunmaktadır. Bu sebeple her birini kapsayan bir eğitim yapılmalıdır. Böyle bir eğitim de hoşgörüyle mümkündür (Khitruk ve Ulianova, 2012). Hoşgörü eğitimi sadece okulun değil, ailenin ve toplumun da önemli bir görevidir. Bu ortamlarda çocuklar kendilerinden farklı olan din, dil, ırk, kültür gibi kavramlara hoşgörülü olarak yetiştirilmelidir (Almond, 2010). Bunu gerçekleştirmek için farklı yaşam tarzlarına, dinlere, kültürlere de derslerde yer verilebilir. Hoşgörü; kültür derslerinin yanı sıra öğrencilerin aktif rol aldığı drama, müzik, resim gibi derslerin de içinde yer alabilir (Hansen, 2011). Hoşgörü, öğrenci kimliğinin en önemli unsurlarından biridir. Bu nedenle öğrenci, yabancı kültürlerle karşı açık ve önyargısız olmalıdır (Thompson, 2010, s. 347). Bu kimlik için de iyi planlanmış, etkili bir hoşgörü eğitimi gereklidir.

Sonuç olarak hoşgörü değerinin yaşayarak öğrenileceği görülmektedir. Bu nedenle eğitimin ilk düzeyinden son düzeyine kadar müfredata uygun bir şekilde eklenmelidir. Çünkü bu değer doğumla gelen bir kişilik özelliği değil kişinin ailesi ve sosyal yaşantısındaki insanlardan gözlemleyerek öğrendiği bir davranıştır. Bu nedenle öğrencilerin zamanlarının çoğunun geçtiği okullarda hoşgörülü olmak, eğitime dahil edilerek öğrencilerin bu değeri benimsemesi sağlanmalıdır. Okullarda yaşanan olaylar öğrencilerin davranışlarının şekillenmesine neden olur. Bu yüzden okullar, sınıflar, dersler hoşgörü değerinin istenilerek hayata geçirildiği yerler olmalıdır (Gander ve Gardiner, 2010).

Bütün bu davranışların hayata geçirilmesi için toplumda ve çocuklarda kalıcı izler bırakan öğretmenlere büyük iş düşmektedir (Topuz, 1995). Öğretmenlerin bu eğitimi

gerçekleştirebilmeleri için donanımlı olmaları gereklidir ve hoşgörüyü barındıran bir ders programı düzenlemelidirler (Kuruçadı, 1996). Bu programlar neticesinde okul ortamı iyileşecek böylelikle okulun verimliliği de artacaktır (Kepenekçi, 2004). Demokratik sınıf ortamı oluşturan ve öğrencilerine örnek olan bir öğretmen; daha iyi bir gelecek için çabalayan, bir arada ve huzurlu yaşayan insanlar yetiştirecektir, bütün bunların yolu da hoşgörü eğitiminden geçmektedir (Dağlı, 1995).

2.2. Kuşaklar, kuşakların sınıflandırılması

Bu başlık altında kuşak kavramından bahsedilecek ve literatürde yer alan kuşakların sınıflandırılmaları incelenecektir. Literatürde çok kullanılan Bebek Patlaması (Baby Boomers) Kuşağı, X Kuşağı, Y Kuşağı ve Z Kuşağının sınıflandırması ele alınacaktır.

2.2.1. Kuşak kavramı ve tanımı

İnsanlığın tarihi değerlendirildiğinde, insanların birbirleriyle sürekli etkileşim ve iletişim halinde oldukları görülmektedir. Bu iletişim ile etkileşimin doğal sonucu olarak gelişim ve değişim ortaya çıkmaktadır. Gelişim ve değişim insanlık tarihiyle beraber süregeldiği için belirli aralıklarla doğan insanlar farklı kuşakları oluşturmaktadırlar (Aygenoğlu, 2015). Oluşan bu kuşaklara dair pek çok araştırmacı tarafından tanımlamalar yapılmış ancak ortak bir görüşe varılamamıştır.

Türk Dil Kurumu Sözlüğünde kuşak kavramına dair iki farklı tanım bulunmaktadır. Bunlardan ilki “yaklaşık olarak aynı yıllarda doğmuş, aynı çağın şartlarını, dolayısıyla birbirine benzer sıkıntıları, kaderleri paylaşmış, benzer ödevlerle yükümlü olmuş kişilerin topluluğu” olarak ikincisi ise “yaklaşık yirmi beş, otuz yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler öbeği, göbek, nesil, batın, jenerasyon” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2020). Tanımlar incelendiğinde kuşak kavramının sosyolojik ve biyolojik yönden değerlendirildiği görülmektedir.

Nesil uzmanları William Strauss ve Neil Howe’e göre kuşak; tarihte bir zaman ve mekânı paylaşan, onları kolektif bir kişiliğe bürüten bir grup insandır. Bundan dolayı kuşaklar, belli bir zaman aralığında biçimlenen bir hayat evresi uzunluğu manasına gelmektedir (Howe ve Strauss 2009, s. 42). Jean-Claude Lagree ise kuşak kavramını; aynı tarihsel olayların içinde bulunmuş, aynı dönemi yaşamış, aynı toplumsal koşullarda sosyalle-

olmuş ve hatta aynı kolektif kimliğe ait olmuş bireylerin oluşturdukları topluluklar, olarak tanımlarken (Özmen, 2011) McCrindle ve Wolfinger (2010, s. 1) de geleneksel açıdan bir kuşağın, ebeveynlerin ve çocukların doğum tarih aralığındaki ortalama zamanı ifade ettiğini ortaya koyarak kuşak kavramını biyolojik şekliyle tanımlamaya çalışmıştır. Kavrama sosyolojik açıdan bakıldığında “belirli tarihler aralığında doğmuş, ortak sosyal, ekonomik, politik olayları yaşamış ve bu zaman diliminde ortak değer, inanç, beklenti ve davranışlara sahip olmuş gruplar” şeklinde tanımlanabilir (Süral Özer, Eriş ve Timurcanday Özmen, 2013, s. 125). Bu tanıma bakıldığında tanımın, biyolojik tanımdan daha kapsamlı olduğu anlaşılmaktadır.

Kuşaklara dair tanımlamalara bakıldığında belirleyici bazı özelliklerin bulunduğu görülmektedir. Bunlar, “kuşakların yaş açısından yirmi ile yirmi beş yıllık bir zaman dilimini içermekte olduğunu, insanların üreme döngüsünü takip eden nesillerin kişiliklerini içerip aktardığını ve toplumun tarihi, kültürü, teknolojik, sosyal deneyim ve yaşam olayları tarafından biçimlenmektedir” şeklinde belirlenmiştir (Zopiatı ve Constanti, 2007, s. 102).

Kuşak kavramının kökenine inildiğinde farklı kaynakların bulunduğu görülmektedir. Kimi kaynaklara göre kuşak kavramın kökeni Antik Yunan’a, kimi kaynaklarda ise Eski Mısır’a kadar dayanmaktadır (Adıgüzel, Batur ve Ekşili, 2014, s. 167). Yunancada “en iyi var oluş alanına çıkmak” anlamına gelen “genos” tan geldiği düşünülmektedir. Kelime kökü itibariyle; biyolojik doğumdan ve hatta doğumların peş peşe gelmesinden çok zaman içindeki sürekli değişimi, yani toplumda veya evrende yeni bir şeyin meydana gelişini anlatmaktadır (Clarke, 2012, s. 43). Bu konuya ilişkin bilimsel çalışmaların kökeni ise 1830 ile 1840 yılları arasındaki dönemde Auguste Comte’a dayanmaktadır. Yani bu konuyu ilk olarak Auguste Comte araştırmış ve daha sonra onu birtakım araştırmacılar izlemiştir. Comte (1974) kuşak kavramının ortaya çıkışını, birbirleriyle aynı veya yakın dönem aralıklarında dünyaya gelen insanların benzer özelliklere sahip olmasına bağlamıştır (Demirkaya, Akdemir, Karaman ve Atan, 2015, s. 187). Tarihsel çerçeveden bakıldığında ise, insanların bir birey şeklinde toplum ile ilişkisinin özelliğini tanımlamaya dönük olarak köken açısından oldukça önemli bir kavramdır (Alwin ve McCommon, 2007, s. 219).

Bir kuşak, biyolojik gereklilikten çok toplumsal bir oluşumdur. Bir kuşağın kapsamını belirlemede, altı karakteristik özellik yardımcı olabilir (Sessa, Robert, Kabacoff, Deal ve Brown, 2007, s. 49):

- Travmatik veya biçimlendirici bir olay (savaş gibi).
- Nüfusun demografik yapıdaki dağılımını etkileyecek çarpıcı bir değişim.
- Kuşağı başarıya ya da başarısızlığa bağlayan bir aralık (Büyük Depresyon 1929 Ekonomik Bunalımı).
- Aynı düşüncelerin birleştiği ve devam ettirildiği kutsal bir alan oluşturulması (Woodstock, 2017).
- Çalışmalarıyla ses getiren ve ivme kazandıran mentorlar ve kahramanlar (Martin Luther King, 2017).
- Birbirlerini tanıyan ve destekleyen kişilerin çalışmaları (Bill Gates, Steven Jobs, 2017).

Alan yazında bulunan bütün bu tanımlar ve açıklamalardan anlaşılacağı üzere bir kuşak birbirine benzer zamanda doğmuş, birbirine benzeyen yaş ve yaşam süreçlerini paylaşan ve dönemdeki olaylar, eğilimler tarafından şekillendirilen insanları ifade ederken kullanılmaktadır (Keleş, 2011, s. 131). Özetle her kuşağın kendine ait değerleri, görüşleri, özellikleri, algıları, yargıları, bakış açıları, güçlü ve zayıf yönleri, farklı tutum ve davranışları bulunmakta ve bu sebeple yeni bir kuşak, anlaşmazlıklara ve çatışmalara sebep olabilmektedir (Lower, 2008, s. 80).

2.2.2. Kuşakların sınıflandırılması

Sosyologlar kuşakları sosyal manada dünyaya geldikleri yıla, yaşadıkları sosyal ve kültürel faaliyetlere göre değerlendirilmekte ve isimlendirmektedirler. Kuşaklar içinde bulundukları dönemden etkilenirken aynı zamanda bu dönemi de etkilemektedirler (İzmirlioğlu, 2008). Kültürün bir ürün, tarihin bir süreç olduğu görülmekte, kuşakların da içinde bulundukları tarihe ve kültüre göre şekillendikleri bilinmektedir. Bu sebeple bir kuşağın özelliklerinin anlaşılabilmesi için öncelikle şekillendiği kültüre ve tarihe bakılmalıdır (Coomes, 2004).

Kuşaklar doğdukları yıllar neticesinde birbirine benzeyen sosyal hayata ve politik olaylara tanık olan, inanışları ve değer yargıları olan, birbirlerine benzeyen karakter yapıları olan kişilerin oluşturdukları toplulukları ifade etmektedir. Sosyo-ekonomik değişim, politik olaylar, işsizlik oranları, kıtlık veya güvenlik durumları, endüstriyel eğilimler ve benzeri durumlar dönemde toplumda gerçekleşen olaylar olarak sayılabilir (Erden Ayhün, 2013).

Xavier Gaullier’e göre ise kuşak kavramı “kriz” düşüncesi üzerine kurulmuştur. Kuşaklararası eski süreç etkinliğini yitirdiğinde kuşaklararası “new deal” yani “yeniden bir yapılanma” gerekmektedir. Çünkü yürürlükte bulunan toplumsal sözleşme, sosyo-ekonomik değişimlerin hız kazanması ve teknolojik değişimler neticesinde istikrarsız bir duruma düşmekte bu sebeple yeni bir kuşak kavramı ortaya çıkmaktadır (Lüküslü, 2013, s. 47).

Kuşakların sınıflandırılmasına dair pek çok farklı görüş bulunmaktadır fakat söz birliği edilen ve genel kabul edilen ortak bir tanım söz konusu değildir. Farklı bilim adamlarının farklı kaynaklarda yer verdiği kuşak sınıflandırmaları Tablo 1’de gösterildiği gibidir (Reeves ve Oh, 2008, s. 296).

Tablo 1

Farklı Kaynaklarda Farklı Bilim Adamlarına Göre Kuşak Sınıflandırmaları

Howe and Strauss (2000)	Sessiz Kuşak (1925–1943)	Patlama Kuşağı (1943– 1960)	13. Kuşak (1961– 1981)	Milenyum Kuşağı (1982–2000)	—
Lancaster and Stillman (2002)	Gelenekçiler (1900–1945)	Bebek Patlaması (1946– 1964)	X Kuşağı (1965–1980)	Milenyum Kuşağı; Patlama Kuşağı, Y Kuşağı; Gelecek Kuşak (1981–1999)	—
Martin and Tulgan (2002)	Sessiz Kuşak (1925–1942)	Bebek Patlaması (1946– 1960)	X Kuşağı (1965– 1977)	Milenyumlar (1978–2000)	—
Oblinger and Oblinger (2005)	Yetişkinler (<1946)	Bebek Patlaması (1947– 1964)	X Kuşağı (1965– 1980)	Y Kuşağı; Net Kuşağı, Milenyumlar (1981–1995)	Milenyum Sonrası (1995–şimdi)
Tapscott (1998)	—	Bebek Patlaması Kuşağı (1946– 1964)	X Kuşağı (1965– 1975)	Dijital Kuşak (1976–2000)	—
Zemke et al. (2000)	Eski Askerler (1922–1943)	Bebek Patlaması (1943– 1960)	X Kuşağı (1960– 1980)	Gelecektekiler (1980–1999)	—

Tablo incelendiğinde kuşakların sınıflandırılmasında farklı görüşlerin hâkim olduğu görülmüştür. Özellikle kuşakların hangi yıllar arasında doğanları kapsadığı konusunda farklı değerlendirmeler mevcuttur. Bebek Patlaması ve X kuşağı genel itibariyle aynı şekilde adlandırılırken diğer kuşaklara farklı isimler verildiği de görülmektedir.

Uluslararası ve ulusal kaynaklarda kuşakların sınıflandırılmasında Z kuşağına fazla yer verilmediği görülmektedir. Bunun sebebi küreselleşen dünya ile insanların yaşayışlarının ve dünyadaki olayların hızla değişeceği olabilir. Yılların ilerlemesiyle birlikte Z kuşağı ve sonraki nesil için kullanılacak terime dönemin şartlarına bakılarak karar verileceği düşünülmektedir.

Sanayi devriminin etkisiyle meydana gelen gelişmeler, teknolojinin gelişimi ve etkisiyle geçilen bilgi çağı, kuşakların birbirleriyle olan farklılıklarını ortaya çıkarmış ve kuşakların sınıflandırılmasında önemli bir yere sahip olmuştur. Günümüzde literatürde kuşakların sınıflandırılmasına dair farklı görüşler bulunmasına rağmen sınıflandırmanın başlangıç ve bitiş tarihlerinde görüş birliği bulunan kuşaklar şu şekildedir:

- Sessiz Kuşak (1925-1945)
- Bebek Patlaması Kuşağı (1946-1964)
- X Kuşağı (1965-1979)
- Y Kuşağı (1980-1999)
- Z Kuşağı (2000 yılı ve sonrası) şeklinde sıralanmaktadır (Acılioğlu, 2015, s. 21)

Günümüzde dünyada bu beş kuşak yaşamaktadır ve yeni oluşan her kuşakla hayata bakış açısı ve yaşam tarzları da farklılık göstermektedir. Bu bakış açısı ile kariyer planlaması, meslek seçimi gibi birçok alanda gelişim ve değişim görülmektedir (Yılmaz, 2013). Yılmaz'ın tespitine ek olarak günümüzde 2010 yılı ve sonrasında doğanlar da Yunan alfabesinin ilk harfi olan “Alpha/Alfa” ile isimlendirilmişlerdir. Henüz yaşları küçük olduğu için net bir karakter analizi yapmak ise mümkün değildir.

Çalışmanın bu bölümünden sonra son dört kuşağa dair ayrıntılı bilgiler verilecektir.

2.2.2.1. Bebek patlaması (baby boomers) kuşağı (1946-1964)

Bebek Patlaması kuşağının başlangıç ve bitiş tarihlerine dair farklı düşünceler olmasına rağmen 1946-1964 yılları arasında doğanların bu kuşağa dahil olduğu kabul edilmiştir.

Kuşağın isimlendirmesinde dönemde çok sayıda bebeğin dünyaya gelmesi neden olmuştur (Levickaite, 2010). İkinci Dünya Savaşı sırasında ve savaşın bitiminden sonra dünyaya gelen kuşak oldukları için bu dönemde doğanlar “Soğuk Savaş Dönemi Kuşağı” (Ünal 2013, s. 11) ve iki kuşak arasında kaldıkları için “Sandviç Kuşak” olarak da adlandırılmıştır (Atabay, Gülem, Penbek, Zaptçioğlu ve Ucel, 2013).

Bebek Patlaması kuşağı; ırkçılık karşıtı düşünceler, çevreye dair verilen mücadeleler ve kadın erkek eşitliğinin ilk kez konuşulması açısından önemlidir. Bu kuşakta takım ruhu çok önemlidir. Bu sebeple takım çalışması ve ekip olarak yapılan toplantılar önemlidir. İşe bağlı olan bu kuşak için uzun süren çalışma saatleri söz konusudur ve işkolik olarak görünürler (Toruntay, 2011). Günümüzde çevresel konular ya da cinsiyet eşitliği gibi tartışmalara dâhil olarak bu kuşak kendilerini belli eder (Levickaite, 2010).

İşkolik olarak değerlendirilen bu kuşağın aldığı eğitim bireylerin kariyerleri için de çok önemlidir (Lyons, Higgins ve Duxbury, 2010). Kuşağın özelliklerine bakıldığında özgür yaşamayı şiar edinmiş, yenilikleri ve çalışmayı seven, diğer kuşaklarla uyum içinde olan bireyler görülmektedir. Sürekli eğitim almayı amaçladıkları için ilerlemeye de çalışmaktadırlar (Aydın ve Başol, 2014). Kuşağın ön plana çıkan diğer özellikleri ise olgun tavırlar sergileyen, ailelerine ve çocuklarına bakan, tecrübe sahibi, boş vakit harcamak istemeyen ve teknolojiyle ilgili bir kuşak olmalarıdır (Favero, 2012).

Bebek Patlaması kuşağının topluma dair bilgileri çok olduğu için yeni bir şeyler üretmek açısından da diğer kuşaklardan daha iyi konumdadırlar. Bu özellikleri diğer kuşaklardan öne çıkarmaktadır (İzmirlioğlu, 2008). Bu kuşağı diğer kuşaklardan farklı gösteren bir başka özelliği ise efsaneleşen 68 Kuşağının mimarları olmalarıdır. 68 Kuşağı televizyonun iletişimde etkili olduğunu fark eden ve televizyon ile büyüyen ilk kuşaktır (Benlisoy, 2008, s. 31). Aynı zamanda dünyada büyük tahribat oluşturmuş iki büyük Dünya Savaşı’nın izlerinin silmeye çalışıldığı ve bu sebeple kalkınma politikalarının uygulandığı bir kuşağı temsil ederler (İzmirlioğlu, 2008, s. 43).

Bebek Patlaması kuşağını; savaşların izlerini silmeye çalışan insan hakları hareketlerinin olduğu, radyo ve televizyonun önemli iletişim araçları haline geldiği; Türkiye’de ise çok partili dönem ile askeri darbe sıkıntılarını yaşayan kuşak olarak değerlendirmek mümkündür. Bu kuşağın özellikleri genel olarak Tablo 2’de özet şeklinde verilmiştir (Puybaraud, 2010, s. 36).

Tablo 2

Bebek Patlaması Kuşağının Özellikleri

Bebek Patlaması (1946 – 1964)	
İş etiği/ değerleri	İşkolik
	Verimli çalışma
	Mücadele kişisel memnuniyeti doğurur
	Kalite istemek
	Otoriteyi sorgulamak
İş ... dır	Heyecan verici bir macera
Liderlik tarzı	Fikir birliği
	Takım ruhu
Etkileşim tarzı	Takım oyuncusu
	Toplantıları sever
İletişim	Yüz yüze
	Takdir etme!
Geri bildirim ve Ödüller	Para
	Mevki tanıma
Motive eden mesaj	Bizim için değerlisin
	Bu iş için gereklisin
	Denge yok
İş ve aile yaşamı	Yaşamak için çalışmak

Tablo 2 incelendiğinde Bebek Patlaması kuşağının; iş hayatına önem veren, görüş birliği sağlanması konusunda hassas, sosyal etkileşimi seven, para ve makam sahibi olmayı önemseyen, çalışmayı kimi zaman ailesinin önüne koyan bireyler oldukları düşünülmektedir.

2.2.2.2. X kuşağı (1965-1979)

Bebek Patlaması kuşağından sonra 1965-1979 yılları arasında doğan kişileri kapsayan kuşaktır. Bu kuşak için “Lost Generation” (kayıp nesil), “Baby Busters” (bebek avcıları)” gibi isimler de kullanılmaktadır (Robert ve Manolis, 2000’den aktaran Ülgen, 2015, s. 8). X kuşağı dünyaya geldikleri yıllar dolayısıyla Bebek Patlaması kuşağının gölgesinde kaldığı için gizli kuşak, görünmez kuşak gibi isimlerle de anılmıştır (Bakırtaş, Divanoğlu ve Akkaş, 2016). Dönemde ekonomik kriz, sağ-sol çatışması ve petrol krizi gibi pek çok olay meydana gelmiştir. Yani ara dönem kuşağı olarak da bilinen X kuşağı, Bebek Patlaması kuşağının yaşadığı rahat günlerin sıkıntısını çekmiştir denilebilir (Altuntuğ 2012). X kuşağının çocukluk çağlarından başlayan ve gençlik dönemlerine dek devam eden sıkıntılı durumlar yaşamaları ve dünyanın değişimine ayak uyduramamış olmaları, bu yüzden dışlanmış hissetmelerine ve bu kuşağın kayıp kuşak olarak nitelendirilmesine neden olmuştur (Dias, 2003).

Yaşadıkları olumsuzluklar sebebiyle Coupland’a göre (1989, s. 83) X kuşağı bireyleri, kendilerini topluma aykırı olarak ifade ederler. Kendilerine özgü giyim tarzları, önceki kuşaklardan farklı imajları, daha sert müzik tercihleri, değişik hayat tarzları gibi kendilerini diğer insanlardan aykırı hissettirecek seçimler yapan X kuşağı; para kazanmak, önemli bir mevkide bulunmak, çok sosyal ortamlara katılmak gibi tavırlarla kendilerini ifade etmek çabasıdadırlar (Bezirci, 2012).

X kuşağı; hızla değişen dünyaya ayak uyduramayan, sosyal, ailevi ve mali güvensizlik gibi birçok olumsuzluğun bulunduğu ortamda yetişmişlerdir. Kadınlar çalışma hayatına bu dönemde girmişler ve boşanma olayları da bu dönemde yükselmiştir. Belirsizliğin sebep olduğu psikolojik durum bu kuşağın Bebek Patlaması kuşağından farklı olarak bireysel düşünen ve bireysel çalışmaya önem veren bireyler haline getirmiştir (Daloğlu, 2013). İş hayatına bakışları “yaşamak için çalışmak” şeklindedir ve bu yüzden işlerine çok sadık oldukları düşünülür (Keleş, 2011). Kendilerinden beklenen zor görevlerin üstesinden geldiklerinde mevkii olarak yükselmeyi ve ödüllendirilmeyi beklemektedirler. Ayrıca X kuşağı özgür, girişimci, amaçlarına göre hareket eden ve yaşamak için yaptıkları işten zevk alan bireylerdir (Keleş, 2011, s. 131).

İş hayatlarına bakışları daha ayrıntılı incelendiğinde bir işte uzun süre çalışabilecek olmaları, çalıştıkları kurumlara bağlılıkları, değişiklikleri kolay kabul edilebilir olmaları gibi unsurlar X kuşağının benzer özellikleri arasındadır. Otoriteye saygılı, iş motivasyonu yüksek olan bu kuşak, toplumsal sorunlara karşı da duyarlıdır (Sezen, t.y.). Ayrıca iş

hayatına çabuk adapte olabilmeleri, saatleri değişebilen işlere ayak uydurmaları, iş yaparken eğlenceli vakit geçirmeyi tercih etmeleri; girişimci ruhları, yeni ürünler ortaya çıkarmak istemeleri gibi birçok etken X kuşağının kendisinden önceki kuşaklardan bir adım önde olduklarını göstermektedir (Tolbize, 2008).

X kuşağı genel olarak değerlendirildiğinde kendi problemlerini kendileri çözen, iş hayatlarında ya da farklı konulardaki problemleriyle baş edebilecek yapıdadırlar ve Bebek Patlaması kuşağından herhangi bir yardım beklememektedirler (Keleş, 2011). Ayrıca eğlenceli, dinamik, kanaatkâr, garantici, tedbirli aynı zamanda cesur, cinsiyet eşitliği fikriyle ilk kez karşılaşan, bağımsızlığı seven bir kuşak olarak nitelendirilebilirler (Atabay ve diğerleri, 2013). Kendi kendilerini yönetebilmek, pragmatik olmak, kinik fikirli olmak gibi davranışları ile teknoloji sayesinde daha zeki, daha mobil ve yüksek eğitilmiş olan, iş bulmadıkları zaman bile tekrar okuma yolunu seçen bu kuşağın bireyleri genellikle çalışkan, bağımsız ve şüpheli olarak karakterize edilmiştirler (Fox, 2011, s. 27; Reilly, 2012, s. 3). Bu kuşağın özellikleri genel olarak Tablo 3’de özet şeklinde verilmiştir (Puybaraud, 2010, s. 36).

Tablo 3

X Kuşağının Özellikleri

X Kuşağı (1964 – 1979)	
İş etiği/ değerleri	Görevi ortadan kaldırmak
	Kendi kendine yetebilen
	Vizyon ve yön istemek
	Şüpheli
İş ... dır	Zorlu bir meydan okuma
	Bir sözleşme
Liderlik tarzı	Herkes aynı
	Başkalarına meydan oku
	Nedenini sor
Etkileşim tarzı	Girişimci

İletişim	Direkt
	Hemen
Geri bildirim ve Ödüller	Böldüğüm için özür dilerim, ama nasıl yapayım?
	Boş zaman = en iyi ödül
Motive eden mesaj	Kendi yönteminle yap
	Kuralları unut
İş ve aile yaşamı	İş – yaşam dengesi

Tablo 3 incelendiğinde X kuşağının; bireysel iş başarmaya istekli, araştırmacı ruhu olan, girişimci, kendisine vakit ayırmaktan hoşlanan, kimi zaman kural tanımayan ve aile ile iş hayatını dengede tutan bireyler oldukları düşünülmektedir.

2.2.2.3. Y kuşağı (1980-1999)

Y kuşağı için literatürde farklı başlangıç ve bitiş tarihleri gösterilse de genel kanı 1980-1999 yılları arasında doğanları kapsadığı şeklindedir. Y kuşağı için literatürde milenyum kuşağı, net kuşağı, dijital kuşak gibi birçok farklı isim kullanılmıştır (Tolbize, 2008). Cep telefonu ve bilgisayar ile büyüdüleri için “Linked Kuşak” olarak da literatürde yer almıştır (Dixon, Ashley ve Brady, 2013). 1980-1999 yılları arasında doğan kişilere Y kuşağı adının verilmesinin sebebi ise onların sürekli sorgulayan ve sorgulamayı seven kişiler olması, İngilizcedeki ‘Why?’ yani ‘Neden?’ sorusundaki Y ünsüzünden gelmektedir. (Cekada, 2017).

Teknolojinin tam ortasına doğan dijital bebekler olarak da adlandırılan Y kuşağı, cep telefonu, bilgisayar, video kameraları gibi pek çok teknolojik aletten yoğun şekilde yararlanmaktadır, bu durum onları diğer kuşaklardan ayıran en önemli yönleri olmuştur (Prensky, 2001). Öyle ki bu kuşağın cep telefonu ve internet olmadan hayatlarına devam etmeleri güçtür, bu sebeple bilgi teknolojileri Y kuşağının vazgeçilmez bir unsuru olmuştur (Reilly, 2012). Bu bağımlılık nedeniyle telefon, tablet, küçük cep bilgisayarı gibi araçları yanlarından hiç ayırmazlar (Yelkialkan ve Altın, 2010). Kullandıkları bu teknolojik aletler sayesinde teknoloji hususunda X kuşağından oldukça üstün durumdadırlar. Y kuşağı kişisel cep telefonu, bilgisayara sahipken X kuşağı televizyon yayınları ile büyümüştür. X

kuşığı teknolojiyle işleri bittiğinde teknolojiyi bir kenara bırakırken Y kuşığı sürekli çevrimiçi olmak, kendi istedikleri zamanda ve yerde arkadaşları, aileleri ile iletişime geçmek kısacası teknoloji hususunda özgür olmak isterler (Sezen, t.y.). İnternetin yaygınlaştığı dönemde büyüyen Y kuşığı, diğer ırklarla ve farklı kültürler ile en çok etkileşimde bulunmuş kuşaktır. Bu sebeple kültür hazineleri diğer kuşaklardan daha iyi seviyededir (Toruntay, 2011).

İş hayatında ise Y kuşağına mensup kişiler eğitilmiş, özgüvenli, aşırıya odaklanmış, iş birliği yapabilen, iyimser, meydan okuyan, becerikli, idealist kısacası zor bireyler şeklinde kendilerini tanımlamışlardır (Weston, 2006). Bütün bu sahip oldukları özellikler neticesinde pek çok yeni sosyal ağ, teknolojik gelişme, yeni ve farklı iş uygulamaları, teknoloji meraklısı yeni hayat ve yönetim biçimleri doğmaktadır. Bu yeniliklerle Y kuşığı çalıştıkları işyerlerine enerji getirmekte bu da iyi ve yeni bir yönetimi gerektirmektedir (Yüksekbilgili, 2015). Kendilerinden önceki kuşaklar kadar işlerine bağlı olmamaları sebebiyle hayatları boyunca birçok iş değiştirebilecekleri öngörülmektedir (Daloğlu, 2013). Kısacası iş hayatı yönünden Y kuşığı değerlendirildiğinde; esnek çalışma saatlerine uyum sağlayan, yenilikçi, iyi eğitilmiş, iş birliği içinde çalışabilen, teknolojiye hâkim, çalıştıkları ortamlarda teknolojik araçlara sahip olmak isteyen ama en önemlisi özgürlüklerine düşkün çalışanlardır (Williamson ve Meyer- Looze, 2010).

Y kuşığı üyeleri kendinden önceki kuşaklardan farklı olarak neredeyse hiç yokluk yaşamamış ve varlıkla büyümüşlerdir. Bu da onların beklemeyi bilmemelerine, sabırsız olmalarına neden olmuştur. Çabuk tüketmeye alışan bu kuşağın reklam sektörü ile sıkı bir ilişkisi vardır. Öyle ki marka düşkünlüğü diğer kuşaklardan çok fazladır. Bu reklam sektörü kimi zaman Y kuşağının ailelerini de etkilemektedir (Sırım, 2006'dan aktaran Mücevher, 2015). Ayrıca kimi imkanların hazır olarak bu kuşağa sunulması onların girişimcilik yönlerini de azaltmış bu da kariyer basamaklarını hızlıca çıkmak istemelerinin nedeni olmuştur (Albayrak ve Özkul, 2013). Bu terfi çabasının altında ise Y kuşağının övülmeyi seven, her ortamda kendisini kanıtlamaya çalışan, yeniliklere açık ve özgüvenlerinin üst seviyede olması durumu yatmaktadır (Aydın ve Başol, 2014).

Eğitime önem vermeleri, eğitimi başarının anahtarı saymaları sebebiyle günümüzde üniversiteler, yüksek lisans ve doktora eğitimi gibi lisansüstü programlar artmış, mesleki kursların çeşitleri ve sayılarında önceki yıllara oranla artış gözlenmiştir (Etlican, 2012). Eğitime önem veren, kendisiyle ilgilenen, seyahati seven, sorumluluk almak istemeyen bu kuşak evlilik sorumluluğundan da kaçarak evliliğe ihtiyaç duymazlar. Yoğun olarak

kullandıkları teknoloji de sadakat konusunda onları diğer kuşaklardan ayırır. Zorluk, savaş, kıtlık görmemiş olmaları ve ebeveynleri tarafından şımartılmaları; onların sadık ve bulundukları durumdan hoşnut olmamalarının bir sebebi olarak görülebilir (Baumer, 2013).

Y kuşağının sabırsızlık, çabuk tüketmeye alışkın, sadık olmayan, tatminsizlik gibi olumsuz özellikleri görülse de bu kuşak; teknoloji sayesinde farklı kültürlerle erken yaşta tanışan ve onları kabul eden, farklılıklara saygılı, sosyal olaylara karşı duyarlı, vatandaşlık ruhuna sahip, haberleşme çağına ayak uyduran dijital nesil olarak da nitelendirilebilir (Nas, 2007). Bu kuşağın özellikleri genel olarak Tablo 4’de özet şeklinde verilmiştir (Puybaraud, 2010, s. 36).

Tablo 4
Y Kuşağının Özellikleri

Y Kuşağı (1980 – 1999)	
İş etiği/ değerleri	Sıradaki ne Çoklu görev Azimli Girişimci Hoşgörülü Hedef odaklı
İş ... dır	Sona ulaştıran bir araç, Tatmin (hoşnutluk)
Liderlik tarzı	Genç liderler yüzyılı
Etkileşim tarzı	Katılımcı
İletişim	E-posta Sesli mesaj
Geri bildirim ve Ödüller	Ne zaman istersem çok kolayca elde edebilirim Anlamlı bir iş
Motive eden mesaj	Diğer başarılı yaratıcı insanlarla çalışmak
İş ve aile yaşamı	İş – yaşam dengesi

Tablo 4 incelendiğinde Y kuşağının; görev odaklı bir hayat tarzını benimseyen, çalışmaktan memnun olan, teknoloji ile ilgili, kendisini gerçekleştirmek isteyen aile ile iş hayatını dengede tutan bireyler oldukları düşünülmektedir.

2.2.2.4. Z kuşağı (2000 yılı ve sonrası)

Z kuşağının başlangıç zamanı hakkında kaynaklarda farklı yıllar belirlenmiştir. Kimi kaynaklarda 1991, kimi kaynaklarda 1995 ve genel kanı olarak ise 2000 yılı başlangıç olarak kabul edilmiştir (Bakırtaş ve diğerleri, 2016). Z kuşağı, “dijital yerliler”, “medya kuşağı”, “com kuşağı”, “net kuşağı” gibi isimlerle anılmış (Atabay ve diğerleri, 2013, s. 6), kuşağın üyelerine “Kuşak I”, “İnternet Kuşağı”, “Instant Online (her daim online)”, “Next Generation (gelecek nesil)” ya da “iGen” adları da verilmektedir (Akdemir, Konakay ve Demirkaya, 2013, s. 15). 21. yüzyılda dünyaya gelmeleri sebebiyle teknolojik doğanlar bir başka deyişle ise medya kuşağı olarak tanımlanmışlardır (Levickaite 2010, s. 173).

Kuşağın Z olarak isimlendirilmesinin sebebini nüfus bilimciler, bireylerin bu yüzyılda döngü içine girmelerine bağlamaktadırlar. Z harfi de döngünün simgesi olarak kullanılmıştır. 2010 sonrası kuşak için ise Alfa kelimesinin kullanılacağı düşünülmektedir. Z kuşağı, hepsinin farklı anlamı olan M, C, D, İ harfleri ile de anılmaktadır. Öyle ki bu kuşağı isimlendirmek için harfler yeterli olmayacaktır. Kuşağı tanımlamak adına SMS, Youtube, ekran (screen), gösteri(ş)ci, Google, wiki (Wikipedia) ve benzeri medyatik unsurlardan da bahsedilebilir (Uçkan, 2008). Tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere Z kuşağı teknolojiyle alaka yönünden Y kuşağını çok geride bırakmış adeta teknolojinin içine doğmuştur.

Teknolojiye ve teknolojik aletlere adeta bağımlı olmaları bu kuşağın bireyselleşmesine sebep olmuş bu nedenle ilerleyen yaşantılarında yalnız olacak kuşak olarak da nitelendirilmişlerdir (Howe ve Strauss, 2009). Bireysel olarak yaşamayı tercih eden ve bu nedenle bağımsızlıklarına düşkün olan, teknolojinin içine doğduklarından teknolojiyi etkili bir şekilde kullanabilen ve bu durumu bir eğlence gibi değil, ihtiyaç olarak değerlendiren, pek çok işi bir arada yürütebilen, fedakârlık duyguları gelişmiş bir kuşak olarak değerlendirilmektedirler (Bakırtaş ve diğerleri, 2016). Teknolojik gelişmelere ve zamana çok çabuk adapte olabildiklerinden kendilerini hızlı olarak nitelendirmektedirler.

Z kuşağının hayatlarında aktif ve hızlı olmaları ebeveynlerinin kendilerini takip etmesini zorlaştırmaktadır. İç dünyaları, yaşadıkları ve yaşayışları, fikirleriyle kendisinden önceki kuşaklara benzememektedirler. Bu farklılıkların bazıları şu şekildedir (Ünal, 2013, s. 26):

- Özgüvenleri çok yüksektir ve isteklerine odaklanırlar.
- Bu kuşak için eğitim ile sosyal sınıf büyük önem taşır.
- Sürekli olarak bağımsız çalışmayı isterler, bu nedenle ekip çalışmasını sevmezler.
- Zihinleri hızlı bir şekilde gelişmektedir, bundan dolayı da analitik ve programlı düşünmeyi severler.
- Sosyal medyayı sürekli olarak kullanırlar ve gün içinde çok aktif kalırlar.

Z kuşağı aynı zamanda dünyadaki “ilk küresel kuşak” olarak adlandırılmaktadır. Bunun nedeni kuşağın birbirleriyle aynı kültür içinde büyümeleri, aynı modayı takip etmeleri, aynı gıdaları tüketmeleri ve aynı zevkleri paylaşmaları olarak gösterilmektedir. Öyle ki bu kuşak kendinden önceki kuşakların anlayamadığı ve genellikle kullanmadıkları kelimelerle kendilerini ifade etmektedirler. Böylelikle kendi içlerindeki küresel dil oluşmaktadır (Töröcsik, 2014).

İş hayatına henüz tam atılmadıklarından nasıl bir davranış ve tutum sergileyecekleri tam olarak bilinmemektedir. Fakat yetiştikleri şartlara dikkat edildiğinde, azimli, hırslı olmayacakları, sadakat duygularının çok gelişmiş olmayacağı ve çabuk tüketmeye alışkın olduklarından girdikleri işlerden kolay vazgeçebilecekleri düşünülmektedir (Toruntay, 2011). Öyle ki bu kuşak bugünden tahmin etmesi zor, yakın geleceğin gizemli bireyleridir. Ancak kuşağın pek çok özelliği GSM odaklı bir kuşak olacaklarını göstermektedir (Senbir, 2004, s. 27-28).

Gelişmiş topluluklarda ve büyükşehirlerde hayat süren Z kuşağı eğitim ve aile yönünden incelendiğinde kendinden önceki kuşaklara nispeten yaş olarak daha büyük ailelere ve öğretmenlere sahiptirler. Bilgiye sadece bir tık uzakta olmaları, onların daha küçük yaşta eğitilebilmelerini ve daha çabuk büyüyeceklerini göstermektedir (Boutros 20013'den aktaran Mücevher, 2015). Yaş itibarıyla tüketime çok dahil olmamaları beklenirken bu kuşak tüketime olan katkılarıyla geleceğin önemli tüketicilerinden olacaklarını göstermektedirler. Dünya üzerinde değişimin çok hızlı bir şekilde gerçekleştiği bu döneme tanık olan Z kuşağı, diğer kuşaklardan farklı olarak özellikleri daha onlar doğmadan tahmin edilebilen ilk kuşaktır (Altuntug, 2012).

Z kuşağına dâhil olan bireyler; teknolojiyi çok iyi kullanabilmeleri ve değişiklikleri hızlı bir şekilde kavrayabilmeleri, dünyaya ait zevkleri yaşamak istemeleri, içinde bulundukları işi hızlı bir şekilde tamamlamalarıyla dikkat çekmektedirler. Teknolojiyi çok iyi derecede kullanabilen Z kuşağı üyeleri, her zaman yanlarında taşıyabildikleri küçük aygıtlar (bilgisayar, MP3 çalar, i-Pod, cep telefonu, DVD çalar) ile büyümektedirler (Williams, 2010, s. 12). Kendilerinden önceki nesillere nazaran farklılık arz eden bu özelliklerinin kaynağında, yeni medya araçları ile yoğun bir etkileşim içinde olmalarının yer aldığı düşünülmektedir (Berkman, 2009, s. 23).

2.3. Hoşgörü, hoşgörü eğitimi ve kuşaklar

Hoşgörü genelde insanlık adına değerlendirildiğinde etnik köken, dil, inanış, sınıf ve benzeri konularda karşıdakini yadırgamadan bütün insanlığın doğdukları andan itibaren sahip oldukları nitelikleri kabullenme, insanların kendilerine ait fikirlerine ve faaliyetlerine bir engel oluşturmayıp onları kendi hallerinde bırakabilmektir. Bu sebeple cins, inanç, düşünce, farklı hayat tarzı, etnik kökeni ve bunun gibi farklılıkların var olmasını yadırgamadan, negatif tavırda bulunmadan kabullenmektir (Aslan, 2005). Hoşgörülü bir birey için alçakgönüllülük, sevgi, barış, erdem ve adalet gibi ilkeler önemlidir (Çubukçu, 1995). Hoşgörünün tanımından ve ilkelerinden de anlaşılacağı üzere bu değer kuşaktan kuşağa aktarılmalı ki yaşanılan ortamlar huzur içinde olsun. Bu sebeple hoşgörü eğitiminin verilmesi gerekmektedir.

Peki hoşgörü eğitimi nasıl olmalıdır? Soyut bir kavram olan hoşgörüyü öğretmek de diğer değerlerde olduğu gibi zordur. Zira çocuklar kendi değerlerini; genellikle sevdikleri, ilgilendikleri, tutum ve davranışlarını takip ettikleri ailelerini taklit ederek oluştururlar (Kouchok, 2008). Ailedeki eğitimin ardından bireylerin davranışlarının istendik bir yönde değiştirebilecek en etkili kurum okullardır. Değerlerin öğretilmesinde sınıf ve okul ortamının, yönetici ve öğretmen tutumunun büyük önemi vardır. Öyle ki okulun içinde yaşanılanlar aslında toplumda yaşanılanların bir nevi yansımasıdır (Tatar, 2009). Bu yüzden ilk olarak okul ortamının kendi bünyesinde hoşgörülü olması sağlanmalıdır.

Hoşgörüsüz toplumların yaşadığı kaos göz önünde bulundurulduğunda; öncelikle çocuklara, gençlere ve kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapan personellere hoşgörünün ehemmiyeti benimsetilmeli ve huzurlu bir ortam oluşturulmalıdır. Bu eğitim ise insan hakları, adalet ilkeleri, barışın temelleri, demokrasinin idealleri ve bütün dünyada

geçerliliği olan değerlerin öğretilmesi ile gerçekleşir. Bu eğitim ile kişilerin düşüncelerini açıklamaktan korkmak yerine eleştirel düşünmeyi ön plana çıkarmaları hedeflenir. Farklılıkların birer zenginlik olduğunu, bu farklılıklara saygı gösterilmesi gerektiğini ve bu farklılıklarla bir arada yaşamının gerekliliği eğitimin en önemli konularındandır (Topuz, 1995). Yerel ve uluslararası çalışmaların yetersiz oluşu hoşgörü eğitiminin tam olarak verilmediğinin göstergesidir. Birleşmiş milletlerin ulusları hoşgörüye çağırmasının sonuçsuz kalmasının sebebi de bu eğitimidir. Bu halde sözleşmelerin hayata geçirilmesi ve hoşgörüye dayalı eğitimin tüm kurum ve kurallarıyla temellendirilmesi gereklidir. Türkiye’de 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu esasta demokrasi ve hoşgörü eğitimini öngörmektedir. Bu yasanın temel amacı “iyi insan, iyi vatandaş, ekonomik açıdan kendi kendine yeterli, insan haklarına saygılı insanlar yetiştirmek ve bu insanların oluşturduğu demokratik toplumu kazanmak” şeklinde belirlenmiştir (Dağlı, 1995, s. 43). Hoşgörünün önemi dünya genelinde kavranılmış ve bunun için gerekli çalışmalar yapılmış olsa da dünya genelinde genel olarak içinde bulunduğumuz ortam bu çalışmaların çok etkisinin olamadığını gözler önüne sermektedir.

Hoşgörü kültürünün, toplumun şekillenmesinde büyük payı olan eğitim ile gelecek nesillere aktarılması, doğacak kuşakların barış ve huzur ortamı içinde yaşamalarına katkı sağlayacaktır. Öyle ki hoşgörünün benimsendiği toplumlarda istendik davranışların ortaya çıkması daha kolay olacaktır. Farklılıkları saygı duyma, onları anlayışla karşılayarak kabul etme, sevgi gibi duyguları içinde barındırması sebebiyle hoşgörü; sosyal hayatta huzur ve güven ortamının, karşılıklı olumlu ilişkilerin inşasında önemli bir etkidir. Hoşgörüsüzlüğe karşı hoşgörü tutumunun ilke edilmesi ve bahsi geçen olumlu durumların gerçekleşmesi adına hoşgörü değerine uygun eğitim ortamlarının oluşturulması topluma katkı sağlayacaktır (Yarar Kaptan, 2015). Bu katkı da öncelikle ailede başlayıp daha sonra okul ve iş hayatında, kısacası insan hayatının her alanında olmalı ki insanlık olumlu yönde ilerleyebilsin.

Hoşgörü eğitiminin nesilden nesile aktarılması da kuşakların istendik yönde özelliklere sahip olmalarını sağlayacaktır. Öyle ki kuşaklar; yirmi- yirmi beş yıllık bir zaman dilimini kapsayan, insanların üreme döngüsünü takip eden nesillerin kişiliklerini, karakterlerini içeren yaşadıkları toplumun kültüründen, tarihinden, sosyal yaşantısından etkilenen ve bu etkilenme ile şekillenen insanların oluşturdukları topluluklardır (Zopiatis ve Constanti, 2007). Her kuşak içine doğduğu ve yaşadığı dönemde kendisine ait kültürel, siyasi, sosyal manada bir kimlik oluşturmakta ve yaşadığı dönemin koşullarını yansıtmaktadır. Kuşaklar

birbirlerinin ardı sıra gelerek birbirlerinin ya devamı ya da yansıması olmuşlardır. Bakıldığında “bir önceki kuşak, sonraki kuşağın annesi ya da babasıdır” (Yelkikalan ve Altın, 2010). Bu yüzden aile fertlerinden her birisinin tutum ve davranışlarındaki olumlu ya da olumsuz durumlar bir sonraki kuşağı da haliyle etkileyecektir.

Günümüzde literatürde kuşakların sınıflandırmasına dair farklı görüşler bulunmasına rağmen sınıflandırmanın başlangıç ve bitiş tarihlerinde görüş birliği bulunan kuşaklar Sessiz Kuşak (1925-1945), Bebek Patlaması Kuşağı (1946-1964), X Kuşağı (1965-1979), Y Kuşağı (1980-1999), Z Kuşağı (2000 yılı ve sonrası) şeklinde sıralanmaktadır (Acılioğlu, 2015, s. 21). 2010 sonrası kuşak için ise Alfa kelimesinin kullanılacağı düşünülmektedir (Uçkan, 2008). Bu son kuşağa için Yunan alfabesinin ilk harfi olan “Alpha/Alfa” ismi verilmesi uygun görülmüştür. Bu kuşak için ise ‘teknolojinin içine doğmak’ yerine ‘ellerinde tabletle doğmak’ gibi bir niteleme söz konusudur. Günümüzde daha 10 yaşlarında olan bu kuşağın kişilik özellikleri hakkında net bir görüş oluşmamıştır.

Dünyada günümüzde bu altı kuşak bir arada yaşamaktadır ve yeni adlandırılan her kuşakla birlikte kuşakların hayat felsefeleri, yaşayışları çok farklılık oluşturmaktadır. İhtiyaçların değişmesi sebebiyle de mesleklerde, yaşam alanlarında, hayata bakış açılarında değişimler ortaya çıkmaktadır. İnsanların değişen zaman dilimine ayak uydurması ile de değerler, değerlere verilen önem de kuşaklar arasında farklılıklar oluşturmaktadır. Çünkü ihtiyaç duyulan değerler zaman algısı ile farklılaşabilmektedir. Fakat hoşgörü değeri sosyal yaşam olduğu sürece insanların en çok sahip olmaları gereken değerler arasında yerini alacaktır. Bu sebeple hoşgörü eğitimine her kuşakta önem verilmeli ve meydana gelen olumsuz durumlardan ders alınmalı ki bu değer nesilden nesile aktarılabilsin.

İdrak edilmesi durumunda içselleştirilebilen hoşgörü değerinin kuşaktan kuşağa aktarılabilmesi için bazı şartların gerçekleşmesi gerekmektedir. Öncelikle müsbet ya da menfi her durum gibi hoşgörü değerinin de aktarılması gereken ilk yer ailedir. Ancak bu sözel ifadelerden ziyade uygulama halinde daha doğrusu yaşam şekli halinde olmalı ki birey daha küçük yaştan bu erdemi kabullenebilsin. Aileler kimi zaman birkaç kuşağın bir arada yaşadığı kurumlar (çocuk-anne/baba-büyükanne/büyükbaba) olduğu için her kuşağın kendi üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmesi ve olumlu örnek olması gerekmektedir. Daha sonra okul yaşantısına atılan birey; kurum olarak hoşgörüü ilke edinmiş bir okulda eğitim aldığı arkadaşları, öğretmenleri, okul idarecileri ve diğer çalışanlar tarafından hoşgörü ile karşılanır; kendisi de aileden aldığı bu erdemi sürdürürse hoşgörü düzeni sekteye uğramadan devam eder. İş hayatında ise sağlık, eğitim sektörleri gibi insanlarla

birebir irtibatta bulunan kimi mesleklerin bu melekelerle daha çok sahip olması gerekmektedir. Bunun için bütün insanlardan ailede ya da okulda hoşgörü değerini içselleştirememiş bireylerin gerek sosyal öğrenme ile gerekse hizmetiçi eğitimlerle bu duygularının pekiştirilmesi gerekmektedir. Bir silsile halinde kuşaktan kuşağa aktarılan/aktarılması gereken bir değerdir hoşgörü.

2.4. İlgili araştırmalar

Çalışmanın bu bölümünde; hoşgörü, hoşgörü eğitimi ve kuşaklara dair yurt içinde ve yurt dışında yapılmış araştırmalara yer verilmiştir.

2.4.1. Hoşgörü ve hoşgörü eğitimine dair yapılan araştırmalar

Çalışkan ve Çavuş (2020) tarafından “Hoşgörü Eğilim Ölçeği Yetişkin Formu: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması” adlı araştırma yapılmıştır. Araştırma, yetişkinlerin hoşgörü eğilimlerinin belirlenebilmesi için “Hoşgörü Eğilim Ölçeği-Yetişkin Formu”nu geliştirmek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın üç farklı çalışma grubu bulunmaktadır ve bu gruplar toplamda 1139 bireyden oluşmaktadır. Araştırmanın sonucunda 10 maddeden ibaret kabullenme ve farklılıklara saygı alt boyutları olan bir yapı oluşmuştur. Yapılan analizler sonucunda ölçek toplamı .84, kabullenme .77 ve farklılıklara saygı .84 test tekrar test güvenirlik katsayısına ulaşılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda ölçeğin tamamının ve kabullenme ile farklılıklara saygı alt boyutlarının güvenilir sonuçlar verdiği belirlenmiş ve ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğu saptanmıştır.

Çavuş (2019) tarafından “Hoşgörü Eğilimi Ölçeği Yetişkin Formunun Geliştirilmesi ve Yetişkinlerin Hoşgörü Eğilim Düzeylerinin İncelenmesi” adlı araştırma yapılmıştır. Araştırma, Hoşgörü Eğilimi Ölçeği-Yetişkin Formu’nun geliştirilmesi ve yetişkinlerin hoşgörü eğilim düzeylerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmada açımlayıcı faktör analizlerinin yapılması için Sakarya Üniversitesinde formasyon eğitimi alan 515 yetişkine, test-tekrar test güvenirlik çalışması için Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesinde eğitim gören 126 öğrenciye ve Sakarya Üniversitesinin çeşitli fakültelerinde okuyan üniversite mezunu 498 kişi olmak üzere üç farklı çalışma grubuna yer verilmiştir. Araştırma sonucunda on maddeden oluşan Hoşgörü Eğilimi Ölçeği-Yetişkin Formu geliştirilmiştir. Ayrıca çalışma cinsiyet, kardeş sayısı, aile gelir düzeyi gibi değişkenlere de yer verilmiştir.

Boyacı (2015) tarafından “Hoşgörü Eğilimi Geliştirme Programının Etkililiği: Hoşgörü Eğiliminin Geliştirilmesi ve Zorbalığın Önlenmesi” adlı araştırma yapılmıştır. Araştırma, beşinci sınıfta öğrenim gören öğrencilerin hoşgörü eğilimlerini arttırırken zorbalık düzeylerini azaltmak için hazırlanan Hoşgörü Eğilimi Geliştirme Programı’nın etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada deneysel desen ve öntest, sontest izleme testleri kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcıları Ankara ili, Etimesgut ilçesinden seçilmiştir. Öğrencilerin hoşgörü eğilimlerini belirlemek amacıyla Çalışkan ve Sağlam’ın (2012) geliştirdiği Hoşgörü Eğilimi Ölçeği, zorbalık seviyelerini belirlemek için de Pişkin ve Ayas’ın (2007) Akran Zorbalığı Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda Hoşgörü Eğilimi Geliştirme Programı’nın deney grubu öğrencileri üzerinde hoşgörü eğilimlerinin artması, zorbalık puanlarının azalması yönünde etkili olduğu söylenebilir.

Türe (2014) “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Hoşgörü Algısı ve Hoşgörü Eğitimine Bakışı” isimli bir araştırma yapmıştır. Yayımlanmamış yüksek lisans tez çalışması; sosyal bilgiler branşındaki öğretmenlerin hoşgörüyü nasıl algıladıkları, hoşgörü eğitimine karşı yaklaşımlarını ve derslerinde uyguladıkları çalışmaları belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin hoşgörü kavramını; farklılıkları kabullenme (ırk, inanç...), karşıdakilerin değerlerine, düşüncelerine, davranışlarına ve inançlarına saygı duymak, objektif olmak, hataları kabul edebilmek olarak tanımladıkları görülmüştür. Hoşgörü eğitimi açısından ise bu değerın küçük yaştan itibaren geliştirilmesi gerektiği, bu sebeple öğretim programı materyallerinde bu değerin yer alması gerektiğini belirtmişler ve genel bir algının oluşabilmesi için veli, öğrenci ve öğretmenlere seminerlerin verilmesinin gerekliliğini, aile bireylerinin ve okul kurumu çalışanların da öğrencilere rol model olması gerektiğini, filmlerin ve basın organlarının da aktif kullanılması gerektiğini önermişlerdir.

Çalışkan ve Sağlam (2012), “Hoşgörü Eğilim Ölçeğinin Geliştirilmesi ve İlköğretim Öğrencilerinin Hoşgörü Eğilimlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi” isimli bir araştırma yapmışlardır. Araştırma, ‘Hoşgörü Eğilim Ölçeğinin’ geliştirilmesi ile ilköğretim seviyesinde öğrenim gören öğrencilerin hoşgörü eğilimlerinin farklı değişkenler bakımından incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın evrenini Sakarya il merkezinde bulunan beş ilköğretim okulundan 899 öğrenci oluşturmaktadır. Açımlayıcı faktör analizi neticesinde toplam varyansın %47’sini açıklayan, 18 maddeye sahip bir ölçme aracı oluşturmuşlardır. Araştırma sonucunda ise ilköğretim seviyesinde öğrenim gören öğrencilerin hoşgörü eğilimlerinin yüksek olduğu, sınıf seviyesinin artması ile bu eğilimin düştüğü, kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha hoşgörülü oldukları, anne eğitim

düzeyinin artması ile hoşgörü eğilimi düzeylerinin arttığı ancak baba eğitiminin bir farklılığı sebep olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Şahin ise (2011) öğretmen adaylarının hoşgörü eğitimine bakış açılarını belirlemek amacıyla nitel bir çalışma yapmıştır. Araştırmanın veri toplama aracı olarak yönlendirici olmayan görüşme ile yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini, 2009-2010 eğitim öğretim yılında Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim gören sınıf öğretmenliği, sosyal bilgiler öğretmenliği ve fen ve teknoloji öğretmenliği alanlarından 30 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmanın sonucuna göre öğretmen adaylarının hoşgörü kavramının ve hoşgörü eğitiminin toplum ve eğitim kurumları yönünden önem arz ettiğinin bilincinde olduklarını göstermektedir.

Watson ve Johnston (2006) çalışmalarını doküman incelemesine dayalı olarak gerçekleştirmişlerdir. Amerika halkının kozmopolit bir yapıdan oluştuğu ve bu farklı toplulukların bir arada yaşayabilmesi için hoşgörülü bir ortamın gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Hoşgörü eğitimi olması gerektiğini vurgulamışlar ve bu eğitim için öğretmenlerin büyük önem arz ettiğini belirtmişlerdir. Bu sebeple öğretmen yetiştirme programlarında hoşgörüye yönelik içeriklerin de bulunması gerektiğini vurgulamışlardır.

Stevens ve Charles (2005) hoşgörü alanında nitel bir çalışma yapmışlardır. Kültür yönünden çok farklı toplumların bir arada yaşadığı Amerika’da öğretmen adaylarının hoşgörüye dair algılarını tespit etmeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın evrenini 51 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında öğretmen adaylarına izletilen video doğrultusunda dört açık uçlu soru yöneltilmiştir. Verilerin analizi için içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre öğretmen adaylarının Amerika toplumunda ayrımcı tutumun çok sık görüldüğü ve bu durumunun uzun yıllardan bu yana devam ettiğini belirttikleri ayrıca etnik köken ve ırkçılık gibi farklılıklar hususunda algılarının yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Kepenekçi (2004) ise “Sınıf Öğretmenlerine Göre Hoşgörü” isimli bir araştırma yapmıştır. Bu araştırma, sınıf öğretmenlerinin hoşgörü algısına ilişkin düşüncelerini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın evrenini 2002-2003 eğitim öğretim yılında Ankara ili merkez ilçelerinde bulunan ilkokullarda çalışmakta olan 238 sınıf öğretmenidir. İçerik analizi yöntemi ile sınıf öğretmenlerinin yapmış oldukları tanımlamalar analiz edilmiş ve bu çalışmalar analiz kategorisinde ‘Hoşgörü’ konusunu ele almışlardır. Hoşgörünün doğru ve yanlış algılanması olmak üzere iki kategoriye ayrılmıştır. Doğru algılama kategorisinde yapılan tanımlamaların genelinde anlayış (%38.97) ile farklılıklara saygı (%30.39)

vurgulanmış, yanlış algılanma kategorisinde ise tanımlamaların az bir bölümünde tahammül etme (%6.37) ve aldırış etmeme (%0.74) durumlarını hoşgörünün barındırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Büyükkaragöz ve Kesici (1996) tarafından “Öğretmenlerin Hoşgörü ve Demokratik Tutumları” adlı araştırma yapılmıştır. Araştırma, öğretmenlerin demokratik tutumlarını ve hoşgörü algılarını bilişsel alan açısından belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak Büyükkaragöz’ün geliştirdiği “Demokrasi ve Hoşgörü Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek 322 erkek, 71 kadın olmak üzere 393 ilkokul öğretmenine uygulanmıştır. Araştırmanın sonucuna göre ilkokul öğretmenlerinin çoğunluğuna göre demokrasi ortamının bulunduğu yerde hoşgörünün kendiliğinden ortaya çıkacağı yönündedir ve demokrasinin ön planda tutulduğu toplumlarda hoşgörünün yanı sıra iş birliği, yardımlaşma gibi unsurlar da ön plana çıkmaktadır düşüncesine katıldıkları belirlenmiştir.

2.4.2. Kuşaklara dair yapılan araştırmalar

Bolelli (2020) tarafından “Yöneticilerin Sosyal Güç Kullanımlarının Kuşak, Eğitim Durumu ve Cinsiyet Farklılıkları Açısından İncelenmesi: Örnek Bir Araştırma” adlı bir araştırma yapılmıştır. Araştırma; yöneticilerin kullandıkları sosyal gücün kuşaklar, eğitim durumu ve cinsiyet değişkenleri üzerinde farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu sebeple Kişilerarası Güç Envanteri 570 kişiye uygulanmış ve içlerinden geçerli olan 547’si araştırmada kullanılmıştır. Araştırma sonucunda yöneticilerin sosyal güç kullanımları ile kuşak ve cinsiyet değişkenlerine ilişkin istatistikleri arasında anlamlı farklılıklar tespit edilirken eğitim durumu değişkeninde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

Deniz ve Tugun Ünal (2019) tarafından “Sosyal Medya Çağında Kuşakların Sosyal Medya Kullanımı ve Değerlerine Yönelik Bir Dizi Ölçek Geliştirme Çalışması” adlı araştırma yapılmıştır. Araştırma, kuşakların sosyal medyada değişen değer yargılarını belirlemek amacı ile ölçek geliştirmek için yapılmıştır. Çalışma grubu BB, X, Y ve Z kuşaklarından 516 kişiden oluşmaktadır. Açıklayıcı faktör analizi neticesinde Sosyal Medya Kullanım Ölçeği, Farklılıkları Kabul Ölçeği ve Çalışma Hayatı Ölçeği olmak üzere üç ölçek oluşturulmuştur. Ölçeklerin tamamı ve alt boyutları geçerli ve güvenilir olarak bulunmuştur.

Erserim (2019) tarafından “Kuşaklar Arasında E-Ticarete Yönelik Tutum Farklılıklarının Değerlendirilmesi” adlı bir araştırma yapılmıştır. Araştırma, farklı kuşaklardan bireylerin internet alışverişine yönelik tutumları arasındaki farklılıkları belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu sebeple kolayda örneklem yöntemi ile 285 kişiye ulaşılmıştır. BB kuşağından 53, X kuşağından 49, Y kuşağından 135 ve Z kuşağından 44 kişi ankete katılmıştır. Araştırmanın sonucunda e-ticaret kullanımında kuşaklar bazında farklılıklarının olduğu tespit edilmiştir.

Taşdelen ve Özkan (2019) tarafından “X, Y Ve Z Kuşaklarının Instagram Ve Facebook Aracılığıyla Oluşturdukları İmaj” adlı araştırma yapılmıştır. Araştırma; X, Y ve Z kuşaklarından bireylerin sosyal medya kullanımları ile imaj oluşturma ilişkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmaya çevirim içi veri toplama aracı kullanılarak 300 X, 300 Y ve 300 Z olmak üzere toplamda 900 kişi katılmıştır. Araştırma sonucunda Z kuşağının sosyal ağlar üzerinden Y ve X kuşağına göre izlenim oluşturma puanları daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca X kuşağının da sosyal medya kullanımının azımsanmayacak düzeyde olduğu belirtilmiştir.

Yıldız (2019) “X, Y ve Z Kuşağı Tüketicilerin Nomofobi Özelliklerinin Karşılaştırılması” adlı bir araştırma yapmıştır. Araştırma; X, Y ve Z kuşaklarının nomofobi özelliklerini karşılaştırmak amacıyla yapılmıştır. Bu sebeple Adıyaman ilinden 420 kişiye uygulanan anket arasından 389 geçerli anket araştırmada kullanılmıştır. Araştırmanın temel hipotezi ise ‘Kuşaklar ile nomofobi düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.’ şeklinde belirlenmiştir. Araştırma sonucunda kuşaklarla; bilgiye erişememek, bağlantının kaybedilmesi ile iletişim kuramamakta olmak gibi sebeplerle yaşanan nomofobi düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş ancak kolaylık vermesi alt boyutu ile nomofobi düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Gündüz ve Pekçetaş (2018) tarafından “Kuşaklar ve Örgütsel Sessizlik/Seslilik” adlı bir araştırma yapılmıştır. Araştırma, örgütsel bir tutum olan örgütsel sessizliğin kuşaklar temelinde incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırma için “Örgütsel Sessizlik Ölçeği” İstanbul’dan bir akaryakıt şirketinin 133 çalışanına uygulanmıştır. Araştırmanın sonucuna göre X kuşağının örgütsel sessizliğinin Y kuşağından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Aka (2017) “Kamu Ve Özel Sektörde Çalışan Yöneticilerin Kuşak Farklılıkları Ve Örgütsel Bağlılık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” adlı bir araştırma yapılmıştır. Doktora tezi BB, X ve Y kuşaklarından yöneticilik görevinde bulunanların kuşak farklılıklarına göre örgütsel bağlılık düzeyleri ve kamu-özel sektör ortamının

farkının olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma için İzmir’de görev yapan 357 kişiye Allen ve Meyer (1990) tarafından oluşturulan anket uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda kamu kurumlarında ve özel sektörde çalışan yöneticilerin kuşak farklılıklarına bakışlarına ve örgütsel bağlılık seviyelerine yönelik anlamlı düzeyde bulgular olduğu sonucuna varılmıştır.

Ölçüm ve Polat (2016) tarafından “Öğretmen İmajının Kuşaklar Bazında Değerlendirilmesi” adlı araştırma yapılmıştır. Araştırma, farklı kuşaklardan öğretmenlerin imajlarının Z kuşağı düşünceleri yönünde tanımlamak amacıyla yapılmıştır. Fenomenografi deseni ile gerçekleştirilen nitel bir çalışmadır. Araştırmanın evrenini farklı okul türlerindeki son sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Odak grup görüşmesi yöntemiyle elde edilen verilerin yorumlanmasında içerik analiz tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda Z kuşağı tarafından; BB kuşağı öğretmenleri, bilgili olmalarına rağmen öğrencilerle mesafeli, sınırlı iletişimi olan; X kuşağı öğretmenleri, öğrencilerle mesafesini uygun ölçüde ayarlayabilen, donanımlı; Y kuşağı öğretmenlerini ise modern, iletişimi yüksek ancak tecrübesiz olarak değerlendirilmişlerdir.

Yüksekbilgili ve Akduman (2015) tarafından “Kuşaklara Göre İşkoliklik” adlı bir araştırma yapılmıştır. Araştırma, işkoliklik kavramının kuşaklar bazında incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırma için Duwas Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda kuşaklar ile işkolikliğin arasında bir ilişki olmadığı sonucuna varılmıştır.

Yine Yüksek Bilgili ve Hatipoğlu (2015) tarafından “Kuşaklara Göre Örgütsel Adalet Algısı” adlı bir araştırma yapılmıştır. Araştırma, örgütsel adalet algısının kuşaklara göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu sebeple X ve Y kuşağından 430 katılımcıya Örgütsel Adalet Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma sonucuna göre örgütsel adalet algısı ile kuşaklar arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir.

Alanyazına bakıldığında hoşgörüye, hoşgörü eğitime ve kuşaklara dair nitel ve nicel araştırmaların yapıldığı görülmüştür. Çalışmaların belirli meslek grubuyla ya da sınırlı kuşaklarla yapıldığı tespit edilmiştir. Hoşgörü eğiliminin kuşaklar bazında incelendiği bir çalışmanın olmamasından dolayı bu araştırmanın alandaki boşluğun doldurulmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, araştırma grubu, veri toplama araçları ve süreçleri ile verilerin analizine dair bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın modeli

Bu araştırmada betimsel araştırma yöntemi (Survey araştırması) kullanılmıştır. Survey, sosyal bilimlerde çok sık kullanılan yöntemlerdendir. Geniş insan topluluklarının eğilimlerini, tutumlarını ve fikirlerini ölçmede kullanılan en iyi araçtır. Survey araştırması, sadece verilerin toplanması demek değildir. Aynı zamanda durumların analizi edilmesi, sentezinin yapılması, açıklanması, yorumlanması ile değerlendirilmesi gibi süreçleri de içinde barındırmaktadır. Bir araştırmanın survey olarak değerlendirilebilmesi için iki şartı (evrenden seçilmiş temsili bir örneklem ve standart veri toplama aracı) karşılaması gerekir. Standart veri toplama aracı olarak anket veya ölçekler kullanılır. Bu yöntemde örneklemin evreni temsil etmesi önemlidir. Surveyler, sosyal problemlerin betimlenmesi ve açıklanması amacıyla kullanılabilir. Toplumla ve bireylerle ilgili bağımlı ve bağımsız değişkenleri içerir (Arslanoğlu, 2016, s. 68-69). Bu bağlamda bu araştırma farklı kuşaklarda yer alan bireylerin hoşgörü eğilimlerinin ve farklı değişkenlere göre durumlarının betimlenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın bağımlı değişkeni hoşgörü eğilimi iken, bağımsız değişkenleri cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi, ikamet edilen yer, kardeş sayısı, aile gelir düzeyi, anne-baba eğitim durumu, aile ve topluma yönelik algılanan hoşgürüdür.

3.2. Araştırma grubu

Çalışmanın araştırma grubunu, Sakarya ilinde bulunan ve araştırmacı tarafından ulaşılabilen X, Y, Z ve BB kuşaklarından 1477 birey oluşturmaktadır. Araştırmada üzerinde çalışılan değişken olan hoşgörünün özellikle oluşmasında uygun şartların olması gerektiği muhakkaktır. Bu bağlamda çalışılan araştırma grubu bu şartları taşıdığı düşünülen Sakarya ilinden seçilmiştir. Sakarya ili demografik yapısı itibari ile çok farklı kültürleri içinde barındıran kozmopolit bir yapıda, hoşgörünün oluşmasına uygun şartları

taşıyan büyük bir şehirdir. Bundan dolayı araştırmada amaçsal örnekleme yöntemi bağlamında kolay ulaşılabilir örneklemden faydalanılarak veriler toplanmıştır. Araştırma grubuna dair özellikler Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5
Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları

Değişkenler	Gruplar	f	%
Kuşaklar	Z Kuşağı	411	27.8
	Y Kuşağı	447	30.3
	X Kuşağı	367	24.8
	BB Kuşağı	252	17.1
Cinsiyet	Kadın	700	47.4
	Erkek	777	52.6
Medeni Durum	Evli	831	56.3
	Bekâr	646	43.7
Eğitim Durumu	Okuma- Yazma Bilmiyor	46	3.1
	İlkokul	335	22.7
	Ortaokul	218	14.8
	Lise	629	42.6
	Üniversite	249	16.9
İkamet Edilen Yer	Köy	249	16.9
	İlçe Merkezi	1034	70
	İl Merkezi	194	13.1
Kardeş Sayısı	Kardeşi Yok	55	3.7
	1-2 Kardeş	353	23.9

	3-4 Kardeş	625	42.3
	5 ve Üzeri Kardeş	444	30.1
Aile Gelir Düzeyi	2000 TL ve Altı	317	21.5
	2001-4000 TL arası	653	44.2
	4001-6000 TL Arası	315	21.3
	6001 TL ve Üstü	192	13
Anne Eğitim Durumu	Okuma- Yazma Bilmiyor	364	24.6
	İlkokul Mezunu	623	42.2
	Ortaokul Mezunu	290	19.6
	Lise Mezunu	151	10.2
	Üniversite Mezunu	49	3.3
Baba Eğitim Durumu	Okuma- Yazma Bilmiyor	187	12.7
	İlkokul Mezunu	636	43.1
	Ortaokul Mezunu	288	19.5
	Lise Mezunu	265	17.9
	Üniversite Mezunu	101	6.8
Aileye Yönelik Hoşgörü Algısı	Hiç Katılmıyorum	63	4.3
	Biraz Katılıyorum	193	13.1
	Katılıyorum	423	28.6
	Oldukça Katılıyorum	284	19.2
	Tamamen Katılıyorum	514	34.8
Topluma Yönelik Hoşgörü Algısı	Hiç Katılmıyorum	354	24
	Biraz Katılıyorum	470	31.8
	Katılıyorum	344	23.3

Oldukça Katılıyorum	122	8.3
Tamamen Katılıyorum	187	12.7

Tablo 5 incelendiğinde araştırmaya katılanların %27.6'sı (411 kişi) Z Kuşağı, %30.3'ü (447 kişi) Y Kuşağı, %24.8 (367 kişi) X Kuşağı, %17.1'i (252 kişi) BB Kuşağı katılımcılarından oluşmaktadır. Araştırmaya katılanların cinsiyet durumları incelendiğinde %47,4'ünü (700 kişi) kadın, %52.6'sını (777 kişi) erkek katılımcılar oluşturmaktadır. Kişilerin medeni durumları incelendiğinde %56.3'ü (831 kişi) evli, %43.7'si (646 kişi) bekâr katılımcılardan oluşmaktadır. Araştırmaya katılan bireylerin eğitim durumları incelendiğinde araştırmacıların %3.1'i (46 kişi) okuma-yazma bilmediğini, %22.7'si (335 kişi) ilköğretim mezunu olduğunu, %14.8'i (218 kişi) ortaokul mezunu olduğunu, %42.6'sı (629 kişi) lise mezunu olduğunu, %16.9'u (249 kişi) üniversite mezunu olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların %16.9'unun (249 kişi) köyde, %70'inin (1034 kişi) ilçe merkezinde, %13.1'inin (194 kişi) ise il merkezinde ikamet ettikleri tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan bireylerin kardeş durumları incelendiğinde katılımcılardan %23.9'unun (353 kişi) 1-2 kardeş, %42.3'ünün (625 kişi) 3-4 kardeş, %30.1'inin (444 kişi) 5 kardeş ve üstü olduğu ve katılımcılardan %3.7'si (55 kişi) ise kardeşinin olmadığı görülmektedir. Kişilerin %21.5'i (317 kişi) 2000 TL ve altı, %44.2'si (653 kişi) 2001-4000 TL arası, %21.3'ü (315 kişi) 4001-6000 TL arası ve %13'ü (192 kişi) 6001 TL üzeri aylık gelir durumuna sahiptirler. Anne eğitim durumları incelendiğinde katılımcıların %24.6'sının (364 kişi) annesinin okuma-yazma bilmediği, %42.2'sinin (623 kişi) ilköğretim mezunu, %19.6'sının (290 kişi) ortaokul mezunu, %10.2'sinin (151 kişi) lise mezunu, %3.3'ünün (49 kişi) ise üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların baba eğitim durumları incelendiğinde %12.7'sinin (187 kişi) babasının okuma-yazma bilmediği, %43.1'inin (636 kişi) ilköğretim mezunu, %19.5'inin (288 kişi) ortaokul mezunu, %17.9'unun (265 kişi) lise mezunu, %6.8'inin (101 kişi) ise üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılan kişilerin ailedeki hoşgörü ortamını ilişkin algıları incelendiğinde; %34.8'i (514 kişi) aile ortamını “tamamen hoşgörülü bir ortam”, %19,2'si (284 kişi) “oldukça hoşgörülü bir ortam”, %28.6'sı (423 kişi) “yeterli düzeyde hoşgörülü bir ortam”, %13.1'i (193 kişi) aile ortamının tam anlamıyla olamasa da “biraz hoşgörülü bir ortam” olduğunu görmekte ve %4.3'ü (63 kişi) ise aile ortamının “hoşgörülü olmadığını” belirtmektedir. Kişilerin çoğu hoşgörülü bir aile ortamında yaşadığını belirtmiştir.

Araştırmaya katılan bireylerin toplumdaki hoşgörü ortamına ilişkin algıları incelendiğinde; bireylerin %12.7'si (187 kişi) tam anlamıyla “toplumda hoşgörülü bir ortamda yaşadığını” belirtirken, %24'ü (354 kişi) bu durumun tam tersini belirterek “toplumumuzda hoşgörünün olmadığını” dile getirmiştir. Katılımcıların %8.3'ü (122 kişi) “toplumu oldukça hoşgörülü bir ortam” olarak görmekte, %23.3'ü (344 kişi) “yeterli düzeyde hoşgörülü bir ortam” olduğunu belirtmekte, %31.8'i (470 kişi) yaşadığı sosyal ortamının tam anlamıyla olamasa da “biraz hoşgörülü bir ortam” olduğunu ifade etmektedir.

3.3. Veri toplama araçları ve süreçleri

Araştırmada verilerin toplanmasında; kuşak, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, ikamet edilen yer, kardeş sayısı, aile gelir düzeyi, anne-baba eğitim durumu ve aile-toplum hoşgörü algısı bağımsız değişkenlerine yönelik olarak “Kişisel Bilgi Formu” ve bağımlı değişkene yönelik olarak Çalışkan ve Çavuş (2020) tarafından geliştirilen “Hoşgörü Eğilim Ölçeği-Yetişkin Formu” kullanılmıştır. Ölçek, kabullenme ve farklılıklara saygı olmak üzere 2 alt boyut olarak sınıflandırılmış ve 10 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte ters madde bulunmamaktadır. Ölçek beşli Likert tipindedir ve maddelere verilecek yanıtlar ‘Hiç uygun değil’ (1) ile ‘Tamamen uygun’ (5) arasında değişmektedir. Ölçekten en az 10, en fazla 100 puan alınabilmektedir. Ölçeğin genelinden ve kabullenme ile farklılıklara saygı alt boyutlarından alınan puanların aritmetik ortalama yönünden yüksek çıkması, bireyin o boyuttaki hoşgörü eğilimi algısının yüksek olduğu yönünde yorumlanmaktadır. Ölçeğin toplam varyansının %55.53'ünü açıklayan on maddenin her iki boyutunda bulunan maddelerin faktör yükleri 64 ile 84 arasında değişmektedir. Ayrıca ölçeğin elde edilen yapısına ilişkin yapılan doğrulayıcı faktör analizinde uyum indeksleri ilişkisiz modelde, $\chi^2=307.79$ [sd=34; p=.000], $\chi^2/sd=9.05<5$, RMSEA=.127, RMR=.18, CFI .76, IFI .77, AGFI .84 ve GFI .90 iyi uyum değerlerine; ilişkili modelde $\chi^2=136.11$ [sd=33; p=.000], $\chi^2/sd=4.12<5$, RMSEA=.079, RMR=.06, CFI .91, IFI .91, AGFI .91 ve GFI .94 iyi uyum değerlerine; tek faktörlü model ise $\chi^2=245.86$ [sd=35; p=.000], $\chi^2/sd=7.03<5$, RMSEA=.110, RMR=.17, CFI .82, IFI .82, AGFI .86 ve GFI .91 iyi uyum değerlerine sahiptir. Ölçeğin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayıları kabullenme alt boyutunda .67, farklılıklara saygı alt boyutunda .85, ölçeğin toplamında .82; McDonald Omega güvenilirlik katsayıları kabullenme alt boyutunda .79, farklılıklara saygı alt boyutunda .86, ölçeğin toplamında .91'dir. Test tekrar test güvenilirlik katsayıları ise kabullenme alt boyutunda .77, farklılıklara saygı alt boyutunda .78 ve toplam ölçekte ise .84 olarak bulunmuştur. Yapılan

bu çalışmanın verileri ile gerçekleştirilen güvenilirlik analizi sonucunda ise farklılıklara saygı boyutu iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı .71, kabullenme boyutu .63, ölçek toplamı ise .78 olarak hesaplanmıştır.

Verilerin toplanma süreci için Sakarya Üniversitesi etik kurul formu doldurulup form üniversiteye teslim edilmiştir. Formun etik kurul jürisi tarafından onaylanması neticesinde ‘Sakarya Üniversitesi Etik Kurulu Onay Belgesi’ alınmıştır. Alınan izinlerden sonra “Hoşgörü Eğilim Ölçeği” basılı materyal şekline getirilmiştir. Bu ölçek, katılımcıların gönüllü olma durumları esas alınarak bizzat araştırmacı tarafından 1477 katılımcıya uygulanmıştır.

3.4. Verilerin analizi

Bu araştırmanın verileri, Sakarya ili genelinden BB, X, Y ve Z kuşaklarından 1477 kişiye “Kişisel Bilgi Formu” ve “Hoşgörü Eğilim Ölçeği-Yetişkin Formu” uygulanarak toplanmıştır. Elde edilen veriler Statiscal Package for the Social Sciences (SPSS) 20.0 paket programı ile araştırmacının amacı doğrultusunda çözümlenmiştir. Verilerin çözümlenmesinde frekans, aritmetik ortalama, yüzde, standart sapma ve korelasyon analizleri yapılmıştır. Kuşakların hoşgörü eğilimlerine yönelik algı düzeylerini belirlemek için 1.00-1.80 ‘hiç katılmıyorum’, 1.81-2.60 ‘katılmıyorum’, 2.61-3.40 ‘kararsızım’, 3.41-4.20 ‘katılıyorum’, 4.21-5.00 ‘tamamen katılıyorum’ aralıkları ölçüt olarak kullanılmıştır. Bu analizler yapılmadan evvel verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek için histogram grafiğine, basıklık, çarpıklık değerlerine bakılmış ve Kolmogorov-Smirnow testi yapılmıştır. Verilerin normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Elde edilen sonuç bakımından varyansların homojen dağıldığı verilerde parametrik testler (t-testi, one way anova, korelasyon analizi) kullanılırken varyansların homojen dağılmadığı ya da her bir grupta yeter kişi sayısının olmaması durumunda non-parametrik testler (kruskal-wallis-h, mann whitney-u) tercih edilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amacı doğrultusunda oluşturulan her bir sorunun cevaplanabilmesi için araştırmanın katılımcılarından toplanan veriler kullanılarak gerçekleştirilen istatistikî işlemler sonucu elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Araştırmanın birinci sorusuna ilişkin bulgular

Tablo 6

Katılımcıların Hoşgörü Eğilim Düzeylerinin Betimsel İstatistikleri

Kuşak	Ölçek ve Boyutlar	N	En Düşük	En Yüksek	Ortalama
Z Kuşağı	Hoşgörü Eğilim Genel	411	1.80	5	3.42±0.67
	Kabullenme	411	1.75	5	3.76±0.75
	Farklılıklara Saygı	411	1.33	5	3.20±0.74
Y Kuşağı	Hoşgörü Eğilim Genel	447	2.00	5	3.73±0.64
	Kabullenme	447	1.50	5	3.96±0.72
	Farklılıklara Saygı	447	1.67	5	3.57±0.72
X Kuşağı	Hoşgörü Eğilim Genel	367	1.80	5	3.75±0.68
	Kabullenme	367	1.75	5	3.86±0.81
	Farklılıklara Saygı	367	1.33	5	3.68±0.75
BB Kuşağı	Hoşgörü Eğilim Genel	1477	1.80	5	3.91±0.71
	Kabullenme	1477	1.50	5	3.91±0.80
	Farklılıklara Saygı	1477	1.83	5	3.91±0.78
	Hoşgörü Eğilim Genel	1477	1.80	5	3.68±0.69

Toplam	Kabullenme	1477	1.50	5	3.87±0.77
	Farklılıklara Saygı	1477	1.33	5	3.55±0.78

Tablo 6’da Y, X ve BB kuşaklarının hoşgörü eğilimi ölçeği toplam, kabullenme alt boyutu ve farklılıklara saygı alt boyutu puan ortalaması incelendiğinde ortalamaların “katılıyorum” derecesinde olduğu; Z kuşağının hoşgörü eğilimi ölçeği toplam, kabullenme alt boyutu ortalamalarının da “katılıyorum” derecesinde olduğu, sadece farklılıklara saygı boyutunun “kararsızım” derecesinde olduğu şeklinde ifade edilebilir. Ayrıca genele bakıldığında hoşgörü eğilimi ölçeği toplam puan ortalaması 3.68±0.69, kabullenme alt boyut puan ortalaması 3.87±0.77 ve farklılıklara saygı alt boyut puan ortalaması 3.55±0.78 olarak bulunmuştur. Araştırmaya katılan kişilerin ortalama puanları incelendiğinde genel hoşgörü eğilim düzeyleri, kabullenme ve farklılıklara saygı eğilim alt boyut düzeylerinin “katılıyorum” derecesinde olduğu söylenebilir.

4.2. Araştırmanın ikinci sorusuna ilişkin bulgular

Tablo 7

Katılımcıların (Z, Y, X, BB) Kuşaklara Göre Hoşgörü Eğilim Düzeyleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Ölçek ve Boyutlar	Kuşak	N	$\bar{X}$	SS	Var. K.	KT	sd	KO	F	p	Fark
Hoşgörü Eğilim Genel	Z Kuşağı	411	3.43	.67	G.Arası	42.73	3	14.24			Z-Y
	Y Kuşağı	447	3.73	.64	G.İçi	672.98	1473	.45			Z-X
	X Kuşağı	367	3.75	.69	Toplam	715.71	1476		31.18	.000	Z-BB
	BB Kuşağı	252	3.91	.71							Y-BB
											X-BB
Kabullenme	Z Kuşağı	411	3.77	.75	G.Arası	8.97	3	2.99			
	Y Kuşağı	447	3.97	.72	G.İçi	871.84	1473	.59	5.05	.002	Z-Y
	X Kuşağı	367	3.86	.81	Toplam	880.82	1476				

	BB Kuşağı	252	3.91	.81					
	Z Kuşağı	411	3.20	.74	G.Arası	89.43	3	29.81	Z-Y
	Y Kuşağı	447	3.58	.72	G.İçi	825.03	1473	.56	Z-X
Farklılıklara Saygı	X Kuşağı	367	3.68	.75	Toplam	914.47	1476	53.22 .000	Z-BB
	BB Kuşağı	252	3.91	.78					Y-BB
									X-BB

Tablo 7 incelendiğinde katılımcıların hoşgörü eğilim düzeyleri Z, Y, X ve BB kuşaklarına göre “Hoşgörü Eğilimi Genel” [$F_{(3-1473)}=31.18$, $p<.01$] ve hoşgörünün alt boyutları olan “Kabullenme” [$F_{(3-1473)}=5.05$, $p<.01$] ve “Farklılıklara Saygı” [$F_{(3-1473)}=53.22$, $p<.01$] puan ortalamaları arasında anlamlı farklılıklarının olduğu görülmektedir. Ortaya çıkan bu anlamlı farklılığın yönü Scheffe testleri yapılarak belirlenmiştir. Buna göre katılımcıların kuşaklara göre genel hoşgörü eğilimlerinde ortaya çıkan anlamlı farklılığın Z kuşağıyla Y, X ve BB kuşakları arasında Z kuşağı aleyhine; BB kuşağıyla Y ve X kuşakları arasında BB kuşağı lehine anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Buna göre X, Y ve BB kuşakları katılımcılarının Z kuşağına göre, BB kuşağı katılımcılarının Y ve X kuşaklarına göre hoşgörü eğilimlerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Başka bir ifade ile Z kuşağının diğer kuşaklara göre daha hoşgörüsüz, BB kuşağının ise diğer kuşaklara göre daha hoşgörülü oldukları söylenebilir.

Katılımcıların kuşaklara göre hoşgörünün kabullenme alt boyutunda Z kuşağı ile Y kuşağı arasında Z kuşağı aleyhine anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Buna göre Z kuşağı katılımcılarının Y kuşağına göre kabullenme durumlarının oldukça düşük olduğu, hatta ortalama puanlara bakıldığında da diğer kuşaklara göre de kabullenme düzeylerinin düşük olduğu söylenebilir.

Katılımcıların kuşaklara göre hoşgörünün farklılıklara saygı alt boyutunda Z kuşağıyla Y, X ve BB kuşakları arasında Z kuşağı aleyhine; BB kuşağıyla Y ve X kuşakları arasında BB kuşağı lehine anlamlı farklılıkların olduğu bulunmuştur. Buna göre X, Y ve BB kuşakları katılımcılarının Z kuşağına göre, BB kuşağı katılımcılarının Y ve X kuşaklarına göre farklılıklara saygı alt boyutlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Başka bir ifade ile Z kuşağının diğer kuşaklara göre farklılıklara karşı daha saygısız, BB kuşağının ise diğer kuşaklara göre farklılıklara karşı daha saygılı oldukları söylenebilir.

4.3. Araştırmanın üçüncü sorusuna ilişkin bulgular

Tablo 8

Katılımcıların (Z, Y, X, BB Kuşakları ve Genel Toplam) Cinsiyetlerine Göre Hoşgörü Eğilimi Düzeyleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Bağımsız Gruplar İçin t Testi Sonuçları

Kuşak	Ölçek ve Boyutlar	Gruplar	N	$\bar{X}$	SS	t Testi		
						t	sd	p
Z Kuşağı	Hoşgörü Eğilim Genel	Kadın	243	3.39	.70	-1.25	382.49	.211
		Erkek	168	3.48	.62			
	Kabullenme	Kadın	243	3.77	.77	-.07	409	.938
		Erkek	168	3.77	.73			
	Farklılıklara Saygı	Kadın	243	3.15	.78	-1.79	409	.075
		Erkek	168	3.28	.69			
Y Kuşağı	Hoşgörü Eğilim Genel	Kadın	212	3.74	.65	.29	445	.771
		Erkek	235	3.72	.64			
	Kabullenme	Kadın	212	3.99	.71	.79	445	.431
		Erkek	235	3.94	.74			
	Farklılıklara Saygı	Kadın	212	3.57	.73	-.09	445	.927
		Erkek	235	3.58	.72			
X Kuşağı	Hoşgörü Eğilim Genel	Kadın	159	3.79	.62	.82	365	.413
		Erkek	208	3.73	.74			
	Kabullenme	Kadın	159	3.95	.76	1.90	365	.058
		Erkek	208	3.79	.84			
	Farklılıklara Saygı	Kadın	159	3.67	.68	-.12	365	.907
		Erkek	208	3.79	.84			

		Erkek	208	3.68	.80			
		Kadın	86	3.82	.78			
	Hoşgörü Eğilim Genel					-1.39	250	.166
		Erkek	166	3.96	.68			
		Kadın	86	3.82	.91			
BB Kuşağı	Kabullenme					-1.17	144.30	.244
		Erkek	166	3.96	.74			
		Kadın	86	3.82	.82			
	Farklılıklara Saygı					-1.26	250	.209
		Erkek	166	3.96	.77			
		Kadın	700	3.64	.70			
	Hoşgörü Eğilim Genel					-2.19	1475	.312
		Erkek	777	3.72	.69			
		Kadın	700	3.89	.77			
Toplam	Kabullenme					.43	1475	.794
		Erkek	777	3.87	.77			
		Kadın	700	3.48	.79			
	Farklılıklara Saygı					-3.53	1475	.868
		Erkek	777	3.62	.78			

Tablo 8 incelendiğinde, katılımcıların (Z, Y, X ve BB kuşakları ve toplam katılımcı) hoşgörü eğilimleri ve hoşgörünün alt boyutları olan kabullenme ve farklılıklara saygı puanları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p>.05$). Buna göre kadın ve erkek katılımcıların hoşgörü eğilimleri ile hoşgörünün alt boyutları olan kabullenme ve farklılıklara saygı puanlarının hem toplam hem de kuşaklarda birbirine oldukça yakın olduğu söylenebilir.

4.4. Araştırmanın dördüncü sorusuna ilişkin bulgular

Tablo 9

Katılımcıların (Y Kuşağı ve Genel Toplam) Medeni Durumlarına Göre Hoşgörü Eğilimi Düzeyleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Bağımsız Gruplar İçin t Testi Sonuçları

Kuşak	Ölçek ve Boyutlar	Gruplar	N	$\bar{X}$	SS	t Testi		
						t	sd	p
Y Kuşağı	Hoşgörü Eğilim Genel	Evli	261	3.76	.66	1.15	445	.250
		Bekâr	186	3.69	.62			
	Kabullenme	Evli	261	3.96	.73	-.16	445	.872
		Bekâr	186	3.97	.71			
	Farklılıklara Saygı	Evli	261	3.63	.73	1.82	445	.069
		Bekâr	186	3.50	.70			
Toplam	Hoşgörü Eğilim Genel	Evli	831	3.79	.68	7.00	1475	.900
		Bekâr	646	3.54	.69			
	Kabullenme	Evli	831	3.90	.77	1.52	1475	.434
		Bekâr	646	3.84	.76			
	Farklılıklara Saygı	Evli	831	3.72	.76	9.43	1475	.877
		Bekâr	646	3.34	.76			

Tablo 9 incelendiğinde, katılımcıların (Y kuşağı ve toplam katılımcı) hoşgörü eğilimleri ve hoşgörünün alt boyutları olan kabullenme ve farklılıklara saygı puanları medeni durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p>.05$). Buna göre evli ve bekar katılımcıların hoşgörü eğilimleri ile hoşgörünün alt boyutları olan kabullenme ve farklılıklara saygı puanlarının hem toplam hem de kuşaklarda birbirine oldukça yakın olduğu söylenebilir.

Tablo 10

Katılımcıların (Z, X ve BB Kuşakları) Medeni Durumlarına Göre Hoşgörü Eğilimi Düzeyleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Kuşak	Ölçek ve Boyutlar	Medeni Durum	<i>N</i>	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	<i>U</i>	<i>p</i>
Z Kuşağı	Hoşgörü Eğilim Genel	Evli	6	183.33	1100.00	1079.00	.637
		Bekar	405	206.34	83566.00		
	Kabullenme	Evli	6	185.33	1112.00	1091.00	.666
		Bekar	405	206.31	83554.00		
	Farklılıklara Saygı	Evli	6	178.75	1072.50	1051.50	.570
		Bekar	405	206.40	83593.50		
X Kuşağı	Hoşgörü Eğilim Genel	Evli	335	119.48	18519.00	4516.50	.141
		Bekar	32	140.06	13866.00		
	Kabullenme	Evli	335	181.48	60796.00	4437.00	.106
		Bekar	32	210.36	6731.50		
	Farklılıklara Saygı	Evli	335	182.38	61098.00	4818.00	.343
		Bekar	32	200.94	6430.00		
BB Kuşağı	Hoşgörü Eğilim Genel	Evli	229	127.23	29136.00	2466.00	.615
		Bekar	23	119.22	2742.00		
	Kabullenme	Evli	229	127.60	29220.00	2381.00	.447
		Bekar	23	115.54	2657.50		
	Farklılıklara Saygı	Evli	229	127.05	29094.00	2508.00	.706
		Bekar	23	121.04	2784.00		

Tablo 10 incelendiğinde, katılımcıların (Z, X ve BB kuşakları) hoşgörü eğilimleri ve hoşgörünün alt boyutları olan kabullenme ve farklılıklara saygı puanları medeni

durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p>.05$). Buna göre evli ve bekar katılımcıların hoşgörü eğilimleri ile hoşgörünün alt boyutları olan kabullenme ve farklılıklara saygı puanlarının hem toplam hem de kuşaklarda birbirine oldukça yakın olduğu söylenebilir.

4.5. Araştırmanın beşinci sorusuna ilişkin bulgular

Tablo 11

Katılımcıların (Z, Y, X, BB Kuşakları) Eğitim Durumlarına Göre Hoşgörü Eğilim Düzeyleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Kuşak	Ölçek ve Boyutlar	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	χ^2	sd	p	Fark
Z Kuşağı	Hoşgörü Eğilim Genel	Ortaokul	11	234.41	2.84	2	.242	-
		Lise	387	203.61				
		Üniversite	13	253.12				
	Kabullenme	Ortaokul	11	209.59	2.68	2	.261	-
		Lise	387	204.13				
		Üniversite	13	258.62				
	Farklılıklara Saygı	Ortaokul	11	241.41	2.20	2	.333	-
		Lise	387	203.84				
		Üniversite	13	240.31				
Y Kuşağı	Hoşgörü Eğilim Genel	Okuma-yazma bilmiyor	8	179.38	11.09	4	.025	Ortaokul-Lise Ortaokul-Üniversite
		İlkokul	61	221.40				
		Ortaokul	69	182.33				
		Lise	139	228.27				
		Üniversite	170	240.46				

	Kabullenme	Okuma-yazma bilmiyor	8	136.50					
		İlkokul	61	213.48					O.Y. Bilmiyor- Üniversite
		Ortaokul	69	185.42	17.80	4	.001		Ortaokul-Üniv
		Lise	139	220.26					Lise-Üniv.
		Üniversite	170	250.61					
Farklılıklara Saygı		Okuma-yazma bilmiyor	8	204.88					
		İlkokul	61	229.96					
		Ortaokul	69	186.45	7.33	4	.119	-	
		Lise	139	233.68					
		Üniversite	170	230.09					
Hoşgörü Eğilim Genel		Okuma-yazma bilmiyor	12	152.00					
		İlkokul	142	170.07					
		Ortaokul	85	189.00	6.42	4	.170	-	
		Lise	78	197.13					
		Üniversite	50	202.27					
X Kuşağı	Kabullenme	Okuma-yazma bilmiyor	12	139.42					
		İlkokul	142	168.03					O.Y. Bilmiyor- Üniv.
		Ortaokul	85	178.68	13.45	4	.009		İlkokul-Lise
		Lise	78	204.54					İlkokul-Üniv.
		Üniversite	50	217.05					Ortaokul-Üniv.
Farklılıklara Saygı		Okuma-yazma bilmiyor	12	165.88					
		İlkokul	142	173.29					
		Ortaokul	85	194.78	3.19	4	.526	-	
		Lise	78	191.82					
		Üniversite	50	188.23					

	Hoşgörü Eğilim Genel	Okuma-yazma bilmiyor	26	121.46				
		İlkokul	132	121.89				
		Ortaokul	53	133.75	2.17	4	.704	-
		Lise	25	141.04				
		Üniversite	16	125.97				
BB Kuşağı	Kabullenme	Okuma-yazma bilmiyor	26	122.87				
		İlkokul	132	115.99				
		Ortaokul	53	139.55	7.56	4	.109	-
		Lise	25	148.76				
		Üniversite	16	141.09				
	Farklılıklara Saygı	Okuma-yazma bilmiyor	26	121.52				
		İlkokul	132	125.92				
		Ortaokul	53	130.42	1.24	4	.872	-
		Lise	25	135.34				
		Üniversite	16	112.63				

Tablo 11 incelendiğinde; katılımcıların hoşgörü eğilimleri ve hoşgörünün alt boyutları olan kabullenme ve farklılıklara saygı puanları eğitim durumlarına göre Z ve BB kuşaklarında anlamlı bir farklılık göstermediği ($p>.05$); Y kuşağının genel hoşgörü eğilimleri ve kabullenme boyutunda farkların anlamlı olduğu ($p<.05$), farklılıklara saygı boyutunda farkın anlamlı olmadığı ($p>.05$); X kuşağının kabullenme boyutundaki farkın anlamlı olduğu ($p<.05$), genel hoşgörü eğilimleri ve farklılıklara saygı boyutundaki farkların ise anlamlı olmadığı ($p>.05$) görülmektedir. Ortaya çıkan anlamlı farklılıkların yönlerini belirlemek için Mann-Whitney U testleri yapılmıştır. Bu farklılıklara ilişkin bulgular aşağıda sıra ile verilmiştir.

Y kuşağı katılımcılarının eğitim durumlarına göre genel hoşgörü eğilimlerinde ortaya çıkan anlamlı farklılıkların lise mezunları ile ortaokul mezunları arasında lise mezunları lehine olduğu, üniversite mezunları ile ortaokul mezunları arasında üniversite mezunları

lehine anlamlı farkın olduğu bulunmuştur. Buna göre başta üniversite mezunları olmak üzere lise mezunlarının diğer eğitim durumuna sahip olanlara göre daha hoşgörülü oldukları söylenebilir.

Yine Y kuşağı katılımcılarının eğitim durumlarına göre hoşgörünün kabullenme alt boyutuna ilişkin puanları arasındaki farkın üniversite mezunları ile okuma-yazma bilmeyenler, ortaokul mezunları arasında ve lise mezunları arasında üniversite mezunları lehine olduğu bulunmuştur. Buna göre üniversite mezunlarının; okuma-yazma bilmeyenlerden, ortaokul mezunlarından ve lise mezunlarından kabullenmeye daha yatkın oldukları söylenebilir.

X kuşağı katılımcılarının eğitim durumlarına göre hoşgörünün kabullenme alt boyutunda, üniversite mezunları ile okuma-yazma bilmeyenler, ilkokul mezunları ve ortaokul mezunları arasında, üniversite mezunları lehine anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Buna göre üniversite mezunu katılımcıların kabullenme eğilimlerinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Ayrıca X kuşağı katılımcılarının kabullenme eğilimleri ilkokul mezunları ile lise mezunları arasında lise mezunları lehine anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Buna göre ise lise mezunu katılımcıların kabullenme eğilimlerinin ilkokul mezunlarından daha yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 12

Katılımcıların (Genel Toplam) Eğitim Durumlarına Göre Hoşgörü Eğilim Düzeyleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kuşak	Ölçek ve Boyutlar	Grup	N	$\bar{X}$	SS	Var. K.	KT	sd	KO	F	p	Fark
		Okuma-yazma bilmiyor	46	3.71	.78	G.Arası	15.40	4	3.85			
		İlkokul	33	5.75	.73	G.İçi	700.31	14	72.47			İlkokul-Lise
	Hoşgörü Eğilim Genel	Ortaokul	21	8.74	.69	Toplam	715.71	14	76	8.09	.000	Ortaokul-Lise
		Lise	62	9.57	.69							Lise-Üniversite
		Üniversite	24	9.82	.59							
		Okuma-yazma bilmiyor	46	3.70	.83	G.Arası	19.82	4	4.95			
Toplam	Kabullenme	İlkokul	33	5.79	.83	G.İçi	861.00	14	58	8.47	.000	O.Y. Bilmiyor- Üniversite

	Ortaokul	2183.85.76	Toplam880.821476	İlkokul-Üniversite
	Lise	6293.85.76		Ortaokul-Üniversite
	Üniversite	2494.12.65		Lise-Üniversite
	Okuma-yazma bilmiyor	46 3.71.82	G.Arası32.62 4 8.15	
	İlkokul	3353.72.80	G.İçi 881.851472.59	İlkokul-Lise
Farklılıklara Saygı	Ortaokul	2183.66.78	Toplam914.471476	13.61.000 Ortaokul-Lise
	Lise	6293.39.78		Lise-Üniversite
	Üniversite	2493.63.68		

Tablo 12 incelendiğinde katılımcıların eğitim durumlarına göre genel hoşgörü eğilim puan ortalamaları [$F_{(4-1472)}=8.09$, $p<.01$] ve hoşgörünün alt boyutları olan kabullenme [$F_{(4-1472)}=8.47$, $p<.01$] ve farklılıklara saygı [$F_{(4-1472)}=13.61$, $p<.01$] puan ortalamaları arasında anlamlı farklılıkların olduğu görülmektedir. Ortaya çıkan bu anlamlı farklılıkların yönü Scheffe testleri yapılarak belirlenmiştir. Bu farklılıklara ilişkin bulgular aşağıda sıra ile verilmiştir.

Buna göre katılımcıların eğitim durumlarına göre genel hoşgörü eğilimlerinde ortaya çıkan anlamlı farklılığın lise mezunları ile ilkökul, ortaokul ve üniversite mezunları arasında lise mezunları aleyhine olduğu belirlenmiştir. Buna göre lise mezunu olan katılımcıların genel hoşgörü eğilimlerinin diğer eğitim düzeylerinde yer alan katılımcılara göre daha düşük olduğu söylenebilir.

Katılımcıların eğitim durumlarına göre hoşgörünün kabullenme alt boyutu puanları arasında ortaya çıkan farklılığın üniversite mezunları ile okuma-yazma bilmeyenler, ilkökul mezunları, ortaokul mezunları ve lise mezunları arasında üniversite mezunları lehine olduğu bulunmuştur. Buna göre üniversite mezunlarının; okuma-yazma bilmeyenlerden, ilkökul mezunlarından, ortaokul mezunlarından ve lise mezunlarından kabullenme eğilimlerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Katılımcıların eğitim durumlarına göre hoşgörünün farklılıklara saygı alt boyutu puanları arasında ortaya çıkan farklılığın lise mezunları ile ilkökul, ortaokul ve üniversite mezunları arasında lise mezunları aleyhine olduğu belirlenmiştir. Buna göre lise mezunu

katılımcıların ilköğretim, ortaokul ve üniversite mezunu katılımcılara göre farklılıklara saygı eğilimlerinin daha düşük olduğu söylenebilir.

4.6. Araştırmanın altıncı sorusuna ilişkin bulgular

Tablo 13

Katılımcıların (Z, Y, X Kuşakları ve Genel Toplam) İkamettikleri Yerlere Göre Hoşgörü Eğilim Düzeyleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kuşak	Ölçek ve Boyutlar	Grup	N	$\bar{X}$	SS	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p	Fark
	Hoşgörü Eğilim Genel	Köy	70	3.27	.69	G.Arası	2.10	2	1.05			
		İlçe	288	3.45	.67	G.İç	183.05	408	.45	2.35	.097	-
		İl	53	3.50	.64	Toplam	185.16	410				
	Kabullenme	Köy	70	3.62	.75	G.Arası	1.81	2	.90			
		İlçe	288	3.79	.76	G.İç	232.23	408	.57	1.59	.205	-
		İl	53	3.83	.72	Toplam	234.04	410				
Z Kuşağı	Farklılıklara Saygı	Köy	70	3.04	.78	G.Arası	2.31	2	1.16			
		İlçe	288	3.22	.75	G.İç	228.12	408	.56	2.07	.127	-
		İl	53	3.28	.67	Toplam	230.44	410				
	Hoşgörü Eğilim Genel	Köy	52	3.50	.62	G.Arası	3.48	2	1.74			
		İlçe	328	3.75	.64	G.İç	182.27	444	.41	4.24	.015	Köy-İlçe
		İl	67	3.81	.66	Toplam	185.76	446				Köy-İl
Y Kuşağı	Kabullenme	Köy	52	3.61	.85	G.Arası	7.67	2	3.83			
		İlçe	328	4.02	.69	G.İç	225.84	444	.51	7.54	.001	Köy-İlçe
		İl	67	3.98	.72	Toplam	233.51	446				Köy-İl
	Farklılıklara Saygı	Köy	52	3.42	.65	G.Arası	2.24	2	1.12	2.15	.118	-
		İlçe	328	3.61	.65	G.İç	225.84	444	.51	7.54	.001	Köy-İlçe
		İl	67	3.98	.72	Toplam	233.51	446				Köy-İl

		İlçe	328	3.58	.73	G.İçi	231.56	444	.52		
		İl	67	3.70	.74	Toplam	233.80	446			
		Köy	67	3.54	.59	G.Arası	6.26	2	3.13		Köy-İlçe
	Hoşgörü Eğilim Genel	İlçe	254	3.76	.70	G.İçi	166.71	364	.45	6.84	.001 Köy-İl
		İl	46	4.02	.66	Toplam	172.98	366			İlçe-İl
		Köy	67	3.56	.75	G.Arası	9.65	2	4.82		Köy-İlçe
X Kuşağı	Kabullenme	İlçe	254	3.89	.81	G.İçi	231.53	364	.64	7.58	.001 Köy-İl
		İl	46	4.13	.79	Toplam	241.18	366			
		Köy	67	3.52	.70	G.Arası	4.69	2	2.35		Köy-İl
	Farklılıklara Saygı	İlçe	254	3.67	.77	G.İçi	201.35	364	.55	4.24	.015
		İl	46	3.94	.65	Toplam	206.04	366			
		Köy	249	3.52	.66	G.Arası	9.52	2	4.76		Köy-İlçe
	Hoşgörü Eğilim Genel	İlçe	1034	3.70	.70	G.İçi	706.19	1474	.48	9.94	.000 Köy-İl
		İl	194	3.80	.69	Toplam	715.71	1476			
		Köy	249	3.64	.76	G.Arası	17.55	2	8.78		Köy-İlçe
Toplam	Kabullenme	İlçe	1034	3.91	.76	G.İçi	863.26	1474	.59	14.99	.000 Köy-İl
		İl	194	3.98	.77	Toplam	880.82	1476			
		Köy	249	3.44	.77	G.Arası	6.18	2	3.09		Köy-İlçe
	Farklılıklara Saygı	İlçe	1034	3.56	.80	G.İçi	908.29	1474	.62	5.01	.007 Köy-İl
		İl	194	3.68	.74	Toplam	914.47	1476			

Tablo 13'teki katılımcıların hoşgörü eğilimleri ve hoşgörünün alt boyutları olan kabullenme ve farklılıklara saygı puanlarının ikamet edilen yere göre farklılaşma durumları incelendiğinde, Y kuşağının genel hoşgörü eğilim puan ortalamaları [$F_{(2-444)}=4.24$, $p<.05$] ve hoşgörünün alt boyutu olan kabullenme puan ortalamaları [$F_{(2-444)}=7.54$, $p<.05$]; X kuşağı genel hoşgörü eğilim puan ortalamaları [$F_{(2-364)}=6.84$, $p<.05$],

kabullenme [$F_{(2-364)}=7.58$, $p<.05$] ve farklılıklara saygı puan ortalamaları [$F_{(2-364)}=4.24$, $p<.05$]; toplamda ise genel hoşgörü eğilim puan ortalamaları [$F_{(2-1474)}=4.76$, $p<.01$] ve hoşgörünün alt boyutları olan kabullenme [$F_{(2-1474)}=8.78$, $p<.01$] ve farklılıklara saygı puan ortalamaları [$F_{(2-1474)}=3.09$, $p<.01$] arasında anlamlı farklılıkların olduğu görülmektedir. Z kuşağı hoşgörü eğilim genel ve tüm alt boyutlar puan ortalamaları ve Y kuşağı farklılıklara saygı puan ortalamaları arasında anlamlı farklılıkların olmadığı belirlenmiştir. Ortaya çıkan bu anlamlı farklılıkların yönü Scheffe testleri yapılarak belirlenmiştir. Bu farklılıklara ilişkin bulgular aşağıda sıra ile verilmiştir:

Y kuşağı katılımcılarının ikamet ettikleri yere göre hoşgörü eğilimleri genelinde ve kabullenme alt boyutunda ortaya çıkan anlamlı farklılığın köyde yaşayanlar ile ilçe ve ilde yaşayanlar arasında köyde yaşayanlar aleyhine olduğu bulunmuştur. Buna göre il ve ilçede yaşayan katılımcıların köyde yaşayanlara göre genel hoşgörü eğilim ve kabullenme eğilim düzeylerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

X kuşağı katılımcılarının ikamet ettikleri yere göre anlamlı farklılığın hoşgörü eğilimleri genelinde köyde yaşayanlar ile ilçe ve ilde yaşayanlar arasında köyde yaşayanlar aleyhine, ilçe ile ilde yaşayanlar arasında ise ilçede yaşayanlar aleyhine olduğu bulunmuştur. Buna göre il ve ilçede yaşayan katılımcıların köyde yaşayanlara göre, ilde yaşayanların da ilçede yaşayanlara göre hoşgörü eğilimlerinin daha yüksek olduğu söylenebilir. X kuşağı katılımcılarının kabullenme alt boyutunda ise köyde yaşayanlar ile ilçe ve ilde yaşayanlar arasında köyde yaşayanlar aleyhine anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Buna göre ilçe ve ilde yaşayan katılımcıların hoşgörü eğilimlerinin köyde yaşayanlara göre kabullenme eğilimlerinin daha yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca X kuşağı katılımcılarının farklılıklara saygı alt boyutunda köyde yaşayanlar ile ilde yaşayanlar arasında köyde yaşayanlar aleyhine anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Buna göre ilde yaşayan katılımcıların köyde yaşayanlara göre farklılıklara saygı eğilimlerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle il merkezinde ikamet eden X kuşağı katılımcılarının kırsalda yaşayanlara göre daha hoşgörülü, daha kabullenici ve daha çok farklılıklara saygılı oldukları şeklinde yorumlanabilir.

Toplam katılımcıların ikamet ettikleri yere göre hoşgörü eğilimleri genelinde, kabullenme alt boyutunda köyde yaşayanlar ile ilçe ve ilde yaşayanlar arasında köyde yaşayanlar aleyhine anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Buna göre köyde yaşayan katılımcıların il ve ilçede yaşayanlara göre kabullenme eğilimlerinin daha düşük olduğu söylenebilir.

Katılımcıların farklılıklara saygı alt boyutunda ise köyde yaşayanlar ile ilde yaşayanlar arasında köyde yaşayanlar aleyhine anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Buna göre köyde yaşayan katılımcıların ilde yaşayanlara göre farklılıklara saygı eğilimlerinin daha düşük olduğu şeklinde ifade edilebilir. Başka bir ifadeyle il merkezinde ikamet eden katılımcıların kırsalda yaşayanlara göre daha hoşgörülü, daha kabullenici ve daha çok farklılıklara saygılı oldukları şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 14

Katılımcıların (BB Kuşağı) İkamet Ettikleri Yerlere Göre Hoşgörü Eğilim Düzeyleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Kuşak	Ölçek ve Boyutlar	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	χ^2	sd	p
BB Kuşağı	Hoşgörü Eğilim Genel	Köy	60	112.72	2.85	2	.240
		İlçe	164	130.44			
		İl	28	132.98			
	Kabullenme	Köy	60	111.07	3.82	2	.148
		İlçe	164	130.24			
		İl	28	137.66			
	Farklılıklara Saygı	Köy	60	117.41	1.24	2	.539
		İlçe	164	129.48			
		İl	28	128.50			

Tablo 14 incelendiğinde; ikamet edilen yer değişkenine göre BB Kuşağının genel hoşgörü eğilimi puanları, kabullenme alt boyutu puanları ve farklılıklara saygı alt boyutu puanları arasında anlamlı bir farklılığın ortaya çıkmadığı görülmektedir ($p>.05$).

4.7. Araştırmanın yedinci sorusuna ilişkin bulgular

Tablo 15

Katılımcıların (Z, Y, X ve BB Kuşakları) Kardeş Sayılarına Göre Hoşgörü Eğilim Düzeyleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Kuşak	Ölçek ve Boyutlar	Gruplar	<i>N</i>	$\bar{x}_{sıra}$	χ^2	<i>sd</i>	<i>p</i>	Fark
Z Kuşağı	Hoşgörü Eğilim Genel	[1] Kardeşi yok	23	180.78	2.21	3	.529	-
		[2] 1-2 kardeş	138	213.37				
		[3] 3-4 kardeş	204	206.98				
		[4] 5 ve üstü kardeş	46	192.14				
	Kabullenme	[1] Kardeşi yok	23	170.11	5.17	3	.159	-
		[2] 1-2 kardeş	138	216.88				
		[3] 3-4 kardeş	204	208.00				
		[4] 5 ve üstü kardeş	46	182.45				
	Farklılıklara Saygı	[1] Kardeşi yok	23	193.61	.41	3	.938	-
		[2] 1-2 kardeş	138	208.96				
		[3] 3-4 kardeş	204	206.45				
		[4] 5 ve üstü kardeş	46	201.32				
Y Kuşağı	Hoşgörü Eğilim Genel	[1] Kardeşi yok	16	195.66	3.99	3	.262	-
		[2] 1-2 kardeş	116	228.47				
		[3] 3-4 kardeş	190	234.14				
		[4] 5 ve üstü kardeş	125	208.06				
	Kabullenme	[1] Kardeşi yok	16	207.00	.88	3	.830	-
		[2] 1-2 kardeş	116	224.34				
		[3] 3-4 kardeş	190	229.24				

		[4] 5 ve üstü kardeş	125	217.90					
		[1] Kardeşi yok	16	194.44					
	Farklılıklara Saygı	[2] 1-2 kardeş	116	229.18	4.37	3	.224	-	
		[3] 3-4 kardeş	190	234.35					
		[4] 5 ve üstü kardeş	125	207.25					
		[1] Kardeşi yok	8	290.75					1-3
	Hoşgörü Eğilim Genel	[2] 1-2 kardeş	48	223.90	19.31	3	.000		1-4
		[3] 3-4 kardeş	136	185.18					2-3
		[4] 5 ve üstü kardeş	175	167.26					2-4
		[1] Kardeşi yok	8	247.88					
X Kuşağı	Kabullenme	[2] 1-2 kardeş	48	215.70	9.62	3	.022	2-4	
		[3] 3-4 kardeş	136	184.82					
		[4] 5 ve üstü kardeş	175	171.75					
		[1] Kardeşi yok	8	301.06					1-2
	Farklılıklara Saygı	[2] 1-2 kardeş	48	222.47					1-3
		[3] 3-4 kardeş	136	185.04	20.51	3	.000	1-4	
		[4] 5 ve üstü kardeş	175	167.29				2-3	
		[1] Kardeşi yok	8	115.25					2-4
	Hoşgörü Eğilim Genel	[2] 1-2 kardeş	51	117.72	2.21	3	.530	-	
		[3] 3-4 kardeş	95	134.60					
BB Kuşağı		[4] 5 ve üstü kardeş	98	124.14					
		[1] Kardeşi yok	8	103.50					
	Kabullenme	[2] 1-2 kardeş	51	117.55	2.79	3	.425	-	
		[3] 3-4 kardeş	95	134.57					

	[4] 5 ve üstü kardeş	98	125.21				
	[1] Kardeşi yok	8	126.00				
Farklılıklara	[2] 1-2 kardeş	51	119.10				
Saygı	[3] 3-4 kardeş	95	132.89	1.36	3	.714	-
	[4] 5 ve üstü kardeş	98	124.19				

Tablo 15 incelendiğinde; katılımcıların hoşgörü eğilimleri ve hoşgörünün alt boyutları olan kabullenme ve farklılıklara saygı puanları kardeş sayılarına göre Z, Y ve BB kuşaklarında anlamlı bir farklılık göstermediği ($p>.05$); X kuşağının genel hoşgörü eğilimleri, kabullenme ve farklılıklara saygı alt boyutlarında farkların anlamlı olduğu ($p<.01$) görülmektedir. Ortaya çıkan anlamlı farklılıkların yönlerini belirlemek için Mann-Whitney U testleri yapılmıştır. Bu farklılıklara ilişkin bulgular aşağıda sıra ile verilmiştir.

X kuşağı katılımcılarının kardeş sayılarına göre genel hoşgörü eğilimlerinde ortaya çıkan farklılığın kardeşi olmayanlar ile 3-4 kardeşi olanlar ve 5 ve üstü kardeşi olanlar arasında, kardeşi olmayanlar lehine olduğu; 1-2 kardeşi olanlar ile 3-4 kardeşi olanlar ve 5 ve üstü kardeşi olanlar arasında, 1-2 kardeşi olanlar lehine anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Buna göre X kuşağı katılımcılarından başta kardeşi olmayanlar olmak üzere 1-2 kardeşe sahip olanların diğer kardeş sayılarına sahip olanlara göre daha hoşgörülü oldukları söylenebilir.

Yine X kuşağı kabullenme alt boyutunda 1-2 kardeşi olanlar ile 5 ve üstü kardeşi olanlar arasında, 1-2 kardeşi olanlar lehine anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Buna göre ise X kuşağı katılımcılarından 1-2 kardeşi olan katılımcıların kabullenme alt boyutlarının daha yüksek olduğu söylenebilir.

Yine X kuşağı farklılıklara saygı boyutunda kardeşi olmayanlar ile 1-2 kardeşi olanlar, 3-4 kardeşi olanlar ve 5 ve üstü kardeşi olanlar arasında, kardeşi olmayanlar lehine; 1-2 kardeşi olanlar ile 3-4 kardeşi olanlar ve 5 ve üstü kardeşi olanlar arasında, 1-2 kardeşi olanlar lehine anlamlı farklılıkların olduğu bulunmuştur. Buna göre başta kardeşi olmayanlar olmak üzere 1-2 kardeşe sahip olanların diğer kardeş sayılarına sahip olanlardan farklılıklara saygılarının daha yüksek oldukları söylenebilir.

Tablo 16

Katılımcıların (Genel Toplam) Kardeş Sayılarına Göre Hoşgörü Eğilim Düzeyleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kuşak	Ölçek ve Boyutlar	Grup	N	$\bar{X}$	SS	Var. K.	KT	sd	KO	F	P
	Hoşgörü Eğilim Genel	[1] Kardeşi yok	55	3.63	.73	G.Arası	.36	3	.12		
		[2] 1-2 kardeş	353	3.69	.67	G.İçi	715.36	1473	.48		
		[3] 3-4 kardeş	625	3.69	.71	Toplam	715.71	1476		.24	.864
		[4] 5 ve üstü kardeş	444	3.67	.69						
Toplam	Kabullenme	[1] Kardeşi yok	55	3.78	.79	G.Arası	3.04	3	1.01		
		[2] 1-2 kardeş	353	3.92	.73	G.İçi	877.78	1473	.60		
		[3] 3-4 kardeş	625	3.90	.75	Toplam	880.82	1476		1.70	.165
		[4] 5 ve üstü kardeş	444	3.82	.82						
	Farklılıklara Saygı	[1] Kardeşi yok	55	3.53	.81	G.Arası	.24	3	.08		
		[2] 1-2 kardeş	353	3.54	.77	G.İçi	914.23	1473	.62		
		[3] 3-4 kardeş	625	3.56	.81	Toplam	914.47	1476		.12	.943
		[4] 5 ve üstü kardeş	444	3.57	.75						

Tablo 16 incelendiğinde, genel katılımcıların hoşgörü eğilimleri ve hoşgörünün alt boyutları olan kabullenme ve farklılıklara saygı puanları kardeş sayılarına göre anlamlı düzeyde herhangi bir farklılık olmadığı görülmektedir ($p>.05$).

4.8. Araştırmanın sekizinci sorusuna ilişkin bulgular

Tablo 17

Katılımcıların (Z, Y Kuşakları ve Genel Toplam) Aile Gelir Düzeylerine Göre Hoşgörü Eğilim Düzeyleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kuşak	Ölçek ve Boyutlar	Grup	N	$\bar{X}$	SS	Var. K.	KT	sd	KO	F	P	Fark
Z Kuşağı	Hoşgörü Eğilim Genel	[1] 2000 ve altı	80	3.41	.62	G.Arası	3.06	3	1.02			
		[2] 2001-4000 arası	178	3.37	.66	G.İçi	182.09	407	.45			
		[3] 4001-6000 arası	92	3.58	.68	Toplam	185.16	410		2.28	.079	-
		[4] 6001 ve üzeri	61	3.36	.75							
	Kabullenme	[1] 2000 ve altı	80	3.72	.75	G.Arası	3.83	3	1.28			
		[2] 2001-4000 arası	178	3.74	.72	G.İçi	230.21	407	.57			
		[3] 4001-6000 arası	92	3.94	.71	Toplam	234.04	410		2.26	.081	-
		[4] 6001 ve üzeri	61	3.66	.89							
	Farklılıklara Saygı	[1] 2000 ve altı	80	3.24	.67	G.Arası	3.00	3	1.00			
		[2] 2001-4000 arası	178	3.13	.76	G.İçi	227.44	407	.56			
		[3] 4001-6000 arası	92	3.34	.76	Toplam	230.44	410		1.79	.148	-
		[4] 6001 ve üzeri	61	3.15	.77							
Y Kuşağı	Hoşgörü Eğilim Genel	[1] 2000 ve altı	75	3.73	.68	G.Arası	.43	3	.14			
		[2] 2001-4000 arası	175	3.70	.66	G.İçi	185.32	443	.42			
		[3] 4001-6000 arası	112	3.72	.62	Toplam	185.76	446		.35	.792	-
		[4] 6001 ve üzeri	85	3.77	.61							
	Kabullenme	[1] 2000 ve altı	75	3.88	.82	G.Arası	1.55	3	.52			
		[2] 2001-4000 arası	175	3.95	.73	G.İçi	231.97	443	.52	.99	.399	-
		[3] 4001-6000 arası	112	3.99	.67	Toplam	233.51	446				

olanlar arasında, 4001-6000 TL arası geliri olanlar lehine olduğu bulunmuştur. Buna göre 4001-6000 TL arası geliri olan katılımcıların genel hoşgörü eğilimlerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Yine toplam katılımcıların kabullenme alt boyutu eğilimlerinde ortaya çıkan anlamlı farklılığın 2000 TL ve altı geliri olanlar ile 4001-6000 TL arasında geliri olanlar arasında 4001-6000 TL arası geliri olanlar lehine, 2001-4000 TL arası geliri olanlar ile 4001-6000 TL arasında geliri olanlar arasında 4001-6000 TL arası geliri olanlar lehine anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Buna göre ise 4001-6000 TL arası geliri olan katılımcıların diğer gelir düzeyi sahip katılımcılara göre kabullenme eğilimlerinin daha yüksek olduğu söylenilebilir.

Tablo 18

Katılımcıların (X ve BB Kuşakları) Aile Gelir Düzeylerine Göre Hoşgörü Eğilim Düzeyleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Kuşak	Ölçek ve Boyutlar	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	χ^2	sd	p	Fark
X Kuşağı	Hoşgörü Eğilim Genel	[1] 2000 ve altı	85	172.93	7.55	3	.056	-
		[2] 2001-4000 arası	171	175.61				
		[3] 4001-6000 arası	72	212.90				
		[4] 6001 ve üzeri	39	191.54				
	Kabullenme	[1] 2000 ve altı	85	169.19	8.14	3	.043	1-3 2-3
		[2] 2001-4000 arası	171	176.10				
		[3] 4001-6000 arası	72	208.27				
		[4] 6001 ve üzeri	39	206.10				
	Farklılıklara Saygı	[1] 2000 ve altı	85	175.56	6.56	3	.087	-
		[2] 2001-4000 arası	171	176.53				
		[3] 4001-6000 arası	72	212.33				
		[4] 6001 ve üzeri	39	182.82				

BB Kuşağı	Hoşgörü Eğilim Genel	[1] 2000 ve altı	77	128.95	.57	3	.903	-
		[2] 2001-4000 arası	129	124.22				
		[3] 4001-6000 arası	39	131.33				
		[4] 6001 ve üzeri	7	114.64				
	Kabullenme	[1] 2000 ve altı	77	133.29	2.75	3	.431	-
		[2] 2001-4000 arası	129	119.17				
		[3] 4001-6000 arası	39	136.24				
		[4] 6001 ve üzeri	7	132.64				
	Farklılıklara Saygı	[1] 2000 ve altı	77	125.68	.67	3	.881	-
		[2] 2001-4000 arası	129	127.90				
		[3] 4001-6000 arası	39	127.32				
		[4] 6001 ve üzeri	7	105.14				

Tablo 18 incelendiğinde; katılımcıların genel hoşgörü eğilimleri ve farklılıklara saygı puanları gelir düzeylerine göre X kuşağında anlamlı bir farklılık göstermediği ($p>.05$), kabullenme boyutunda farkların anlamlı olduğu ($p<.05$); BB kuşağında da genel hoşgörü eğilimleri ve hoşgörünün alt boyutları olan kabullenme ve farklılıklara saygı puanlarında da bir farklılık göstermediği ($p>.05$) görülmektedir. X kuşağında kabullenme alt boyutunda ortaya çıkan anlamlı farklılığın yönünü belirlemek için Mann-Whitney U testleri yapılmıştır. Buna göre X kuşağı katılımcılarının gelir düzeylerine göre kabullenme alt boyutu eğilimlerinde ortaya çıkan anlamlı farklılığın 4001-6000 TL arası geliri olanlar ile 2000 TL ve altı geliri olanlar ve 2001-4000 TL arasında geliri olanlar arasında 4001-6000 TL arası geliri olanlar lehine anlamlı farkların olduğu bulunmuştur. Buna göre ise 4001-6000 TL arası geliri olan katılımcıların diğer gelir düzeylerine sahip katılımcılara göre kabullenme eğilimlerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

4.9. Araştırmanın dokuzuncu sorusuna ilişkin bulgular

Tablo 19

Katılımcıların (Z, Y, X ve BB Kuşakları) Anne Eğitim Düzeylerine Göre Hoşgörü Eğilimleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Kuşak	Ölçek ve Boyutlar	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	χ^2	sd	p	Fark
Z Kuşağı	Hoşgörü Eğilim Genel	[1] Okuma-yazma bilmiyor	14	165.89	10.20	4	.37	
		[2] İlkokul	169	194.04				1-4
		[3] Ortaokul	131	202.63				1-5
		[4] Lise	64	234.55				2-4
		[5] Üniversite	33	242.24				2-5
	Kabullenme	[1] Okuma-yazma bilmiyor	14	179.04	12.29	4	.15	
		[2] İlkokul	169	198.93				2-4
		[3] Ortaokul	131	191.55				2-5
		[4] Lise	64	238.52				3-4
		[5] Üniversite	33	247.94				3-5
	Farklılıklara Saygı	[1] Okuma-yazma bilmiyor	14	164.54	6.82	4	.145	
		[2] İlkokul	169	193.77				
		[3] Ortaokul	131	210.50				-
		[4] Lise	64	226.11				
		[5] Üniversite	33	229.35				
Y Kuşağı	Hoşgörü Eğilim Genel	[1] Okuma-yazma bilmiyor	70	190.84	10.14	4	.038	
		[2] İlkokul	234	220.72				1-3
		[3] Ortaokul	82	250.40				1-5
		[4] Lise	54	232.94				

	[5] Üniversite	7	287.14					
	[1] Okuma-yazma bilmiyor	70	198.57					
	[2] İlkokul	234	228.11					
Kabullenme	[3] Ortaokul	82	232.03	5.22	4	.265	-	
	[4] Lise	54	218.47					
	[5] Üniversite	7	289.43					
	[1] Okuma-yazma bilmiyor	70	195.75					
	[2] İlkokul	234	215.44					
Farklılıklara Saygı	[3] Ortaokul	82	259.01	12.03	4	.017	1-3	2-3
	[4] Lise	54	238.62					
	[5] Üniversite	7	269.79					
	[1] Okuma-yazma bilmiyor	152	164.52					
	[2] İlkokul	152	184.13				1-3	
Hoşgörü Eğilim Genel	[3] Ortaokul	35	225.23	17.80	4	.001	1-4	2-3
	[4] Lise	23	241.98				2-4	
	[5] Üniversite	5	217.00					
	[1] Okuma-yazma bilmiyor	152	170.87					
X Kuşağı	[2] İlkokul	152	185.75					
Kabullenme	[3] Ortaokul	35	197.51	8.32	4	.080	-	
	[4] Lise	23	233.98					
	[5] Üniversite	5	205.50					
	[1] Okuma-yazma bilmiyor	152	162.95				1-3	
Farklılıklara Saygı	[2] İlkokul	152	183.60	21.43	4	.000	1-4	
	[3] Ortaokul	35	240.61				2-3	

		[4] Lise	23	233.67	2-4			
		[5] Üniversite	5	211.30				
		[1] Okuma-yazma bilmiyor	128	123.11				
		[2] İlkokul	68	134.91				
	Hoşgörü Eğilim Genel	[3] Ortaokul	42	126.80	2.20	4	.698	-
		[4] Lise	10	105.35				
		[5] Üniversite	4	141.75				
		[1] Okuma-yazma bilmiyor	128	121.05				
		[2] İlkokul	68	134.29				
BB Kuşağı	Kabullenme	[3] Ortaokul	42	133.52	2.87	4	.579	-
		[4] Lise	10	106.80				
		[5] Üniversite	4	143.88				
		[1] Okuma-yazma bilmiyor	128	124.80				
		[2] İlkokul	68	134.13				
	Farklılıklara Saygı	[3] Ortaokul	42	123.00	1.54	4	.820	-
		[4] Lise	10	108.75				
		[5] Üniversite	4	132.25				

Tablo 19 incelendiğinde; anne eğitim durumlarına göre BB kuşağı katılımcılarının hoşgörü eğilimleri geneli ve hoşgörünün alt boyutları olan kabullenme ve farklılıklara saygı puanları, X ve Y kuşağı katılımcılarının kabullenme eğilim puanları ve Z kuşağı katılımcılarının farklılıklara saygı eğilim puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($p>.05$). Anne eğitim durumlarına göre Z kuşağının genel hoşgörü eğilimleri ve kabullenme eğilim puanları, Y ve X kuşaklarının genel hoşgörü eğilim ve farklılıklara saygı eğilim puanları arasında anlamlı farklılıkların olduğu görülmektedir ($p<.05$). Ortaya çıkan bu anlamlı farklılıkların yönlerini belirlemek için Mann-Whitney U testleri yapılmıştır. Bu farklılıklara ilişkin bulgular aşağıda sıra ile verilmiştir.

Z kuşağı katılımcılarının anne eğitim durumlarına göre genel hoşgörü eğilimlerinde ortaya çıkan anlamlı farklılıkların okuma-yazma bilmeyenler ile lise ve üniversite mezunları arasında okuma-yazma bilmeyenler aleyhine olduğu bulunmuştur. İlkokul mezunları ile lise ve üniversite mezunları arasında ilkokul mezunları aleyhine olduğu belirlenmiştir. Buna göre annesi üniversite ve lise mezunu olan Z kuşağı katılımcılarının diğer gruplara göre daha hoşgörülü oldukları, annesi okuma-yazma bilmeyen ve ilkokul mezunu olan Z kuşağı katılımcılarının daha hoşgörüsüz oldukları söylenebilir.

Yine Z kuşağı katılımcılarının anne eğitim durumlarına göre hoşgörünün kabullenme alt boyutuna ilişkin puanları arasındaki farklılıkların ilkokul mezunları ile lise ve üniversite mezunları arasında ilkokul mezunları aleyhine olduğu bulunmuştur. Ortaokul mezunları ile lise ve üniversite mezunları arasında ortaokul mezunları aleyhine olduğu belirlenmiştir. Buna göre annesi üniversite ve lise mezunu olan Z kuşağı katılımcılarının diğer gruplara göre daha kabullenici oldukları, annesi ilkokul ve ortaokul mezunu olan Z kuşağı katılımcılarının ise kabullenme eğilimlerinin daha düşük olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Y kuşağı katılımcılarının anne eğitim durumlarına göre genel hoşgörü eğilimlerinde ortaya çıkan anlamlı farklılıkların okuma-yazma bilmeyenler ile ortaokul ve üniversite mezunları arasında okuma-yazma bilmeyenler aleyhine olduğu bulunmuştur. Buna göre annesi başta üniversite mezunu olmak üzere ortaokul mezunu olan Y kuşağı katılımcılarının diğer gruplara göre daha hoşgörülü oldukları ve annesi okuma-yazma bilmeyenlerin ise hoşgörülü eğilimlerinin düşük olduğu söylenebilir.

Yine Y kuşağı katılımcılarının anne eğitim durumlarına göre hoşgörünün farklılıklara saygı alt boyutuna ilişkin puanları arasındaki farkın ortaokul mezunları ile okuma-yazma bilmeyenler ve ilkokul mezunları arasında ortaokul mezunları lehine olduğu belirlenmiştir. Buna göre annesi ortaokul mezunu Y kuşağı katılımcıların farklılıklara saygı eğilimlerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

X kuşağı katılımcılarının anne eğitim durumlarına göre genel hoşgörü eğilimlerinde ortaya çıkan anlamlı farklılıkların okuma-yazma bilmeyenler ile ortaokul ve lise mezunları arasında okuma-yazma bilmeyenler aleyhine olduğu bulunmuştur. İlkokul mezunları ile ortaokul ve lise mezunları arasında ilkokul mezunları aleyhine anlamlı fark olduğu belirlenmiştir. Buna göre annesi ortaokul ve lise mezunu olan X kuşağı katılımcılarının diğer gruplara göre daha hoşgörülü oldukları, annesi okuma-yazma bilmeyen ve ilkokul mezunu olan X kuşağı katılımcılarının hoşgörü eğilimlerinin daha düşük olduğu söylenebilir.

X kuşağı katılımcılarının anne eğitim durumlarına göre genel farklılıklara saygı eğilimlerinde ortaya çıkan anlamlı farklılıkların okuma-yazma bilmeyenler ile ortaokul ve lise mezunları arasında okuma-yazma bilmeyenler aleyhine olduğu bulunmuştur. İlkokul mezunları ile ortaokul ve lise mezunları arasında ilkokul mezunları aleyhine anlamlı fark olduğu belirlenmiştir. Buna göre annesi ortaokul ve lise mezunu olan X kuşağı katılımcılarının diğer gruplara göre daha çok farklılıklara karşı saygılı oldukları, annesi okuma-yazma bilmeyen ve ilkokul mezunu olan X kuşağı katılımcılarının ise farklılıklara saygı eğilimlerinin daha düşük olduğu söylenebilir.

Tablo 20

Katılımcıların (Genel Toplam) Anne Eğitim Düzeylerine Göre Hoşgörü Eğilim Düzeyleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kuşak	Ölçek ve BoyutlarGrup	N	$\bar{X}$	SS	Var. K.	KT	sd	KO F	P	Fark
Hoşgörü Eğilim Genel	[1] Okuma-yazma bilmiyor	364	3.68.73	G.Arası	1.12	4	.28			
	[2] İlkokul	623	3.66.69	G.İçi	714.59	1472	.48			
	[3] Ortaokul	290	3.70.69	Toplam	715.71	1476		.58	.678-	
	[4] Lise	151	3.74.65							
	[5] Üniversite	49	3.74.67							
Toplam Kabullenme	[1] Okuma-yazma bilmiyor	364	3.79.84	G.Arası	6.71	4	1.68			
	[2] İlkokul	623	3.89.75	G.İçi	874.11	1472	.59			1-2
	[3] Ortaokul	290	3.86.76	Toplam	880.82	1476		2.82	.024	1-4
	[4] Lise	151	3.98.73							1-5
	[5] Üniversite	49	4.08.72							
Farklılıklara Saygı	[1] Okuma-yazma bilmiyor	364	3.61.80	G.Arası	3.56	4	.89			
	[2] İlkokul	623	3.50.79	G.İçi	910.91	1472	.61			
	[3] Ortaokul	290	3.60.79	Toplam	914.47	1476		1.44	.219-	
	[4] Lise	151	3.58.73							

Tablo 20 incelendiğinde katılımcıların anne eğitim durumlarına göre hoşgörünün alt boyutu kabullenme [$F_{(4-1472)}=1.68$, $p<.01$] puan ortalamaları arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Hoşgörü eğilimi genel ve farklılıklara saygı puan ortalamasında ise anlamlı farklılıklar bulunamamıştır ($p>.05$). Ortaya çıkan bu anlamlı farklılığın yönü Scheffe testi yapılarak belirlenmiştir. Buna göre katılımcıların anne eğitim durumlarına göre kabullenme eğilimlerinde ortaya çıkan anlamlı farklılığın okuma-yazma bilmeyenlerle ilkökul, lise ve üniversite mezunları arasında okuma-yazma bilmeyenler aleyhine olduğu bulunmuştur. Buna göre annesi ilkökul, lise ve üniversite mezunu katılımcıların okuma-yazma bilmeyen katılımcılara göre kabullenme eğilimlerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

4.10. Araştırmanın onuncu sorusuna ilişkin bulgular

Tablo 21

Katılımcıların (Z, Y, X ve BB Kuşakları) Baba Eğitim Düzeylerine Göre Hoşgörü Eğilim Düzeyleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Kuşak	Ölçek ve Boyutlar	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	χ^2	sd	p	Fark
Z Kuşağı	Hoşgörü Eğilim Genel	[1] Okuma-yazma bilmiyor	4	195.25	4.97	4	.291	-
		[2] İlkokul	128	187.84				
		[3] Ortaokul	99	219.97				
		[4] Lise	126	209.00				
		[5] Üniversite	54	217.23				
	Kabullenme	[1] Okuma-yazma bilmiyor	4	157.75	2.80	4	.592	-
		[2] İlkokul	128	194.58				
		[3] Ortaokul	99	215.48				

		[4] Lise	126	208.18					
		[5] Üniversite	54	214.17					
		[1] Okuma-yazma bilmiyor	4	221.75					
		[2] İlkokul	128	187.82					
	Farklılıklara Saygı	[3] Ortaokul	99	220.66	5.03	4	.284	-	
		[4] Lise	126	208.07					
		[5] Üniversite	54	216.21					
		[1] Okuma-yazma bilmiyor	40	181.63					
		[2] İlkokul	207	216.96					1-4
	Hoşgörü Eğilim Genel	[3] Ortaokul	90	223.00	10.91	4	.028	1-5	
		[4] Lise	92	250.88					2-4
		[5] Üniversite	18	266.81					
		[1] Okuma-yazma bilmiyor	40	170.18					
		[2] İlkokul	207	226.82					
Y Kuşağı	Kabullenme	[3] Ortaokul	90	221.59	9.15	4	.057	-	
		[4] Lise	92	237.60					
		[5] Üniversite	18	253.69					
		[1] Okuma-yazma bilmiyor	40	198.81					
		[2] İlkokul	207	213.05					
	Farklılıklara Saygı	[3] Ortaokul	90	224.30	8.81	4	.066	-	
		[4] Lise	92	252.97					
		[5] Üniversite	18	256.31					
		[1] Okuma-yazma bilmiyor	66	174.20					1-4
X Kuşağı	Hoşgörü Eğilim Genel	[2] İlkokul	195	169.06	17.53	4	.002	1-5	

	[3] Ortaokul	56	202.49				2-3
	[4] Lise	32	236.33				2-4
	[5] Üniversite	18	231.25				2-5
	[1] Okuma-yazma bilmiyor	66	166.48				
	[2] İlkokul	195	173.69				1-4
Kabullenme	[3] Ortaokul	56	196.05	16.04	4	.003	2-4
	[4] Lise	32	241.77				3-4
	[5] Üniversite	18	219.75				
	[1] Okuma-yazma bilmiyor	66	185.32				
	[2] İlkokul	195	168.01				
Farklılıklara Saygı	[3] Ortaokul	56	202.68	13.39	4	.010	2-3
	[4] Lise	32	219.38				2-4
	[5] Üniversite	18	231.39				2-5
	[1] Okuma-yazma bilmiyor	77	119.61				
	[2] İlkokul	106	123.60				
Hoşgörü Eğilim Genel	[3] Ortaokul	43	133.51	4.07	4	.397	-
	[4] Lise	15	157.53				
	[5] Üniversite	11	132.95				
BB Kuşağı	[1] Okuma-yazma bilmiyor	77	114.86				
	[2] İlkokul	106	124.29				1-4
Kabullenme	[3] Ortaokul	43	134.23	10.97	4	.027	2-4
	[4] Lise	15	180.70				3-4
	[5] Üniversite	11	125.14				
Farklılıklara Saygı	[1] Okuma-yazma bilmiyor	77	123.10	1.64	4	.802	-

[2] İlkokul	106	123.16
[3] Ortaokul	43	132.55
[4] Lise	15	138.33
[5] Üniversite	11	142.77

Tablo 21 incelendiğinde; baba eğitim durumlarına göre Z kuşağında katılımcılarının genel hoşgörü eğilimleri ve hoşgörünün alt boyutları olan kabullenme ve farklılıklara saygı eğilim puanları, Y kuşağı katılımcılarının kabullenme ve farklılıklara saygı eğilim puanları ve BB kuşağı katılımcılarının genel hoşgörü ve farklılıklara saygı eğilim puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($p>.05$). Baba eğitim durumlarına göre Y kuşağının genel hoşgörü eğilim puanları, BB kuşağı kabullenme eğilim puanları ve X kuşağının genel hoşgörü eğilim, kabullenme ve farklılıklara saygı eğilim puanları arasında anlamlı farklılıkların olduğu görülmektedir ($p<.05$). Ortaya çıkan anlamlı farklılıkların yönlerini belirlemek için Mann-Whitney U testleri yapılmıştır. Bu farklılıklara ilişkin bulgular aşağıda sıra ile verilmiştir.

Y kuşağı katılımcılarının baba eğitim durumlarına göre genel hoşgörü eğilimlerinde ortaya çıkan anlamlı farklılıkların okuma-yazma bilmeyenler ile lise ve üniversite mezunları arasında okuma-yazma bilmeyenler aleyhine olduğu bulunmuştur. Ayrıca ilkokul mezunları ile lise mezunları arasında lise mezunları lehine anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Buna göre başta babası üniversite mezunu olanlar olmak üzere lise mezunu olan katılımcıların diğer gruplara göre daha hoşgörülü oldukları, babası okuma-yazma bilmeyen ve ilkokul mezunu olan Y kuşağı katılımcılarının ise daha hoşgörüsüz oldukları söylenebilir.

X kuşağı katılımcılarının baba eğitim durumlarına göre genel hoşgörü eğilimlerinde ortaya çıkan anlamlı farklılıkların okuma-yazma bilmeyenler ile lise ve üniversite mezunları arasında okuma-yazma bilmeyenler aleyhine olduğu bulunmuştur. Ayrıca ilkokul mezunları ile ortaokul, lise ve üniversite mezunları arasında ilkokul mezunları aleyhine olduğu belirlenmiştir. Buna göre başta babası üniversite ve lise mezunu olanlar olmak üzere ortaokul mezunu olan katılımcıların diğer gruplara göre daha hoşgörülü olduğu, babası okuma-yazma bilmeyen ve ilkokul mezunu olan X kuşağı katılımcılarının ise hoşgörü eğilimlerinin daha düşük olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Yine X kuşağı katılımcılarının baba eğitim durumlarına göre hoşgörünün kabullenme alt boyutuna ilişkin puanları arasındaki farklılıkların lise mezunları ile okuma-yazma bilmeyenler, ilkokul ve ortaokul mezunları arasında lise mezunları lehine olduğu bulunmuştur. Buna göre babası lise mezunu olanların diğer gruplardan kabullenmeye daha yatkın oldukları söylenebilir.

Yine X kuşağı katılımcılarının baba eğitim durumlarına göre hoşgörünün farklılıklara saygı alt boyutuna ilişkin puanları arasındaki farklılıkların ilkokul mezunları ile ortaokul, lise ve üniversite mezunları arasında ilkokul mezunları aleyhine olduğu bulunmuştur. Buna göre babası üniversite mezunu olan katılımcılar başta olmak üzere babası lise ve ortaokul mezunu olan X kuşağı katılımcılarının diğer gruplardan farklılıklara saygı eğilimlerinin daha yüksek olduğu, ilkokul mezunu olan X kuşağı katılımcılarının ise farklılıklara saygı eğilimlerinin daha düşük olduğu şeklinde yorumlanabilir.

BB kuşağı katılımcılarının baba eğitim durumlarına göre hoşgörünün kabullenme alt boyutuna ilişkin puanları arasındaki farklılıkların lise mezunları ile okuma-yazma bilmeyenler, ilkokul ve ortaokul mezunları arasında lise mezunları lehine olduğu bulunmuştur. Buna göre babası lise mezunu olan BB kuşağı katılımcılarının diğer gruplardan farklılıklara saygı eğilimlerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 22

Katılımcıların (Genel Toplam) Baba Eğitim Düzeylerine Göre Hoşgörü Eğilim Düzeyleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kuşak	Ölçek ve Boyutlar	Grup	N	$\bar{X}$	SS	Var. K.	KT	sd	KOF	P	Fark
	Hoşgörü Eğilim Genel	[1] Okuma-yazma bilmiyor	187	3.72	.65	G.Arası	2.05	4	.51		
		[2] İlkokul	636	3.64	.71	G.İçi	713.67	1472.48			
		[3] Ortaokul	288	3.72	.69	Toplam	715.72	1476	1.05	.376-	
		[4] Lise	265	3.71	.70						
		[5] Üniversite	101	3.71	.71						
Toplam	Kabullenme	[1] Okuma-yazma bilmiyor	187	3.73	.78	G.Arası	7.88	4	1.97		1-4
		[2] İlkokul	636	3.85	.78	G.İçi	872.95	1472.59	3.32	.010	

	[3] Ortaokul	288	3.92	.75	Toplam	880.82	1476	
	[4] Lise	265	3.97	.73				
	[5] Üniversite	101	3.92	.81				
	[1] Okuma-yazma bilmiyor	187	3.71	.71	G.Arası	6.96	4	1.74
	[2] İlkokul	636	3.50	.79	G.İçi	907.52	1472.62	
Farklılıklara Saygı	[3] Ortaokul	288	3.59	.79	Toplam	914.47	1476	2.82 .024 ¹⁻²
	[4] Lise	265	3.53	.80				
	[5] Üniversite	101	3.57	.81				

Tablo 22 incelendiğinde; katılımcıların hoşgörü eğilim düzeyleri, baba eğitim durumları değişkenine göre hoşgörünün alt boyutları olan kabullenme [$F_{(4-1472)}=3.32$, $p<.01$] ve farklılıklara saygı [$F_{(4-1472)}=2.82$, $p<.01$] puan ortalamaları arasında anlamlı farklılıklarının olduğu görülmektedir. Hoşgörü eğilimi genel puan ortalamasında ise anlamlı farklılık bulunamamıştır ($p>.05$). Ortaya çıkan bu anlamlı farklılığın yönü Scheffe testleri yapılarak belirlenmiştir. Buna göre katılımcıların baba eğitim durumlarına göre kabullenme eğilim puanlarındaki anlamlı farklılığın okuma-yazma bilmeyenlerle lise mezunları arasında lise mezunları lehine olduğu bulunmuştur. Buna göre babası lise mezunu olan katılımcıların kabullenme eğilimlerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Katılımcıların baba eğitim durumlarına göre hoşgörünün farklılıklara saygı eğilim puanlarındaki anlamlı farklılığın ilkokul mezunları ile okuma-yazma bilmeyenler arasında okuma-yazma bilmeyenler lehine olduğu belirlenmiştir. Buna göre babası okuma-yazma bilmeyen katılımcıların farklılıklara saygı eğilimlerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

4.11. Araştırmanın on birinci sorusuna ilişkin bulgular

Tablo 23

Katılımcıların Aileye Yönelik Hoşgörü Algısı ile Hoşgörü Eğilim Düzeyleri Arasındaki Korelasyonlar

Değişken	Kuşak		Hoşgörü Eğilim Genel	Kabullenme	Farklılıklara Saygı
Aileye Yönelik Hoşgörü Algısı	Z Kuşağı	r	.14**	.20**	.07
		p	.005	.000	.151
		N	411	411	411
	Y Kuşağı	r	.20**	.23**	.14**
		p	.000	.000	.003
		N	447	447	447
	X Kuşağı	r	.25**	.30**	.16**
		p	.000	.000	.002
		N	367	367	367
	BB Kuşağı	r	.25**	.28**	.18**
		p	.000	.000	.004
		N	252	252	252
	Toplam	r	.20**	.25**	.14**
		p	.000	.000	.000
		N	1477	1477	1477

Tablo 23 incelendiğinde, katılımcıların (BB, X, Y, Z kuşakları ve toplam katılımcı) aileye yönelik hoşgörü algıları ile genel hoşgörü eğilim puanları ve hoşgörünün alt boyutları olan kabullenme ve farklılıklara saygı puanları arasında pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı ilişkilerin olduğu görülmektedir ($p<.01$). Sadece Z kuşağında yer alan katılımcıların

aileye yönelik hoşgörü algıları ile farklılıklara saygı puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir. Buna göre kuşaklardaki ve genel olarak tüm bireylerin aileye yönelik hoşgörü algı puanlarının artması durumunda genel hoşgörü eğilim puanlarının ve hoşgörünün alt boyutları olan farklılıklara saygı (Z kuşağı hariç) ve kabullenme eğilim puanlarının da artacağı söylenebilir.

4.12. Araştırmanın on ikinci sorusuna ilişkin bulgular

Tablo 24

Katılımcıların Topluma Yönelik Hoşgörü Algısı İle Hoşgörü Eğilim Düzeyleri Arasındaki Korelasyonlar

Değişken	Kuşak		Hoşgörü Eğilim Genel	Kabullenme	Farklılıklara Saygı
Topluma Yönelik Hoşgörü Algısı	Z Kuşağı	r	.12*	.03	.16**
		p	.014	.557	.001
		N	411	411	411
	Y Kuşağı	r	.16**	.05	.20**
		p	.001	.277	.000
		N	447	447	447
	X Kuşağı	r	.24**	.11*	.29**
		p	.000	.038	.000
		N	367	367	367
	BB Kuşağı	r	.32**	.27**	.30**
		p	.000	.000	.000
		N	252	252	252
	Toplam	r	.25**	.11**	.29**
		p	.000	.000	.000

Tablo 24 incelendiğinde, katılımcıların (BB, X, Y, Z kuşakları ve toplam katılımcı) topluma yönelik hoşgörü algıları ile genel hoşgörü eğilim puanları ve hoşgörünün alt boyutları olan kabullenme ve farklılıklara saygı puanları arasında pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı ilişkilerin olduğu görülmektedir ($p<.01$). Sadece Z ve Y kuşağında yer alan katılımcıların topluma yönelik hoşgörü algıları ile kabullenme puanları arasında anlamlı ilişkilerin olmadığı görülmektedir. Buna göre kuşaklardaki ve genel olarak tüm bireylerin topluma yönelik hoşgörü algı puanlarının artması durumunda genel hoşgörü eğilim puanlarının ve hoşgörünün alt boyutları olan kabullenme (Z ve Y kuşağı hariç) ve farklılıklara saygı eğilim puanlarının da artacağı söylenebilir.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın bulgularından hareketle elde edilen sonuçlar yorumlanarak tartışılmış ve birtakım önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç ve tartışma

Alan yazın incelendiğinde kuşaklara ve hoşgörü eğilimine dair çeşitli araştırmalar olduğu görülmüştür. Kuşaklara dair ise farklı araştırmalar yapılmıştır. Hoşgörü eğilimi çerçevesinden bakıldığında ise araştırmaların genellikle bir meslek grubu ya da öğrenciler üzerinde yapıldığı tespit edilmiştir. Bu araştırma da kuşaklar bazında hoşgörü eğiliminin genel resminin görülmesi açısından önemlidir ve araştırmanın literatürdeki bir eksiği tamamlaması amaçlanmıştır. Çünkü huzurlu bir toplumun oluşması ve devam etmesi için hoşgörü kuşaktan kuşağa aktarılması gereken bir değerdir.

Bu araştırma, farklı kuşaklardaki bireylerin hoşgörü eğilim düzeylerini belirlemek ve farklı değişkenler açısından hoşgörü eğilim düzeylerindeki durumlarını tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulguların değerlendirilmesi neticesinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmada katılımcıların kuşaklara göre genel hoşgörü eğilim düzeyleri ile kabullenme ve farklılıklara saygı boyutları açısından durumları incelendiğinde; Z, Y, X ve BB kuşaklarının genel hoşgörü eğilimleri, kabullenme ve farklılıklara saygı boyutlarındaki eğilimlerinin yüksek düzeyde (sadece Z kuşağı katılımcılarının farklılıklara saygı eğilimlerinin orta düzey) olduğu bulunmuştur. Ayrıca kuşak farkı gözetmeksizin araştırmaya katılan tüm katılımcıların genel hoşgörü eğilim düzeyleri ile kabullenme ve farklılıklara saygı eğilim düzeylerinin de yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre araştırmaya katılan farklı kuşaklardaki bireylerin genel olarak hoşgörü eğilimi açısından birbirlerine benzedikleri şeklinde yorumlanabilir. Ancak Z kuşağının farklılıklara saygı açısından diğer kuşaklardan farklılaştığı söylenebilir. Y, X ve BB kuşakları farklı nesiller olsalar dahi çocukluk ve gençlik yıllarında teknoloji ile birebir iletişim kurmamaları ve daha çok sosyal ortamlarda bulunmaları sebebiyle insanların eksiklerini ve hatalarını kabullenebilecek, bu durumlara saygı duyabilecek hoşgörülü

özelliklere sahiptirler. Nitekim Puybaraud (2010) da araştırmasında BB kuşağı için ‘takım oyuncusu’, X kuşağı için ‘girişimci’ ve Y kuşağı için ‘katılımcı’ ifadelerini kullanmıştır. Bu da onların sosyal hayata dahil olduklarını destekler niteliktedir. Z kuşağını ise Bakırtaş ve diğerleri (2016) bireysel olarak yaşamayı seven, bağımsızlıklarına düşkün ve teknolojiyi bir ihtiyaç olarak gören bireyler olarak nitelemişlerdir. Bu da Z kuşağının yalnızlığı sebebiyle farklılıklara saygı duymakta zorlanmalarına sebep olmuş olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Araştırma kapsamında katılımcıların kuşaklara göre hoşgörü eğilimleri incelendiğinde; Z, Y, X ve BB kuşaklarına göre genel hoşgörü eğilimleri ve hoşgörünün alt boyutları olan kabullenme ve farklılıklara saygı eğilim puan ortalamaları arasında anlamlı farklılıklarının olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılıklara ilişkin yapılan incelemede başta BB kuşağı olmak üzere X kuşağının diğer kuşaklara göre genel hoşgörü eğilimlerinin ve farklılıklara saygı eğilimlerinin daha yüksek, kabullenme eğilimleri açısından ise Z kuşağı katılımcılarının diğer kuşaklara göre daha düşük bir eğilime sahip oldukları belirlenmiştir. Ayrıca genel olarak katılımcıların hoşgörü, kabullenme ve farklılıklara saygı eğilimlerinin kuşaklara göre git gide düştüğü belirlenmiştir. Doğrudan kuşakların hoşgörü eğilimlerini ortaya çıkarmaya dönük olmasa da Önger (2013) yapmış olduğu çalışmada öğretmenlerin hoşgörü algısı tutum ölçeğine ilişkin cevaplarının yaş gruplarına göre farklılık göstermediğini belirtmiştir. Araştırmanın bu bulgusunu destekler şekilde Favero ise (2012) BB kuşağının olgun tavırlara sahip, ailelerine ve çocuklarına kol kanat geren hoşgörülü bireyler olduklarını belirtmiştir. Ayrıca II. Dünya Savaşı’nın izlerinin silinmeye çalışıldığı dönemde dünyaya gelen bireyler oldukları için dünya genelindeki sorunları görmüş, yaşamış bireylerdir. Bu sebeple daha yaşanılır bir toplum için hoşgörüye önem verdikleri düşünülmektedir şeklinde görüş belirtmiştir. BB kuşağına dair Toruntay’ın (2011) dikkat çektiği bir diğer özellikleri ise ırkçılık karşıtı düşüncelerin, kadın erkek eşitliğinin ve çevre duyarlılığının ilk kez konuşulduğu kuşak olmalarıdır. Bu da BB kuşağının farklılıklara saygılarının diğer kuşaklara göre neden daha yüksek çıktığını açıklar niteliktedir. Z kuşağını ise Howe ve Strauss (2009) ilerleyen dönemde yalnız olacak kuşak olarak değerlendirmişlerdir. Teknolojinin içine doğmuş olmaları onların bir nevi teknoloji bağımlısı olmalarına sebep olmuştur (Bakırtaş ve diğerleri, 2016). Bu bağlamda kendi iç dünyalarında yaşadıkları, hayat tarzları ve fikirleri ile kendilerinden önceki kuşaklara benzememektedir (Ünal, 2013). Bu sebeple yaşantılarında kendi hayat felsefelerine uygun gelmeyen durumları kabullenmekte zorlanmaktadırlar. Tüm bu literatürdeki ifadelere göre

BB kuşağı ve Z kuşağının bahsedilen özelliklerine bakıldığında araştırmanın bu sonuçlarıyla örtüştüğü söylenebilir.

Araştırmada her bir kuşak ayrı ayrı ve genel toplam olarak hoşgörü ve hoşgörünün alt boyutları olan kabullenme ve farklılıklara saygı eğilimlerinin cinsiyete göre farklılaşmadığı belirlenmiştir. Buna göre cinsiyet değişkeninde anlamlı farklılık olmaması kadın veya erkek katılımcıların genel hoşgörü eğilimleri ve kabullenme ile farklılıklara saygı alt boyutlarındaki eğilimlerinde hem genel hem de kuşaklar bazında birbirlerine benzer oldukları şeklinde yorumlanabilir. Doğrudan kuşaklara yönelik olmasa da araştırmanın bu sonuçlarıyla paralellik gösterecek şekilde Kılıç (2017) yapmış olduğu çalışmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dinsel hoşgörü algılarının cinsiyete göre herhangi bir farklılık göstermediğini belirtmiştir. Yazıcı (2011) da çalışmasında cinsiyetin sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demokratik değerleri açısından bir farklılık oluşturmadığı sonucuna varmıştır. Literatürde araştırmanın bu bulgusu ile çelişen sonuçlar olarak değerlendirilebilecek çalışmalar da mevcuttur. Çavuş (2019) yaptığı araştırmada erkeklerin hoşgörü eğilimi kabullenme alt boyutu düzeylerinin kadınlara göre daha yüksek olduğunu bulmuştur. Yeşilkayalı (2014) da çalışmasında erkek öğrencilerin hoşgörü eğilimi empati alt boyutu düzeylerinin, kadın öğrencilerin düzeylerinden daha yüksek olduğu sonucunu elde etmiştir. Literatür incelendiğinde Önger (2013) yaptığı çalışma neticesinde kadın öğretmenlerin hoşgörü düzeylerinin erkek öğretmenlere göre daha yüksek olduğunu ve kadın öğretmenlerin sorulara daha olumlu yanıtlar verdiklerini belirtmiştir. Çalışkan ve Sağlam (2012) da ilköğretim öğrencilerinin hoşgörü eğilim düzeylerini belirlemek için yaptıkları araştırmada kadın öğrencilerin erkek öğrencilerden daha hoşgörülü oldukları sonucuna varmışlardır. Yine Sinanoğlu ve Köksal (2000) da araştırmaları neticesinde kadınların empati becerilerinin erkeklerden daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Bu araştırma sonuçlarıyla çelişen tüm bu araştırma bulguları bu araştırmaların farklı meslek grupları üzerinde ya da öğretmen ve öğrenci gibi örneklem gruplarında yapılmış olmasına doğrudan kuşaklarla ilgili olmamasına bağlanabilir.

Araştırmada her bir kuşak ayrı ayrı ve genel toplam olarak hoşgörü ve hoşgörünün alt boyutları olan kabullenme ve farklılıklara saygı eğilimlerinin medeni duruma göre farklılaşmadığı belirlenmiştir. Buna göre medeni durum değişkeninde anlamlı farklılık olmaması evli veya bekar katılımcıların genel hoşgörü eğilimleri ve kabullenme ile farklılıklara saygı alt boyutlarındaki eğilimlerinde hem genel hem de kuşaklar bazında birbirlerine benzer oldukları şeklinde yorumlanabilir. Doğrudan kuşaklara yönelik olmasa

da araştırmanın bu sonuçlarıyla paralellik gösterecek şekilde nger (2013) alışmasında öğretmenlerin medeni durumlarına göre hoşgörü algılarında anlamlı bir farklılık olmadığı belirtmiştir. Kılıç (2017) da sosyal bilgiler ğretmen adaylarının dinsel hoşgörü algılarını incelerken medeni durum değişkeni açısından anlamlı bir farklılığa rastlamadığını belirtmiştir. Her ne kadar belli bir meslek grubuna yönelik çalışmalar olsa da tüm bu araştırma sonuçları, araştırmanın bu sonucunu desteklediği şeklinde yorumlanabilir.

Araştırma kapsamında katılımcıların eğitim düzeylerine göre hoşgörü eğilimleri incelendiğinde; Z ve BB kuşaklarında genel hoşgörü eğilimleri ve hoşgrnn alt boyutları olan kabullenme ve farklılıklara saygı puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık göstermediği, Y kuşağının genel hoşgörü eğilimleri ve kabullenme boyutunda farkların anlamlı olduğu, farklılıklara saygı boyutunda farkın anlamlı olmadığı; X kuşağının kabullenme boyutundaki farkın anlamlı olduğu, genel hoşgörü eğilimleri ve farklılıklara saygı boyutundaki farkların ise anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Bu farklılıklara ilişkin yapılan incelemede; Y kuşağı niversite mezunu katılımcıların genel hoşgörü eğilimleri ve kabullenme eğilimleri diğer mezun gruplardan daha yüksektir. X kuşağında ise lise ve niversite mezunu katılımcıların diğer eğitim düzeyi mezunlarına göre kabullenme eğilimleri daha yüksektir. Katılımcıların tamamına bakıldığında ise genel hoşgörü eğilimi ve farklılıklara saygı eğiliminde lise mezunu katılımcıların puanları daha düşük; kabullenme eğiliminde ise niversite mezunlarının puanları diğer eğitim düzeylerine göre daha yüksektir. Alan yazında, bireylerin ya da kuşakların eğitim düzeylerine göre hoşgörü eğiliminin incelendiği başka bir çalışmaya rastlanmamıştır. Yapılan alışmalar genellikle bir meslek grubunu ya da bir eğitim düzeyini incelemektedir. Araştırmadan çıkan sonuçlar ise genel itibariyle eğitim düzeyi yükseldikçe insanların daha hoşgörülü oldukları, farklılıkları kabullenebildikleri şeklinde yorumlanabilir.

Araştırma neticesinde katılımcıların ikamet edilen yer değişkenine göre hoşgörü eğilimleri incelendiğinde; genel toplam ve X kuşağında genel hoşgörü eğilimleri ve hoşgrnn alt boyutları olan kabullenme ve farklılıklara saygı eğilim puan ortalamaları arasında anlamlı farklılıkların olduğu; Y kuşağının genel hoşgörü eğilimleri ve kabullenme boyutunda farkların anlamlı olduğu, farklılıklara saygı boyutunda farkın anlamlı olmadığı; Z ve BB kuşaklarının hoşgörü eğilim genel ve tüm alt boyutlar puanları arasında ise anlamlı farklılıkların olmadığı tespit edilmiştir. Bu farklılıklara ilişkin yapılan incelemede Y kuşağından köyde ikamet eden katılımcıların genel hoşgörü eğilimleri ve kabullenme eğilimleri il ve ilçede yaşayanlara göre daha düşüktür. Genel toplamda ve X kuşağı

katılımcılarından il merkezinde yaşayanların kırsalda yaşayanlara göre genel hoşgörü eğilimleri ve kabullenme ile farklılıklara saygı eğilimleri daha yüksektir. Alan yazında, bireylerin ya da kuşakların ikamet edilen yer değişkenine göre hoşgörü eğilimlerinin incelendiği başka bir çalışmaya rastlanmamıştır. Araştırma sonucu genel olarak değerlendirildiğinde ise il merkezinde yaşayan katılımcıların köy ve ilçede yaşayanlardan daha hoşgörülü oldukları ve kabullenme ile farklılıklara saygı hususlarında daha dikkatli oldukları şeklinde yorumlanabilir. Genel toplam ile Y ve X kuşaklarında sonuçların köy aleyhine olmasının sebebi, köy yaşıntısı olan insanların kendi halinde yaşıyor olmaları ve farklı kültürlerle çok fazla karşılaşmamış olmaları gösterilebilir. Z kuşağında anlamlı farklılığın çıkamamasının sebebi olarak ise bu kuşağın dijital bir dünyaya doğmuş olmalarından kaynaklı olarak farklı kültürleri daha kolay tanımaları ve bu kültürlere daha çabuk adapte olmaya eğilimli olmaları gösterilebilir. BB kuşağında anlamlı farklılığın çıkmaması sonucu ise bu kuşağın diğer kuşaklara göre daha zor şartlarda yetişmiş olmaları ve köy ya da şehir hayatı fark etmeksizin aynı kültürden beslenmiş olmaları sebep olarak söylenebilir.

Araştırma kapsamında katılımcıların kardeş sayılarına göre hoşgörü eğilimleri incelendiğinde; sadece X kuşağının kardeş sayısına göre genel hoşgörü eğilimleri ve hoşgörünün alt boyutları olan kabullenme ve farklılıklara saygı eğilim puan ortalamaları arasında anlamlı farklılıkların olduğu tespit edilmiştir. Genel toplam ile Z, Y ve BB kuşaklarının genel hoşgörü eğilimi ve kabullenme ile farklılıklara saygı eğilimlerinin kardeş sayısına göre farklılaşmadığı belirlenmiştir. Var olan farklılıklara ilişkin yapılan incelemede X kuşağından 1-2 kardeşe sahip katılımcıların diğer kardeş sayısına sahip katılımcılardan hoşgörü eğilimi geneli ve kabullenme ile farklılıklara saygı alt boyutu puanları daha yüksektir. Çavuş (2019) “Hoşgörü Eğilimi Ölçeği Yetişkin Formunun Geliştirilmesi ve Yetişkinlerin Hoşgörü Eğilim Düzeylerinin İncelenmesi” adlı araştırmasında kardeş sayısının hoşgörü eğilimi geneli ve alt boyutlarında etkili olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Nalçacı ve diğerlerinin (2016) ortaokul yedinci sınıfta öğrenim gören öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde bulunan değerlerin kazanılma seviyelerini inceledikleri çalışmalarında değerleri kazanmada kardeş sayısının etkili olmadığı sonucuna varmışlardır. Bu araştırma sonuçlarıyla çelişen tüm bu araştırma bulguları bu araştırmaların farklı meslek gurupları üzerinde ya da öğrenci gibi örneklem gruplarında yapılmış olmasına veya doğrudan kuşaklarla ilgili olmamasına bağlanabilir.

Araştırma kapsamında katılımcıların gelir düzeylerine göre hoşgörü eğilimleri incelendiğinde; X kuşağının kabullenme boyutunda farkların anlamlı olduğu, genel hoşgörü eğilimleri ve farklılıklara saygı boyutunda farkın anlamlı olmadığı; toplam katılımcıların genel hoşgörü eğilimleri ve kabullenme boyutundaki farkın anlamlı olduğu, farklılıklara saygı boyutunda farkın anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Z, Y ve BB kuşaklarının ise genel hoşgörü eğilimi, kabullenme ile farklılıklara saygı eğilimlerinin gelir düzeylerine göre farklılaşmadığı belirlenmiştir. Var olan farklılıklara dair yapılan incelemede X kuşağından 4001-6000 TL arası geliri olan katılımcıların diğer gelir düzeyine sahip katılımcılardan kabullenme eğilimlerinin daha yüksek olduğu söylenilebilir. Toplam katılımcılar incelendiğinde ise 4001-6000 TL arası geliri olan katılımcıların diğer gelir düzeyine sahip katılımcılardan hoşgörü eğilimi geneli ve kabullenme eğilimleri daha yüksek olarak belirlenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre gelir düzeyi arttıkça insanların hoşgörü eğilimleri ve kabullenme olasılıklarının da arttığı söylenebilir. Tunar ve Sağlam da (2018) yapmış oldukları çalışma neticesinde aile gelir düzeyinin artması ile öğrencilerin hoşgörü eğilimlerinin de artacağı sonucuna ulaşmışlardır. Tomul (2007) ise “Türkiye’de Eğitime Katılım Üzerinde Gelirin Etkisi” adlı çalışmada üst ve orta seviyede gelire sahip olan bireylerin çocuklarının eğitime, düşük gelirli bireylerden daha çok önem verdikleri; çocuklarının kişilik gelişimi ile daha yakından ilgilendiklerini saptamıştır. Erkenekli ve diğerleri (2009) yapmış oldukları çalışmada ise sosyal değerler ile (ekonomi, demokratikleşme...) ailelerin gelir düzeylerine arasında çok güçlü ilişkiler bulmuşlardır. Çavuş (2019) çalışmada hoşgörü eğilimi genelinde ve kabullenme alt boyutunda geliri 2000 TL ve altında olanların puanlarının daha yüksek olduğunu ancak farklılıklara saygı alt boyutunda yüksek geliri olanların puanlarının daha yüksek çıktığı sonucuna ulaşmıştır. Çavuş’un (2019) araştırma sonucunun araştırmanın bu sonucuyla çelişmesinin sebebi çalışmanın doğrudan kuşaklarla ilgili olmamasına bağlanabilir.

Araştırma kapsamında katılımcıların anne eğitim düzeylerine göre hoşgörü eğilimleri incelendiğinde; BB kuşağında genel hoşgörü eğilimleri ve hoşgörünün alt boyutları olan kabullenme ve farklılıklara saygı puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık göstermediği; X ve Y kuşaklarının kabullenme eğilimleri boyutunda anlamlı fark olduğu, genel hoşgörü eğilimi ve farklılıklara saygı boyutundaki farkların anlamlı olmadığı; Z kuşağının genel hoşgörü eğilimi ve kabullenme boyutundaki farkların anlamlı olduğu, farklılıklara saygı boyutunda anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Toplam

katılımcılar incelendiğinde ise kabullenme boyutunda farkların anlamlı olduğu; genel hoşgörü eğilimi ve farklılıklara saygı boyutundaki farkların anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Bu farklılıklara ilişkin yapılan incelemede; Z kuşağında annesi lise ve üniversite mezunu olan katılımcıların genel hoşgörü eğilimleri ve kabullenme eğilimleri diğer eğitim durumlarından daha yüksektir. Y kuşağında başta annesi üniversite olmak üzere ortaokul mezunu olanların diğer eğitim düzeyi mezunlarına göre genel hoşgörü eğilimlerinin daha yüksek olduğu ve yine Y kuşağının farklılıklara saygı eğilimlerinin ise annesi ortaokul mezunu olanların annesi ilkokul mezunu olanlardan daha yüksek olduğu görülmüştür. X kuşağında ise annesi ortaokul ve lise mezunu olan katılımcıların, annesi okuma-yazma bilmeyen ve ilkokul mezunu olan katılımcılardan genel hoşgörü eğilimleri ve farklılıklara saygı eğilimleri daha yüksektir. Toplam katılımcılarda ise annesi ilkokul, lise ve üniversite mezunu katılımcıların okuma-yazma bilmeyen katılımcılara göre kabullenme eğilimleri daha yüksektir. Araştırma sonuçlarına göre eğitim düzeyi yükseldikçe hoşgörü eğiliminin de arttığı yönünde bir yorum yapılabilir. Çalışkan ve Sağlam (2012) yaptıkları araştırma neticesinde hoşgörü eğilim düzeyi ile anne eğitim düzeyi arasında anlamlı bir fark olduğunu bulmuşlardır. Araştırmaya göre anne eğitim düzeyi arttıkça ilköğretim öğrencilerinin hoşgörü eğilimi düzeyleri de artmaktadır. Bu sonuç araştırma sonucu ile paralellik göstermektedir. Çavuş (2019) çalışmasında yetişkinlerin hoşgörü eğilimi farklılıklara saygı alt boyutunda anne eğitim durumunun ilkokul olduğu bireylerin puanlarının, anne eğitim durumu üniversite olanlardan daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Ayrıca anne eğitim durumunun hoşgörü eğilimi geneli ve farklılıklara saygı alt boyutlarında etkili olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Genç ve Kalafat (2008) çalışmalarında da anne eğitim durumunun bireylerin demokratik tutum ve empati becerilerinde bir fark oluşturmadığı sonucuna varmışlardır. Özkınacı'nın (2019) "İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Hoşgörü ve Özbenlik Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" adlı çalışmasında da katılımcıların anne eğitim durumları öğrencilerin hoşgörülü davranışlarında anlamlı bir fark oluşturmadığını saptamıştır. Bu araştırma sonuçlarıyla çelişen tüm bu araştırma bulguları bu araştırmaların farklı meslek gurupları üzerinde ya da öğretmen ve öğrenci gibi örneklem gruplarında yapılmış olmasına doğrudan kuşaklarla ilgili olmamasına bağlanabilir.

Araştırma kapsamında katılımcıların baba eğitim düzeylerine göre hoşgörü eğilimleri incelendiğinde; Z kuşağında genel hoşgörü eğilimleri ve hoşgörünün alt boyutları olan kabullenme ve farklılıklara saygı puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık

göstermediği; Y kuşağında genel hoşgörü eğiliminde anlamlı fark olduğu, kabullenme ve farklılıklara saygı eğilimlerinde farkların anlamlı olmadığı; X kuşağında genel hoşgörü eğiliminde, kabullenme ve farklılıklara saygı eğilimlerinde anlamlı fark olduğu; BB kuşağının kabullenme eğilimleri boyutunda anlamlı fark olduğu, genel hoşgörü ve farklılıklara saygı eğilimlerinde anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Toplam katılımcılar incelendiğinde ise kabullenme ve farklılıklara saygı eğilimleri boyutlarında anlamlı farklılık olduğu; genel hoşgörü eğiliminde anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Bu farklılıklara ilişkin yapılan incelemede; Y kuşağında başta babası üniversite mezunu olmak üzere lise mezunu olanların diğer eğitim düzeyi mezunlarına göre hoşgörü eğilimleri daha yüksektir. X kuşağında, babası başta üniversite ve lise mezunu olanlar olmak üzere ortaokul mezunu olan katılımcıların diğer gruplara göre genel hoşgörü eğilimleri ve farklılıklara saygı eğilimleri daha yüksektir. Yine X kuşağında babası lise mezunu olanların kabullenme eğilimleri diğer eğitim düzeyindekilerden daha yüksektir. BB kuşağında da babası lise mezunu olan katılımcıların diğer eğitim düzeyi gruplarına göre farklılıklara saygı eğilimleri daha yüksektir. Katılımcıların geneline bakıldığında ise babası lise mezunu olanların kabullenme eğilimleri daha yüksekken farklılıklara saygı alt boyutunda babası okuma-yazma bilmeyenlerin farklılıklara saygı eğilimleri daha yüksektir. Araştırma sonuçlarına göre (genel katılımcı farklılıklara saygı alt boyutu hariç) eğitim düzeyi yükseldikçe hoşgörü eğiliminin de arttığı yönünde yorum yapılabilir. Yazıcı (2011) sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demokratik değerlerini incelediği araştırmasında öğretmen adaylarının baba eğitim durumları arttıkça demokratik değer düzeylerinin de arttığını tespit etmiştir. Bu sonuç araştırma sonucu ile paralellik göstermektedir. Çalışkan ve Sağlam'ın (2012) çalışmasında ise baba eğitim durumu ile hoşgörü eğilimi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Çavuş (2019) araştırmasında baba eğitim durumu değişkeninin hoşgörü eğilimi geneli ve alt boyutlarında etkili olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Genç ve Kalafat'ın (2008) çalışmasında da baba eğitim durumunun bireylerin demokratik tutum ve empati becerilerinde bir fark oluşturmadığı sonucuna varmıştır. Özkınacı'nın (2019) "İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Hoşgörü ve Özbenlik Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" adlı çalışmasında da katılımcıların baba eğitim durumları öğrencilerin hoşgörülü davranışlarında anlamlı bir fark oluşturmadığını saptamıştır. Bu araştırma sonuçlarıyla çelişen tüm bu araştırma bulguları bu araştırmaların farklı meslek gurupları üzerinde ya da öğretmen ve öğrenci gibi örneklem gruplarında yapılmış olmasına doğrudan kuşaklarla ilgili olmamasına bağlanabilir.

Araştırmada farklı kuşaklardaki (BB, X, Y, Z) ve genel olarak tüm bireylerin aileye yönelik hoşgörü algılarının artması durumunda genel hoşgörü eğilimlerinin ve farklılıklara saygı (Z kuşağı hariç) ile kabullenme eğilimlerinin de olumlu yönde arttığı sonucu elde edilmiştir. Hiç kuşkusuz sağlıklı bir ailede yetişen ve huzurlu bir aile ortamına sahip bir birey kendini daha iyi hissedecek ve çevresiyle de barışık olacaktır. Aile içerisinde huzurlu bir yaşam bireyin daha hoşgörülü olmasına, farklılıklara saygı göstermesine ve kabullenme eğilimine sahip olmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca değerlerin genel olarak ailede kazandırıldığı birçok çalışmada (Topçu, 2012; Güngör, 1995) ifade edilmektedir. Sağlam da (2017) aileyi bir değer eğitimi merkezi olarak değerlendirmekte ve çocuğun hayatı boyunca aileden beslendiğini bu sebeple ailelere değer eğitiminde büyük sorumluluğun yüklendiğini belirtmiştir. Aydın ve Akyol Gürler (2012) ise bireylere toplum ile aile ruhunun aşılandığı en tesirli birimin aile olduğunu belirtmişlerdir. Değerlerin ailede başlayıp okulda ve toplumda devam ettiğine dair de çalışmalar mevcuttur (Hökelekli, 2011). Bu bağlamda aile ortamına ilişkin algı bireylerin değerleri üzerinde, özelde de hoşgörülü bir birey olmasında oldukça etkili olabileceği söylenebilir. Ayrıca Z kuşağındaki bireylerin aileye yönelik hoşgörü algısı ile farklılıklara saygı eğilimleri arasında bir ilişki olmaması yani aileye yönelik hoşgörü algısının farklılıklara saygı eğiliminde olumlu yönde katkısının olmamasının sebebini ise bu kuşaktaki bireylerin teknoloji ile çok sıkı ilişki içinde olup sosyal hayata fazla katılmamalarına bağlanabilir. Öyle ki sosyal hayattan kendisini soyutlayan bireyler etraflarındaki farklılıkları da fark edemezler. Durumu kavradıklarında ise farklılıklara saygı göstermekte zorlanabilirler.

Araştırmada farklı kuşaklardaki (BB, X, Y, Z) ve genel olarak tüm bireylerin topluma yönelik hoşgörü algılarının artması durumunda genel hoşgörü eğilimleri ile kabullenme (Z ve Y kuşağı hariç) ve farklılıklara saygı eğilimlerinin de olumlu yönde arttığı sonucu elde edilmiştir. Ailede belirli değerlere sahip olan birey daha sonra ailesinin dışına çıkarak toplum ile tanışır. Bu süreçten sonra içinde yaşanılan toplum, bireye değerlerin aktarılmasında önemli bir işlev görür (Aydın ve Akyol Gürler, 2012). Psikolojik açıdan sağlıklı, değerlerine bağlı aile fertlerinin topluma karışması ile o toplum da olumlu yönde şekillenecektir. Araştırma sonucunda Z ve Y kuşaklarının topluma yönelik hoşgörü algılarının kabullenme eğilimlerinin olumlu yönde bir etkisinin olmamasının sebebi de toplumların alım güçlerinin artmasına bağlanabilir. Araştırma sonucunda Z ve Y kuşaklarının aile ve dolayısıyla toplum içinde istediklerini elde etme sürelerinin kısalması bu iki kuşağın kendilerine uymayan durumları kabullenmekte zorlandıklarını gösterebilir.

5.2. Öneriler

Araştırmanın bu kısmında araştırma sonuçlarına dayalı ve gelecekte yapılacak araştırmalara ilişkin aşağıda birtakım önerilerde bulunulmuştur.

5.2.1. Araştırma sonuçlarına dayalı öneriler

- Araştırma kuşaklara göre incelendiğinde farklı alt boyutlarda farklı sonuçların çıktığı görülmektedir. Bunlardan Z kuşağının kabullenme ve farklılıklara saygı eğilimlerinin diğer kuşaklardan daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu sebeple öncelikle Z kuşağı için hoşgörünün içselleştirilmesi adına okullarda hoşgörü eğitimi ve uygulamalarının yapılması faydalı olabilir. Bu uygulamalar, alanında uzman kişilerin vereceği konferans ve seminerlerle zenginleştirilebilir.
- Araştırmanın ikamet edilen yer durumunun farklı alt boyutlarda özellikle küçük yerleşim birimleri aleyhine farklı sonuçlandığı tespit edilmiştir. İkamet edilen yerin hoşgörü eğilim düzeyini etkilemesi sebebiyle farklı yerleşim yerlerinde o yörelere uygun içeriklerin hazırlanması, tanıtılması ve uygulanması yararlı olacaktır. Ayrıca farklı köy kültürlerinin basın-yayın yoluyla tanıtılması insanlarda farkındalık oluşturabilir.
- Araştırmanın eğitim düzeyi durumunun da farklı alt boyutlarda farklı sonuçlandığı tespit edilmiştir. Eğitim düzeyinin artmasıyla hoşgörü eğiliminin de arttığı düşünüldüğünde bireylerin eğitim seviyelerinin artırılması ve eğitimin teşvik edilmesi hoşgörü eğiliminin de artmasını sağlayabilir.
- Araştırmada kuşakların aile içindeki birebir bağlantısı (dede-baba-torun) incelenmemiştir. Her bir aileyi baz alarak çalışmanın (Z, Y, X ve BB) aynı aileden farklı kuşaklara uygulanması hoşgörü eğilimi düzeyinin aileler içindeki durumunu ortaya koyacaktır.

5.2.2. Gelecek araştırmalara yönelik öneriler

- Araştırma farklı kozmopolit şehirlerde uygulanırsa hoşgörü eğiliminin toplum eksenindeki yansımaları ve ne şartlarda şekillendiği farklı çalışmalarla ortaya koyulabilir. Ayrıca iller arasındaki hoşgörü eğilimi farklılıkları incelenebilir.

- Araştırmada kuşakların hoşgörü eğilim düzeyleri; cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi, ikamet edilen yer, kardeş sayısı, gelir düzeyi, anne-baba eğitim düzeyi, aileye ve topluma yönelik hoşgörü düzeylerine göre incelenmiştir. Kuşakların hoşgörü eğilim düzeylerini etkileyen farklı değişkenlerin varlığı, hangi seviyede etkiledikleri araştırılarak ilgili literatüre katkı sağlanabilir.
- Kuşakların eğitim düzeylerinin ve ikamet ettikleri yerlerin değerlere göre anlamlı farklılaşıp farklılaşmadığını inceleyen daha fazla çalışma yapılabilir.
- Hoşgörü eğilimin insanlar arasındaki etkileşim ile artacağından hareketle araştırmanın örneklemini farklı meslek gruplarını kapsayacak şekilde değiştirilebilir.
- Kuşakların hoşgörü eğilimlerindeki farklılaşmasının sebeplerini daha iyi anlayıp yorumlayabilmek için daha derinlemesine incelemeye dönük nitel çalışmalar bağlamında araştırmalar tasarlanabilir.
- Kuşaklar farklı öz ve evrensel değerler bağlamında incelenebilir.

KAYNAKLAR

- Acıloğlu, İ. (2015). “İş”te y kuşağı (3. Baskı). Ankara: Elma.
- Adıgüzel, O., Batur, H. Z. ve Ekşili, N. (2014). Kuşakların değişen yüzü ve y kuşağı ile ortaya çıkan yeni çalışma tarzı: mobil yakalılar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (19), 167. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/215113>.
- Aka, B. (2017). *Kamu ve özel sektörde çalışan yöneticilerin kuşak farklılıkları ve örgütsel bağlılık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi: İzmir ilinde bir araştırma* (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 479270).
- Akarsu, B. (1998). *Felsefe terimleri sözlüğü*. İstanbul: İnkılap.
- Akbay, G. (1995). Açılış konuşması. İ. Pehlivan (Ed.), *Hoşgörü ve eğitim toplantısı* içinde. Ankara: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu ve Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Ortak Yayın No: 2.
- Akdemir, A., Konakay, G. ve Demirkaya, H. (2013). Y kuşağının kariyer algısı, kariyer değişimi ve liderlik tarzı beklentilerinin araştırılması. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 15. Erişim adresi: <http://eyad.mu.edu.tr/index.php/eyad/article/view/73/55>.
- Aksan, D. (2000). *Türkiye Türkçesinin dünü, bugünü, yarını*. Ankara: Bilgi.
- Albayrak, A. ve Özkul, E. (2013). Y Kuşağı Turistlerin Destinasyon İmaj Algıları Üzerine Bir Araştırma, *Turkish Studies-International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(6), 15-31. Erişim adresi: https://arastirmax.com/en/system/files/1066/481584277_02albayrakasli-vd-sos-1531_1.pdf.
- Almond, B. (2010). Education for tolerance: cultural difference and family values. *Journal of Moral Education*, 39(2), 131-143. doi: 10.1080/03057241003754849.
- Altuntuğ, N. (2012). Kuşaktan kuşağa tüketim olgusu ve geleceğin tüketici profili. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4 (1). Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/151016>.
- Alwin, D.F. ve McCammon, R.J. (2007). Rethinking generations. *Research in Human Development*, 4 (3-4), 219- 237. doi: 10.1080 / 15427600701663072.

- Arslanoğlu, İ. (2016). *Bilimsel yöntem ve araştırma teknikleri*. Ankara: Gazi. Aslan, Ö. (2001). Hoşgörü ve tolerans kavramlarına etimolojik açıdan analitik bir yaklaşım. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5(2). Erişim adresi: <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/325.pdf>.
- Aslan, Ö. (2005). *Kuran ve hoşgörü*. Ankara: İlâhiyât.
- Aslan, Ö. (2008). Hoşgörü ve tolerans kavramlarına etimolojik açıdan analitik bir yaklaşım. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5(2), 357-380. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cuifd/issue/4307/257237>.
- Atabay, G., Penbek, Ş., Zaptçioğlu, D. ve Ucel, E. B. (2013). Clash of generations at workplace: what does business ethics mean to different generations in Turkey?. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, MCSER Publishing-Rome, Italy, 2(9), 6. doi: 10.5901/ajis.2013.v2n9p532.
- Ateş, T. (2007). *Hoşgörü ve uzlaşma*. İstanbul: Nesa.
- Aydın, G. Ç. ve Başol, O. (2014). X ve y kuşağı: çalışmanın anlamında bir değişme var mı?. *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 1-15. Erişim adresi: <http://hdl.handle.net/20.500.11857/431>.
- Aydın, M. Z., ve Akyol Gürler, Ş. (2012). *Okulda değerler eğitimi: Yöntemler, etkinlikler, kaynaklar*. Ankara: Nobel.
- Aygenoğlu, K. (2015). *X ve y kuşaklarının kurumsal iş hayatında insan kaynağı açısından stratejik yönetimi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <http://openaccess.maltepe.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12415/480/10081323.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Baechler, J. (1995). *Politikada hoşgörü ve sınırları: hoşgörü*. UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, Ankara.
- Bakırtaş, H., Divanoğlu, S. ve Akkaş, S. (2016). *Y kuşağı farkı ne? neyi, niçin, nasıl alır ya da aldırır?*. Bursa: Ekin.
- Başaran, İ. E. (1995). Hoşgörü ve eğitim. İ. Pehlivan (Ed.), *Hoşgörü ve Eğitim Toplantısı*. Ankara: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu ve Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Ortak Yayın No: 2.

- Baumer, C. (2013). *A study of generation y: what do five star hotels in german and austrian cities need to do in order to get and attract this market and how the five star hotel industry will profit from them* (Master Thesis). Erişim adresi: https://www.modul.ac.at/uploads/files/Theses/Master/Thesis-2013-MBA_Christina_Baumer_t.pdf.
- Benlisoy, S. (2008). Mit ile Gerçeklik Arasında 68'i Hatırlamak. *Mesele Kitap Dergisi*, 24 (1), 31.
- Berkman, M. İ., (2009), *Net kuşağının bilgisayar ve tv kullanımı biçimleri üzerinden etkileşimli tv'ye dair tutumları üzerine bir araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 240200).
- Bezirci, S. Ş. (2012), *Farklı kuşaklardaki hemşirelerin meslekten ve işten ayrılma niyetleri ile iş doyumlarının incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 324217).
- Bilgin, B. (1998). İslam ve hoşgörü. *Diyanet İlmi Dergi*, 34(1), 115.
- Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü (BSTS). (1975). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. Erişim adresi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts.
- Bolelli, M. (2020). Yöneticilerin sosyal güç kullanımlarının kuşak, eğitim durumu ve cinsiyet farklılıkları açılarından incelenmesi: örnek bir araştırma. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 12(1), 21-40. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iaud/issue/50939/664647>.
- Boyacı, M. (2015). *Hoşgörü eğilimi geliştirme programının etkililiği: hoşgörü eğiliminin geliştirilmesi ve zorbalığın önlenmesi* (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 418188).
- Büyükkaragöz, P. ve Kesici, Ş. (1996). Öğretmenlerin hoşgörü ve demokratik tutumları . *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 7(7), 353-365. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/kuey/issue/10388/127091#article_cite.
- Cekada L. T. (2017). Training a multigenerational workforce: Understanding key needs & learning styles. *Professional Safety Review*, 57(3). Erişim adresi: https://articlesbase.com/wp-content/uploads/2013/05/040_044_F1Cekada_0312.pdf
- Cevizci, A. (1996). *Felsefe sözlüğü*. Ankara: Ekin.

- Chongruksa, D., Prinyapol, P., Wadeng, Y. ve Padungpong, C. (2010). Storytelling: program for multicultural understanding and respect among Thai-Buddhist and Thai-Muslim students. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 5, 282- 288. doi: 10.1016/j.sbspro.2010.07.089.
- Clarke, P. B. (2012). *Din sosyolojisi*. (Çev. İ. Çapcıoğlu). İstanbul: İmge.
- Colesante, R. J. ve Biggs, D. A. (1999). Teaching about tolerance with stories and arguments. *Journal of Moral Education*, 28 (2), 185-199. doi: <https://doi.org/10.1080/030572499103205>.
- Comte, A., (1974). *The positive philosophy*. A. S. Blumberg (Ed). New York: AMS Pres.
- Coomes, M. D. (2004). Understanding The Historical and Cultural Influences That Shape Generations. *New Directions for Student Services*, (106), 17- 31. doi: <https://doi.org/10.1002/ss.122>.
- Coupland, D. (1989). *The Young and Restless Work Force Following the Baby Boom: Generation X*. Erişim adresi: <http://joelclark.org/dossiers/GenerationX.pdf>.
- Çakmak, A. (2013). *İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde adalet değerinin öğretimi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Çalışkan, H. ve Çavuş, M. (2020). Hoşgörü eğilim ölçeği yetişkin formu: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18(40), 181-205. Doi: 10.34234/ded.731250.
- Çalışkan, H. ve Sağlam, H. İ. (2012). Hoşgörü eğilim ölçeğinin geliştirilmesi ve ilköğretim öğrencilerinin hoşgörü eğilimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1431-1446. Erişim adresi: <https://toad.halileksi.net/olcek/hosgoru-egilim-olcegi-1>.
- Çavuş, M. (2019). *Hoşgörü Eğilimi Yetişkin Formunun geliştirilmesi ve yetişkinlerin hoşgörü eğilim düzeylerinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 583905).
- Çubukçu, İ. A. (1995, Haziran). *Türk kültüründe hoşgörü*. Uluslararası Hoşgörü Kongresi. Antalya.

- Dağlı, R. Ç. (1995, Mayıs). *Eğitimde Hoşgörü*. Hoşgörü ve Eğitim Toplantısı. UNESCO Türkiye Milli Komisyonu ve Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Ortak Yayın, 2, Ankara, s. 41-43. Erişim adresi: dspace.ankara.edu.tr .
- Daloğlu, E. S., (2013), *Çalışma algısı üzerine kuşaklararası bir analiz* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 330966).
- Demirkaya, H., Akdemir, A., Karaman, E. ve Atan, Ö. (2015). Kuşakların yönetim politikası beklentilerinin araştırılması. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 219. Erişim adresi: http://www.isarder.org/isardercom/2015vol7issue1/vol.7_issue.1_article010_full_text.pdf.
- Deniz, L. ve Tutgun Ünal, A. (2019). Sosyal medya çağında kuşakların sosyal medya kullanımı ve değerlerine yönelik bir dizi ölçek geliştirme çalışması. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 1025-1057. Doi: 10.26466/opus.557240.
- Devellioğlu, F. (2010). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat eski ve yeni harflerle* (26. Baskı). Ankara: Aydın.
- Dias L. P. (2003). Generational Buying Motivations For Fashion. *Journal of Fashion Marketing and Management*, 7(1), 78–86. doi: 10.1108/13612020310464386.
- Dixon, G., Ashley, M. ve Brady, K. (2013). Followers and generation in the workplace. *Engineering Management Journal*, 25(4), 62-72. doi: 10.1080/10429247.2013.11431996.
- Dobbernack, J. ve Modood, T. (2013). Tolerance, intolerance and respect. Hard to accept?. :Palgrave Macmillan. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/308518034_Tolerance_Intolerance_and_Respect_Hard_to_Accept.
- Doğan, L. (1995, Haziran). *İslam 'da dinler arası hoşgörü*. Uluslararası Hoşgörü Kongresi. Antalya.
- Doorn, v. M. (2014). The nature of tolerance and the social circumstances in which it emerges. *Current Sociology Review*, 1–23. doi: 10.1177/0011392114537281.
- Erden Ayhün, S. (2013). Kuşaklar arasındaki farklılıklar ve örgütsel yansımaları. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 96-112. Erişim adresi: <http://eyad.mu.edu.tr/index.php/eyad/article/view/56>.

- Erden, M. (2004). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. İstanbul: Alkım.
- Erkenekli, M. (2009). *Türkiye’de sosyoekonomik statü (ses) gruplarına göre temel değerlerin farklılaşması* (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 258396).
- Erserim, G. (2019). *Kuşaklar arasında e-ticaret’e yönelik tutum farklılıklarının değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 557915).
- Etlican, G. (2012). *X ve Y kuşaklarının online eğitim teknolojilerine karşı tutumlarının karşılaştırılması* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 335231).
- Eyuboğlu, İ. Z. (1995). *Türk dilinin etimolojisi*. İstanbul: Sosyal.
- Favero, L. W. ve Heath R. (2012). Generational perspectives in the workplace: Mterpreting the discourses that constitute women’s struggle to balance work and life . *Journal of Business Communication*, 49(4), 332–356. doi: 10.1177/0021943612456037.
- Fox, A. (2011). Mixing it up, *HRMagazine*, 27. Erişim adresi: <https://www.shrm.org/hr-today/news/hr-magazine/pages/0511fox.aspx>.
- Gander, M. J. ve Gardiner, H. W., (2010). *Çocuk ve ergen gelişimi* (7. Baskı). (Çev. B. Onur, A. Dönmez ve N. Çelen). Ankara: İmge.
- Genç, S. Z. ve Kalafat, T. (2008). Öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile empatik becerilerinin değerlendirilmesi üzerine bir araştırma. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19, 211-222. Erişim adresi: <http://www.dergipark.org.tr/en/pub/manassosyal/issue/49945/640049>.
- Gözübüyük, M. (2002). *Türkiye’de demokrasi ve hoşgörü kültür ve eğitiminin yaygınlaştırılmasında sivil toplum kuruluşlarının yeri ve önemi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/31405/117546.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Gögebakan, Y. (2010). Türk kültüründeki hoşgörü anlayışının tarihsel ve kültürel kaynakları ve bu anlayışın kültür varlıklarına yansımaları. *İlâhiyât Fakültesi Dergisi*, 202. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/pub/ifd/issue/7917/104184>.

- Gülyüz, N. (1995, Haziran). *Tarihten bir örnek: Türk toplumu*. Uluslararası Hoşgörü Kongresi. Antalya.
- Gültekin, M. (2008). Sosyal bilgiler öğretim programı. Ş. Yaşar (Ed.). *Hayat bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretimi* (ss. 57-78). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi.
- Gündüz, M. (1995). Açılış konuşması. İ. Pehlivan (Ed.), *Hoşgörü ve Eğitim Toplantısı*. Ankara: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu ve Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Ortak Yayın No: 2.
- Gündüz, Ş. ve Pekçetaş, T. (2018). Kuşaklar ve örgütsel sessizlik/seslilik. *İşletme Bilimi Dergisi*, 6 (1), 89-115. Doi: 10.22139/jobs.399952.
- Güner, A. (1995, Haziran). *Türk kültüründe hoşgörü*. Uluslararası Hoşgörü Kongresi Bildiriler. Antalya.
- Güngör, E. (1995). *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar*. İstanbul: Ötüken.
- Gürkaynak, İ. (1995). Farklı boyutları ile hoşgörü. İ. Pehlivan (Ed.), *Hoşgörü ve Eğitim Toplantısı*. Ankara: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu ve Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Ortak Yayın No: 2.
- Gürsoy, K. (1991). Felsefe ve hoşgörü. *Felsefe Dünyası*, 1, 18-21.
- Güven, A. ve Akkuş, Z. (2004). Demokratik değer kazanımında okulların rolü. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9, 218. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunikkefd/issue/2768/36996>.
- Hansen, O. H. B. (2011). Teaching tolerance in public education: organizing the exposure to religious and life-stance diversity. *Religion & Education*, 38, 111- 127. Doi: 10.1080/15507394.2011.579549.
- Hemşinli, H. (2007). *Din ve hoşgörü: imkân ve sınırlılıklar –İslam dini örneği-* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 226735).
- History. (1969, Ağustos) *Woodstock Music Festival Concludes*. Erişim adresi: <https://www.history.com/this-day-in-history/woodstock-music-festival-concludes>.
- Howe, N. ve Strauss W. (2009). *Millennials rising: the next great generation*. Random House Digital.

- Hökelekli, H. (2011). *Ailede, okulda, toplumda değerler psikolojisi ve eğitimi*. İstanbul: Timaş.
- Isac, M. M. (Ed) (2015). *Tolerance through education*. Luxembourg: EuropeanUnion.
- İnan, S. (2005). *Popüler tarih sözlüğü*. Ankara: Adres.
- İzmirlioğlu K. (2008). *Konumlandırmada kuşak analizi yardımıyla tüketici algılarının tespiti: Türk otomotiv sektöründe bir uygulama (Yüksek Lisans Tezi)*. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 227387).
- Kafesoğlu, İ. (2005). *Türk milli kültürü*. İstanbul: Ötüken.
- Karakütük, K. (2001). *Demokratik laik eğitim çağdaş toplum olmanın yolu*. Ankara: Anı.
- Karataş, E. (1995, 10-12 Haziran). *Açılış konuşması*. Uluslararası Hoşgörü Kongresi. Antalya.
- Kavcar, C. (1995, Mayıs). *Açılış konuşması*. Hoşgörü ve Eğitim Toplantısı, Ankara. Erişim adresi: dspace.ankara.edu.tr.
- Keleş, B. (1995, 10-12 Haziran). *Siyasette hoşgörü*. Uluslararası Hoşgörü Kongresi. Antalya.
- Keleş, H. N. (2011). Y kuşağı çalışanlarının motivasyon profillerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(2), s. 131. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/oybd/issue/16338/171055>.
- Kepenekçi, Y. K. (2004). Sınıf öğretmenlerine göre hoşgörü. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 10(2), 250–265. erişim adresi: <http://www.kuey.net/index.php/kuey/article/view/415>.
- Khitruk, V. V. ve Ulianova , O. A. (2012). Inclusive tolerance as a basis of professional competence of prospective teachers. *Problems of Education In The 21st Century*, 43, 21-32. Erişim adresi: <http://www.scientiasocialis.lt/pec/node/717>.
- Kılıç, A. (2017). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dinsel hoşgörü algısı (Yüksek Lisans Tezi)*. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 483064).
- Koç, K. (2007). *İlköğretim 7. sınıfta okutulan vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinde öğrenciye kazandırılması amaçlanan evrensel değerlere ilişkin tutumlar üzerinde öğretim sisteminin etkisi (Yüksek Lisans Tezi)*. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 204624).

- Kongar, E. (1995, 10-12 Haziran). *Siyasette hoşgörü*. Uluslararası Hoşgörü Kongresi Bildiriler. Antalya.
- Kouchok, H. (2008). Çocuklara hoşgörüyü öğretmek için neler yapmalı, neler yapmamalı: Mısır örneğinden bazı yansımalar. (Çev. C. Oruç). *İlâhiyât Fakültesi Dergisi*, 13(2), 403-412. Erişim adresi: <https://arastirmax.com/tr/system/files/dergiler/37298/makaleler/13/2/arastirmax-cocuklara-hosgoruyu-ogretmek-cin-neler-yapmali-neler-yapmamali-misir-orneginden-bazi-yansimalar.pdf>.
- Kuçuradi, İ. (1996). *Hoşgörü: kavramı ve sınırları*. B. Onur (Ed.). Hoşgörü ve Eğitim İçinde (s. 18-29). Ankara: Türk Eğitim Derneği.
- Kuyurtar, M. (2000). *Orta çağ İslam düşüncesine hoşgörü* (Doktora Tezi.). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 102118).
- Levickaite, R. (2010). Generations x y z: how social networks form the concept of the world without borders (the case of lithuania). *Limes*, 3(2). doi: 10.3846/limes.2010.17.
- Lower, J. (2008). Brace yourself here comes generation y, *Critical Care Nurse*, 28(5), 80. doi: 10.4037/ccn2008.28.5.80.
- Lüküslü, D. (2013). *Türkiye' e "gençlik miti"*. İstanbul: İletişim.
- Lyons, S. T, Higgins, C. A. ve Duxbury, L. (2010). Work values: development of a new three-dimensional structure based on confirmatory smallest space analysis. *Journal of Organizational Behavior*. 31(7), 969-1002. doi: 10.1002/job.658.
- Maden, K. (2017). *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programında saygı değerinin yeri* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 469423).
- Marsh, S. (2017). *Tolerance acceptance*. Ontario: University of Ontario Institute of Technology.
- Mather, D. M. ve Tranby, E. (2014). New dimensions of tolerance: a case for a broader, categorical approach. *Sociological Science*, 1, 512-531. doi: 10.15195/v1.a28.
- McCrindle, M. ve Wolfinger, E. (2010). Generations defined. *Ethos*, 18(1), 1.

- Sezen, N. M. (t.y.). İş başarısında kuşak farkı. <http://www.kigem.com/is-basarisinda-kusak-farki.html> adresinden erişilmiştir.
- Meriç, A. (1996). *Türklerde hoşgörü ve bunun Türk sanatlarına yayılması*. Dünya Hoşgörü-Manas-Abay Yılı VII. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri ve I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı Bildirileri. Hoca Ahmed Yesevi Vakfı, İstanbul.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (2010). 18. Millî Eğitim Şurası Kararları (15.05.2020). https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29170222_18_sura.pdf.
- Mücevher, M. H. (2015). *X ve y kuşağının birbirlerine karşı özellik ve etkileşim algıları: sdü örneği* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 395826).
- Nalçacı, A., Beldağ, A. ve Özdemir, Ü. (2016). Yedinci sınıf sosyal bilgiler dersindeki değerlerin kazanılma düzeyinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Erzurum ili örneği). *Journal of Gratitude School of Social Sciences*, 3, 1185-1199. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunisobil/issue/26967/283453>.
- Nieto, S. (1994). Moving beyond tolerance in multicultural education. *Multicultural Education*, 1(4), 9-12. Erişim adresi: <http://www.sonianieto.com/OLD/PDF/Moving%20beyond%20tolerance%20Mult%20Ed%201994.pdf>.
- O'donnel, F. (1995, 10-12 Haziran). *Tolerance: respecting diversity in a complex world*. Uluslararası Hoşgörü Kongresi. Antalya.
- Osmanoğlu, A. E. ve Yıldırım, G. (2013). Mısır ve Türkiye 6. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programları karşılaştırılması. *Turkish Studies*, 8, 511-535. Erişim adresi: https://arastirmax.com/en/system/files/1066/444189055_31osmanogluahmedemin-trh-511-535.pdf.
- Ölçüm, D. ve Polat, S. (2016). Evaluation of teacher image on the basis of generations. *Journal of Teacher Education and Educators*, 5(3), 361-391. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jtee/issue/43268/525623>.
- Ölmez Atalay, Y. (2008). *Felsefi açıdan tolerans ve hoşgörü* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 215723).
- Öner, N. (1995). *Felsefe yolunda düşünceler*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.

- Önger, S. (2013). *Sosyal bilgiler eğitiminde hoşgörü (Eskişehir Odunpazarı ilçesi sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri)* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 357100).
- Öz, Ü. (2015). *Xyz kuşaklarının özellikleri ve y kuşağının örgütsel bağlılık düzeyi analizi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 396101).
- Özdoğan, B. (1995). *Ailede hoşgörü*. Hoşgörü ve Eğitim Toplantısı, Ankara.
- Özer, P. S., Eriş, E. D., Neczan, Ö. ve Özmen T. (2013). Kuşakların farklılaşan iş değerlerine ilişkin emik bir araştırma. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 38, 125. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dpusbe/issue/4780/65888>.
- Özkınacı, A. (2019). *İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin hoşgörü ve özbenlik eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kıbrıs. Erişim adresi: <http://docs.neu.edu.tr/library/6724395000.pdf>.
- Özmen, A. F. (2011). Alevi gençliğinin siyasi ve sosyo-kültürel kimlik mücadelesi . *Alternatif Politika*, 3(1), 31-54. Erişim adresi: <http://alternatifpolitika.com/eng/makale/alevi-gencliginin-siyasi-ve-sosyo-kulturel-kimlik-mucadelesi-i>.
- Pasamonik, B. (2004). The paradoxes of tolerance. *The Social Studies*, 95, 206-210. doi: 10.3200/TSSS.95.5.206-210.
- Pembegüllü, A. (1998). *Ülkemizde siyasi gelişmeler ve hoşgörü*. İnsan Hakları ve Hoşgörü Paneli. Gebze Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli.
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants. *MCB UniversityPress*, 9 (5), 1-6. doi: 10.1108/10748120110424816.
- Puybaraud, M. (2010). *Generation y and the workplace annual report 2010*. London: Johnson Control.
- Püsküllüoğlu, A. (1966). *Öz Türkçe sözcükler ve terimler sözlüğü*. Ankara: Nokta.
- Püsküllüoğlu, A. (1975). *Öz Türkçe sözcükler ve terimler sözlüğü*. Ankara: Bilgi.
- Reardon, B. A. (2000). *Hoşgörü: barışa açılan kapı*. (2. Baskı). (Çev. T. Hasdemir ve N. Ziyal). Ankara: UNESCO.

- Recruiting ve Managing the Generations, NAS Recruitment Communications. Erişim adresi: https://www.nasrecruitment.com/_assets/pdfs/Recruiting-Managing-the-Generations-white-paper-download.pdf.
- Reeves, T. C. ve Oh, E. (2008). Generational differences. *Handbook of research on educational communications and technology*, 3, 295-303. doi: 10.4324/9780203880869.ch25.
- Reilly, P. (2012). Understanding and Teaching Generation Y. *English Teaching Forum*, 1, 3. Erişim adresi: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ971235.pdf>.
- Rice, S. (2009). Education for toleration in an era of zero tolerance school policies: a deweyan analysis. *Educational Studies*, 45, 556–571. doi: 10.1080/00131940903338308.
- Sağlam, H. İ. (2017). *Bir değer ve eğitim merkezi olarak aile* (1. Baskı). Ankara: Pegem.
- Sağlam, H. İ. ve Tunar, T. (2018). İlkokul öğrencilerinin aile birliğini önemseme ve hoşgörü eğilim düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 43(195), 119-136. Doi: 10.15390/EB.2018.7432.
- Saray, M. (2002). *Türklerde dini ve kültürel hoşgörü, Atatürk ve laiklik*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Senbir, H. (2004). *Z son insan mı?* (1. Baskı). İstanbul: O Kitaplar.
- Sessa, V. I., Kabacoff, R., Deal, J. ve Brown, H. (2007). Generational differences in leader values and leadership behaviors. *The Psychologist-Manager*, 10(1), 49. doi: 10.1080/10887150709336612.
- Sinanoğlu, F. A. ve Köksal, A. (2000). Gençlerin ben durumları (ego state) ve empatik becerilerin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakóltesi Dergisi*, 11-16.
- Stevens, R. ve Charles, J. (2005). Preparing teachers to teach tolerance. *Multicultural Perspectives*, 7(1), 17–25. doi: 10.1207/s15327892mcp0701_4.
- şahin, Ç. (2011). Perceptions of prospective teachers about tolerance education. *Educational Research and Reviews*, 6 (1), 77-86. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/286280531_Perceptions_of_prospective_teachers_about_tolerance_education.

- Şener, A. (1995, 10-12 Haziran). *Siyasette hoşgörü*. Uluslararası Hoşgörü Kongresi Bildiriler. Antalya.
- Taşdelen, B. ve Özkan, Ş. (2019). X, y ve z kuşaklarının instagram ve facebook aracılığıyla oluşturdukları imaj. *Atatürk İletişim Dergisi*, (18), 57-86. Doi: 10.32952/atauniiletisim.644786.
- Tatar, A. F. (2009). *Okul Öncesi Eğitiminde Hoşgörü Eğitimi (Yüksek Lisans Tezi)*. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 2492649).
- Tezcan, M. (1995, 10-12 Haziran). *Türk kültüründe hoşgörü*. Uluslararası Hoşgörü Kongresi. Antalya.
- Thompson, W. C. (2010). Reconsidering tolerance education: should we recover tolerance or replace it with hospitality?. *Philosophy of Education*, 347. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/282121194_Reconsidering_Tolerance_Education_Should_We_Recover_Tolerance_or_Replace_It_with_Hospitality.
- Tolbize, A. (2008). Generational differences in the workplace. *Research and Training Center on Community Living*. Erişim adresi: https://rtc.umn.edu/docs/2_18_Gen_diff_workplace.pdf.
- Topçu, N. (2012). *Ahlak* (3. Baskı). İstanbul: Dergah.
- Topuz, H. (1995). Hoşgörü. İ. Pehlivan (Ed.), *Hoşgörü ve Eğitim Toplantısı*. Ankara: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu ve Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Ortak Yayını.
- Töröcsik, M., Szücs K. ve Kehl, D. (2014). How generations think: research on generation z, *Acta Universitatis Sapientiae, Communicatio*, 1, 23–45. Erişim adresi: <http://www.acta.sapientia.ro/acta-comm/C1/comm1-3.pdf>.
- Tomul, E. (2007). Türkiye’de eğitime katılım üzerinde gelirin etkisi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(22), 122-131. Erişim adresi: http://pau.egitimdergi.pau.edu.tr/Makaleler/1579726597_Ekber%20Tomul1.pdf.
- Toruntay, H. (2011). *Takım rolleri çalışması: x ve y kuşağı üzerinde karşılaştırmalı bir araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 249264).

- Triandafyllidou, A. (2013). *Tolerance, pluralism and social cohesion*. San Domenicodi Fiesole: European University Institute.
- Türe, H. ve Ersoy, A. F. (2014). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin hoşgörü algısı. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 5, 31-56. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jsser/issue/19103/202738>.
- Türe, H. (2014). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin hoşgörü algısı ve hoşgörü eğitimine bakışı* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 354621).
- Türk Dil Kurumu (TDK). (1988). *Türkçe sözlük* (Genişletilmiş baskı). Ankara: TDK.
- Türk Dil Kurumu (TDK). (2020). *Güncel Türkçe sözlük* (Genişletilmiş baskı). Ankara: TDK.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe sözlük*. Ankara: Akşam Sanat Okulu.
- Türköne, M. (2007). *Siyaset*. Ankara: Lotus.
- Uçkan, Ö. (2008, 11 Nisan). “Sosyalleşmenin cazibesi- z kuşağı.” <http://ozguruckanzone.blogspot.com/2008/04/sosyallemenin-cazibesi-z-kua.html> adresinden erişilmiştir.
- UNESCO (1994, Ekim). *The declaration of principles on tolerance*. General Conference of UNESCO at It`s 28th Session, Paris.
- UNESCO (1995, Kasım). *The declaration of principles on tolerance. General Conference of UNESCO at It`s 28th Session, Paris*. Erişim adresi: http://portal.unesco.org/en/ev.phpURL_ID=13175&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.
- Ünal, V. (2013). Geleneksel Geniş Aileden Çekirdek Ailete Geçiş Sürecinde Boşanma Sorunu ve Din. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(26), 11. Erişim adresi: http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt6/cilt6sayi26_pdf/unal_vehbi.pdf.
- Walzer, M. (1998). *Hoşgörü üzerine*. (Çev. A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı.
- Watson, S. W. ve Johnson, L. (2006). Tolerance in teacher education. *Multicultural Education* 13 (3),14-17. Erişim adresi: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ759629.pdf>.
- Weidenfeld, H. ve C., W. (2002). Constructive conflicts: Tolerance learning as the basis for democracy. *Prospects*, 32 (1), 2. doi: 10.1023/A:1019708813141.

- Weston, M. J. (2006). Integrating generational perspectives in nursing. *The Online Journal of Issues in Nursing*, 11(2). Erişim adresi: http://ojin.nursingworld.org/MainMenuCategories/ANAMarketplace/ANAPeriodicals/OJIN/TableofContents/Volume112006/No2May06/tpc30_116073.html.
- Williams, S., (2010), Welcome to generation z. *B&T Magazine*, 60, 12. Erişim adresi: <http://connection.ebscohost.com/c/articles/56596253/welcome-generation-z>.
- Williamson, R. ve Looze C. M. (2010). Working with gen y teachers: Dealing with a changing teacher workforce. *Education Partnerships*. Erişim adresi: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED538402.pdf>.
- Woodfinden, B. (2017). Tolerance, pluralism and the framework for utopia. *Carleton University*. Erişim adresi: www.jccf.ca/wp-content/uploads/2017/01/Ben-Woodfinden-1st-place.pdf.
- Yarar Kaptan, S. (2015). *İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde hoşgörü değerinin karma yaklaşıma dayalı bilgisayar destekli etkinliklerle öğretilmesi* (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 388243).
- Yazıcı, K. (2011). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demokratik değerlerinin çeşitli değişkenler aısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 36(159), 165-178. Erişim adresi: <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/373/254>.
- Yelkikalan, N. ve Altın, E. (2010). Farklı Kuşakların Yönetimi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 8(2), 13-17. Erişim adresi: <https://medium.com/@alicore/farkli-ku%C5%9Fakların-y%C3%B6netimi-CC%87mi-CC%87-ba%C5%9Fkalar%C4%B1-ile-birlikte-veya-ba%C5%9Fkalar%C4%B1-vas%C4%B1tas%C4%B1-ile-i%C5%9F-yapan-hizmet-38cfd1b83b72>.
- Yeşilkayalı, E. (2014). *Ebeveynlerin çocuk haklarına yönelik tutumları ile ilköğretim öğrencilerinin ahlaki olgunluk ve hoşgörü eğilimleri arasındaki ilişki* (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 368292).
- Yıldız, A. (2019). X, y ve z kuşağı tüketicilerin nomofobi özelliklerinin karşılaştırması: adıyaman ili üzerine bir uygulama. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (32), 695-726. Doi: 10.14520/adyusbd.591407.

- Yılmaz, H. (2004). Hz. Peygamber'in eğitiminde bir ilke olarak hoşgörü. *Cumhuriyet Üniversitesi İlâhiyât Fakültesi Dergisi, Sivas.* 8(1), 109-132. Erişim adresi: <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/874.pdf>.
- Yılmaz, K. (2013). Hemşireliği gelecekte nasıl bir nesil bekliyor?. *Acıbadem Hemşirelik E-Dergisi, 62,* 1-7.
- Yüksekbilgili, Z. ve Hatipoğlu Z.(2015). Kuşaklara göre örgütsel adalet algısı. *Gaziantep University Journal of Social Sciences, 14(2).* Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/223155>.
- Yüksekbilgili, Z. ve Akduman, G. (2015). Kuşaklara göre işkoliklik. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (19),* 415-440. Doi: 10.14520/adyusbd.06168.
- Yürüşen, M. (1996). *Liberal bir değer olarak ahlaki ve siyasi hoşgörü.* İstanbul: Kredi.
- Yürüşen, M. (2001). *Çeşitlilikten özgürlüğe.* Ankara: Liberte.
- Zopiatis, A. ve Constanti P. (2007). And never the twain shall meet': investigating the hospitality industry-education relationship in Cyprus. *Education & Training, 49(5),* 102. doi: 10.1108/00400910710762959.

EKLER

Ek 1. Kişisel Bilgi Formu

Sevgili katılımcı,

Size sunulan bu sorular, bilimsel bir araştırma için hazırlanmıştır. Sizin görüşleriniz bu araştırma için büyük önem taşımaktadır. Sadece, soruları dikkatli bir biçimde okuyup size en uygun seçeneğin önüne (X) işareti koyunuz. Lütfen, cevapsız soru bırakmayınız. Ayrıca aşağıda açık uçlu soruya düşüncenizi yazmanızı da rica ederim. İlgi ve yardımlarınız için şimdiden çok teşekkür ederim.

Sümeyye Doğan
Sakarya Üniversitesi Değerler Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

Kişisel Bilgi Formu

1. Doğum tarihiniz nedir?	10. Aile ortamınızın 'hoşgörü bir ortam' olduğu görüşüne ne ölçüde katılıyorsunuz?
☐ Hiç katılmıyorum
☐ Biraz katılıyorum
☐ Katılıyorum
☐ Oldukça katılıyorum
☐ Tamamen katılıyorum
2. Cinsiyetiniz nedir?
☐ Kadın ☐ Erkek	11. Toplumun 'hoşgörülü bir ortam' olduğu görüşüne ne ölçüde katılıyorsunuz?
☐ Hiç katılmıyorum
☐ Biraz katılıyorum
☐ Katılıyorum
☐ Oldukça katılıyorum
☐ Tamamen katılıyorum
3. Medeni durumunuz nedir?
☐ Evli ☐ Bekar	
4. Eğitim durumunuz nedir?
☐ Okuma-yazma bilmiyorum
☐ İlkokul
☐ Ortaokul
☐ Lise
☐ Üniversite	
5. İkamet ettiğiniz yer neresi?
☐ Köy
☐ İlçe
☐ İl	
6. Kaç kardeşiniz?
☐ Kardeşim yok
☐ 1-2 kardeş
☐ 3-4 kardeş
☐ 5 ve üzeri kardeş	
7. Aile gelir düzeyiniz nedir?
☐ 2000 ve altı
☐ 2001-4000 arası
☐ 4001- 6000 arası
☐ 6001- 8000 arası
☐ 8001 ve üstü	
8. Annenizin eğitim durumu nedir?
☐ Okuma-yazma bilmiyor
☐ İlkokul mezunu
☐ Ortaokul mezunu
☐ Lise mezunu
☐ Üniversite mezunu	
9. Babanızın eğitim durumu nedir?
☐ Okuma-yazma bilmiyor
☐ İlkokul mezunu
☐ Ortaokul mezunu
☐ Lise mezunu
☐ Üniversite mezunu	

Ek 2. Hoşgörü Eğilim Ölçeği

Aşağıda kendinizi tanımlamakla ilgili ifadeler yer almaktadır. Bu konudaki görüşlerinizi, ‘Hiç uygun değil’, ‘Biraz uygun’, ‘Uygun’, ‘Çok uygun’, ‘Tamamen uygun’ maddelerinden size en uygun olanını kutucuğun içine X işareti koyarak belirtiniz.		Hiç Uygun Değil	Biraz Uygun	Uygun	Çok Uygun	Tamamen Uygun
1.	Affedici birisiyim.	1	2	3	4	5
2.	Herkesin düşüncesine saygı duyarım.	1	2	3	4	5
3.	Başkalarının hatalarını anlayışla karşılarım.	1	2	3	4	5
4.	Kendimi başkalarının yerine koyabilirim.	1	2	3	4	5
5.	Başkalarının hatalarını görmezden gelirim.	1	2	3	4	5
6.	Farklı düşünceleri hoşgörüyle karşılarım.	1	2	3	4	5
7.	Kimseden nefret etmem.	1	2	3	4	5
8.	İnsanların farklı olması doğaldır.	1	2	3	4	5
9.	İnsanların farklı düşüncelere sahip olmasını anlayışla karşılarım.	1	2	3	4	5
10.	İnsanları olduğu gibi kabul ederim.	1	2	3	4	5

Ek 3. Etik Kurul Onayı

Evrak Tarih ve Sayısı: 06/07/2020-E.5969

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu

Sayı :61923333/050.99/
Konu :25/09 Sümeyye DOĞAN

Sayın Sümeyye DOĞAN

İlgi : Sümeyye DOĞAN 19/06/2020 tarihli ve 0 sayılı yazı

Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Başkanlığının 01.07.2020 tarihli ve 25 sayılı toplantısında alınan "09" nolu karar örneği ekte sunulmuştur.
Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Arif BİLGİN
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu
Başkanı

9. Sümeyye DOĞAN'ın " BB, X, Y ve Z Kuşaklarının Hoşgörü Eğilimlerinin İncelenmesi " başlıklı çalışması görüşmeye açıldı.

Yapılan görüşmeler sonunda Sümeyye DOĞAN'ın " BB, X, Y ve Z Kuşaklarının Hoşgörü Eğilimlerinin İncelenmesi " başlıklı çalışmasının Etik açıdan **uygun** olduğuna oy birliği ile karar verildi.

02/07/2020

H.BABACAN

Evrakı Doğrulamak İçin : <http://193.140.253.232/envision.Sorgula/BelgeDogrulama.aspx?V=BEA5BH62Z>

Etik Kurulu Esentepe Kampüsü 54187 Serdivan SAKARYA / KEP Adresi:
sakaryauniversitesi@hs01.kep.tr
Tel:0264 295 50 00 Faks:0264 295 50 31
E-Posta :ozelkalem@sakarya.edu.tr Elektronik Ağ :www.sakarya.edu.tr

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.